

ÖZET

“Çok Partili Dönemden Günümüze Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarındaki Gelişmeler” isimli bu araştırmada, çok partili dönemden günümüze kadar yayınlanmış olan ilkokul ve ilköğretim sosyal bilgiler programlarını amaç, içerik, eğitim durumu ve sınav durumları ile sözü edilen dönemlerdeki ders kitapları incelenmiştir. Araştırmada genel olarak:

1948, 1962, 1968 ilkokul 1998 ve 2005 ilköğretim 4. ve 5. sınıflar sosyal bilgiler öğretim programlarında hedef ve hedef davranışlar, içerik, eğitim durumu ve sınav durumları ile 1948, 1968, 1998 ve 2005 4. ve 5. sınıflar sosyal bilgiler öğretim programlarına uygun hazırlanmış sosyal bilgiler ders kitaplarında ne tür değişimler ve gelişimler olduğu sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde “Giriş”, II. Bölümde “İlgili Yayın ve Araştırmalar”, III. Bölümde “Yöntem”, IV. Bölümde “Bulgular ve Yorumlar”, V. Bölümde “Sonuçlar ve Öneriler” bulunmaktadır.

Araştırma sonunda: 2005 Sosyal Bilgiler Programı dışında değişen sosyal bilgiler programlarında; programın öğelerini oluşturan amaçlar, içerik, eğitim durumlarıyla ilgili değişikliklerin yaşandığı ancak sınav durumlarıyla ilgili öğenin ihmal edildiği, 2005 Sosyal Bilgiler Programı’nın çağdaş program geliştirme ilkelerine ve tekniklerine uygun düzenlendiği fakat okulların fiziksel alt yapılarının, mevcutlarının, yeni programa uygun hale getirilmesi gerektiği; öğretmenlerin, yeni programa uyumlarıyla ilgili hizmet içi eğitimden geçirilme süresi ve sıklığı artırılarak, programa karşı olumlu tutum geliştirmesinin sağlanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

1948, 1968 ilkokul ve 1998 ilköğretim sosyal bilgiler programlarına uygun hazırlanmış ders kitaplarında içerik, hedeflere uygun düzenlenmemiş ve birçok gereksiz bilgi öğrenciye verilmiştir. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı’na uygun hazırlanmış ders kitaplarında içerik, hedeflere uygun düzenlenmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler Programı ile ders kitaplarında da köklü değişikliklere gidilmiş, yeni program, uygulama ve analizi öne çıkarması nedeniyle ders kitaplarındaki bilgi yükü azaltılmış ve ders kitaplarına ek olarak etkinlik kitapları hazırlanmıştır.

ABSTRACT

In this research called “The Developments in Social Studies Curriculum” the primary curriculum published from multiple party period to nowadays and the aim, content, education and examining situations and textbooks of afrosaid period were examined. Generally it is tried to find an answer to this question:

What kind changes and developments became in the fourth and fifth class of the primary school social studies curriculum of 1948, 1962, 1968, 1998 and 2005 also in the aims and aimed behaviors, content, education situation and examining situation of the social studies textbooks prepared in an adaptable way to the social studies curriculum of the fourth and fifth class of 1948, 1968, 1998 and 2005.

The research includes five parts. The first part is “Introduction”, the second part is “Relevant Publication and Researches”, the third part is “Method”, the fourth part is “Inventions and Comments”, and the fifth part is “Results and Suggestions.

At the end of the research it was realized that except the social studies curriculum of 2005 there became changes in the principles of the curriculum which were the aims content and education situations but the principle of examining situations were neglected; also the social studies curriculum of 2005 was formed in an adaptable way to contemporary curriculum developing principles and techniques but the substructure, stocks of the schools had to be suitable for the new curriculum, the teachers period and frequency of taking part inservice training relevant to conformity with the new curriculum had to be increased in order that they could have a positive attitude toward to the curriculum.

In the books prepared in a suitable way for the primary social studies curriculum of 1948, 1968 and 1998 the content wasn't put into order in a suitable way for the aims and because of that the students had a lot of unnecessary knowledge. In the books prepared in a suitable way for the primary social studies curriculum of 2005 the content was put into order in a suitable way for the aims. There were made great changes in the social studies curriculum and the text books, because the application and analysis came first in the new curriculum the amount of the knowledge in the textbooks decreased and the activities books were prepared in addition to textbooks.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, problem durumuna, araştırmanın problemine, araştırmanın alt problemlerine, amacına, önemine, sınırlılıklarına, tanımlara ve kısaltmalara yer verilmiştir. Ayrıca, araştırma ile ilgili sosyal bilgilerin tanımı, sosyal bilgilerin ilköğretimdeki yeri, sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi konuları ele alınmıştır.

Problem Durumu

Dünyadaki, teknolojik ve bilimsel alandaki gelişmeler, çevre sorunları, kültür geçişleri, özgürlük, insan hakları ve demokrasi kavramları üzerine yapılan tartışmalar tüm toplumları etkilemekte ve değişime zorlamaktadır. Bireyin bu konular üzerinde düşünmesi, değişime uyum sağlayabilecek bilgi ve becerileri kazanması ancak uygun bir eğitimle gerçekleşebilir. Bu konuda en önemli görev eğitime düşmektedir. Eğitim programları içinde bulunduğumuz dünyayı anlamamıza, değişmelere ve gelişmelere uyum sağlamamıza cevap verecek şekilde düzenlemelidir. Dolayısıyla eğitim programları içinde ağırlık taşıyan, bilgi ve becerilerin eğitim programlarının amaçları doğrultusunda kazandırılmasına yönelik öğretim programlarının sürekli geliştirilmesi gerekir (Özbey, 2001).

Eğitim programı; “Bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yaşlılar için sağladığı milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar” (Varış, 1996: 14).

Program geliştirme; “Eğitim programlarının hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünüdür” (Demirel, 1998: 7). Program geliştirme, var olan öğretim programını uygulamada araştırmacı bir yaklaşımla izlemek, programı sürekli geliştirmek ve öğrencide istenen davranış değişikliğini sağlamak esasına dayanır. Program geliştirme, devamlı, kapsamlı, uygulamalı, planlı ve okuldan merkeze, merkezden okula haberleşme gerektiren bir

süreçtir. Program geliştirme unsurları, hedefler, eğitim durumları ve sınama durumlarıdır.

a. Hedefler

Hedefler, eğitim yoluyla kazandırılmak istenilen özelliklerdir. Hedef, ise “Bir öğrencinin, planlanmış ve tertiplenmiş yaşantılar sayesinde kazanması kararlaştırılan ve davranış değişikliği veya davranış olarak ifade edilmeye elverişli bir özelliktir” (Ertürk, 1998: 24).

Hedefler; uzak hedefler, genel hedefler ve özel hedefler olmak üzere üç başlık altında toplanır. Uzak hedefler, politik felsefeyi yansıtır, gördüğü iş yön görmekten, yani eğitim hizmetlerinin ne yönde işe konulacağına işaret etmekten ibarettir (Ertürk, 1998: 14). Toplum devlet yapısı, dayandığı felsefesi, sosyal ve ekonomik yapısı bireylerden ortak davranışlar göstermesini bekler. Bu davranışlar toplumun kültüründe, yasalarında, değerlerinde, sosyal ve ekonomik yapısında da kendini gösterir. Her ülke, toplumun ihtiyaç ve beklentilerine göre uzak hedefleri belirler. Belirlenen hedefler, ülkenin geleceği açısından önemli olup hedeflerin belirlenmesinde devletin en yüksek karar organının onayına ihtiyaç vardır. Milli Eğitim Temel Kanunu’nda, Türk milli eğitiminin uzak hedefi, eğitim sisteminin ürünü olarak yetişmesi istenen “ideal insan”ın özellikleri olarak değil de, eğitim sisteminin Türk toplumuna kazandırılması istenen nitelikler olarak belirlenmiştir. Milli Eğitim Temel Kanunu’nun da Türk milli eğitiminin uzak hedefi şöyle belirtilmiştir: Bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunu refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı ve seçkin bir ortağı yapmaktır (Özçelik, 1992: 11).

Genel hedefler iş görü açısından, eğitimin ve okulun genel amaçları olarak ikiye ayrılır. Eğitimin genel amaçları, uzak hedeflerin yorumu hatta dökümüdür. Okul hedefleri, genel amaçların çerçevesi içinde kalınarak, fakat okulun yetiştireceği insan gücünün niteliği dikkate alınarak saptanır. Böylece eğitimin genel amaçları, eğitim felsefemizi, okul genel amaçları da eğitim felsefesine ilaveten okulun iş görüşünü yansıtır. Okulun genel hedefleri, belli bir okuldaki yetiştirici faaliyet alanlarının neler olacağına belirlenmesinde işe yarar. Bu faaliyet alanları belli olduktan sonra program geliştirme faaliyetleri yoğunlaşır. Uzak hedefe yönelik,

eğitimin genel hedefleri ile tutarlı ve okulun hedeflerinin gerçekleşmesine yarayacak biçimde özel hedeflerin saptanması işine gidilir. Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türk milli eğitiminin genel hedefleri, Türk toplumunu, uzak hedeflerde belirlenen özelliklere uygun ideal insanlardan oluşan toplum haline getirebilmek için bu toplum üyelerinde olması istenen nitelikler olarak belirlenmiştir.

Özel hedefler: Öğrenciye kazandırılması uygun görülen özellikler olup bir disiplin ya da çalışma alanı için hazırlanır. Belli bir öğrencinin yetiştirilmesi için gerekli eğitim durumlarının kararlaştırılmasında ve değerlendirilmesinde yakından işe koşulacak hedefler işte bu hedeflerdir (Ertürk, 1998: 15).

Okulların amaçları ayrı ayrı belirlendikten sonra, okuldaki derslerin hedefleri belirlenir. Böylece okulun amaçları, okuldaki değişik derslerin veya okulun değişik sınıflarındaki bölümlerin özel amaçları olarak ifade edilmiş olacaktır. Bu iş yapılırken örneğin; ilkokulun amaçlarından hangilerine sosyal bilgiler dersinde ve kaçınıcı sınıflarda ulaşılabacağı belirlenecektir. Hedeflerin saptanması bilimsel bir çalışma ister. Hedefler saptanırken hem bireyi hem de toplumu geliştirici unsurlar taşınmalıdır. Yetiştirilecek insanda bulunması gerekli özellikleri belirlemeye girişilince, ilk adımda onların nasıl bir toplum içinde ne gibi işler görerek ve ilişkilerde bulunarak yaşanılacaklarını bilmek gerekecektir. Toplum düzenin bireyden beklediği iş görüleri ile onlara sunduğu fırsatlar yanında, kültürün yararlanılmaya hazır bulunuş biçimleri ve derecesinin yetiştirilecek bireylerin genel olarak ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekir. Bütün bu inceleme ve araştırmaların işaret edeceği aday hedefler olacaktır (Demirel,1998:116).

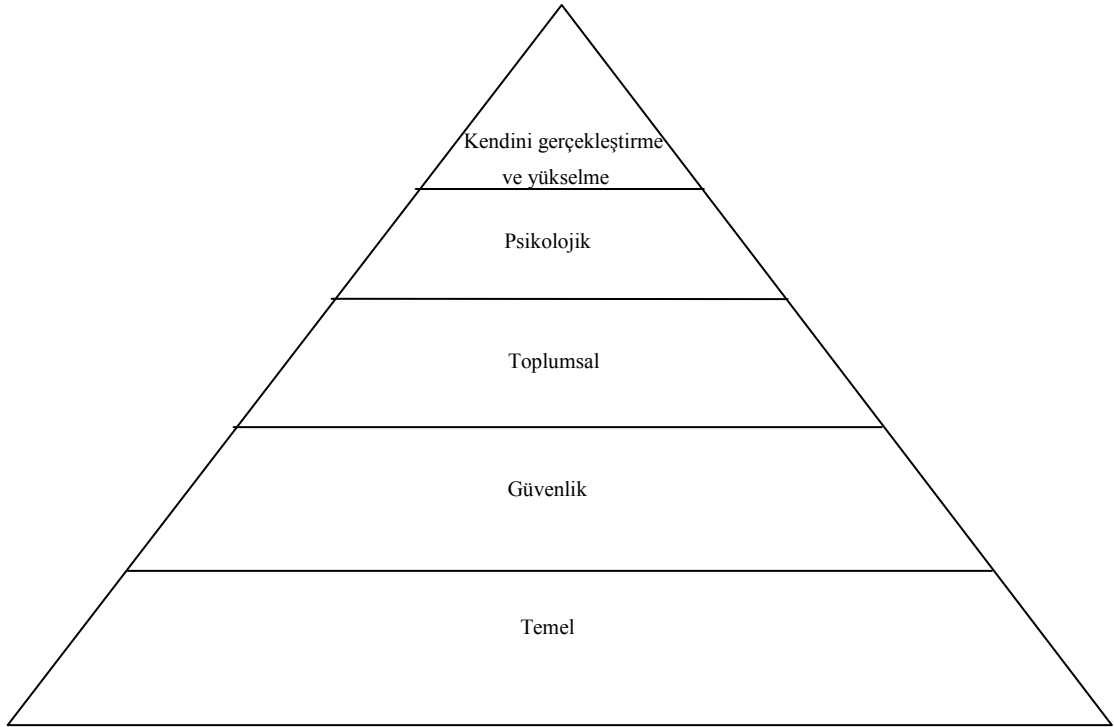
Bir eğitim programının ulaşması gereken hedefler konusunda yeterli ölçülere ihtiyacı vardır. Bu ölçülerin herkes tarafından anlaşılır şekilde dile getirilmesi gerekir. Programın sınıfta etkin uygulayıcıları olan öğretmenler, amaçlarını açık seçik olarak belirtmesi halinde daha başarılı uygulama şansına sahip olacaklardır. Hedeflerin karşılaması gereken koşulları, hedef belirleyiciler toplumsal çevre, birey, doğa ve konu alanı olarak dört madde halinde ele alınabilir.

Toplumsal çevre ve hedefler: Bireyin toplumsal çevresi düşünülünce, ilk bakışta sınırlı ve durağan bir yakın çevre akla gelebilir. Aslında bu yakın çevre katı sınırları olmayan, durağanlıktan uzak, dışa açık ve dünya düzeni içinde belli bir yer tutan dirik bir çevredir. Fiziki anlamda en yakındaki ile etkileşimde bulunurken, uzak

toplumsal olayların dolaylı etkisi altındadır ve uzak toplumlari da etkiler. B6yle bir toplumsal gerçek içinde belirlenecek hedefler hem bireyin verimliliğini hem de toplumun yeniden inŖa ediliŖi bakımından yapıcı nitelikte olmalıdır. Amaçları, toplumun ihtiyaçları açısından ele aldığımızda, “Toplumun ihtiyaçları nelerdir?” sorusu karŖımıza çıkar. Ülkenin kalkınma planı içinde eğitimle ilgili, planlama bakımından toplumun ihtiyacı sorusu ele alınınca, “Kaç doktora, kaç mühendise vb. ihtiyaç vardır?”, “Ne büyüklükte, nerelerde, ne tipten hangi iŖ g6rlere sahip kaç tane okul açılmalıdır?” alt sorularına cevap aranır. Bu soruları cevapları ile genel bir ereve çizerek daha alt basamaktaki sorulara cevap aranır. 6rneğin; yetiŖtirilecek doktor, mühendis vb. hangi toplum ihtiyaçları sebebiyle ne gibi 6zelliklere sahip olsun ki mesleğini yaparken o ihtiyaçları en etkili Ŗekilde karŖılayabilsin. Toplumun, ihtiyaçları ve bireyden beklentileri yanında bireye sunduğu fırsatlar ve gizil imkanlar vardır. EęitilmiŖ birey, hem toplumsal ihtiyaca cevap vermeli hem de toplumsal yaŖantıya bir dereceye kadar uygun yaŖayarak toplumsal düzeni bozmaktan kaçınmalı, toplumda mevcut imkan ve fırsatlardan kendi çıkarları bakımından yararlanmalıdır (Ertürk, 1998: 33).

Birey ve hedefler: Eğitim sisteminin temel 6ęesi insandır. Her türlü etkinlik, insan davranıŖlarını istendik y6nde deęiŖtirmek üzere düzenlenir. Hedefler belirlenirken bireyin gereksinimlerinin nasıl giderileceğine iliŖkin deęiŖik kitaplarda, deęiŖik sınıflamalar yer almakla birlikte en yaygın ve en geçerli sınıflama Maslow’un gereksinim sınıflamasıdır. Maslow, aŖaęıdaki Ŗekilde g6rldği gibi insanların ihtiyaçlarını 6nem sırasına g6re dizmiŖ ve ihtiyaçlar hiyerarŖisini oluŖturmuŖtur.

Şekil 1.1
Maslow'un Gereksinim Sınıflaması

Kaynak: Yahya Kemal KAYA, Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye'deki Uygulama, Ankara: 1999, Bilim Yayıncılık.

Maslow'a göre insanlar, gereksinimlerine uygun olarak önceliği, temel ihtiyaçlara vermek suretiyle, eksik olan noktaya güdülenir. O ihtiyaç giderilmediği sürece bir üst basamağa geçemez. İnsanlar alt basamaktaki ihtiyaçları belirli oranda karşıladıktan sonra bir üst basamaktaki ihtiyaçların doyurulmasına yönelik davranışlara güdülenir. Hangi kültürde olursa olsun bu ihtiyaçlar değişmez, sadece karşılanma yolları değişir. İnsanların ortak olan temel ihtiyaçlarının farklı kültürlerde farklı şekillerde karşılanması, eğitim amaçlarına ve süreçlerine bağlanabilir. Okullarda öğretilenlerin çoğu temel ihtiyacımızın karşılanması ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilidir. Temel ihtiyaçlar ölçüsünün eğitim amaçları ile bağlantısını kurmada bazı noktalara dikkat edilmesi gerekir.

Bu noktalar:

- a. Temel ihtiyaçlar bütün insanlar için ortaktır. Ancak bu ihtiyaçların karşılanma tarzları bir kültürden diğer kültüre değişebilmektedir.
- b. İhtiyaçların karşılanmasında uygulanan süreçler, toplumun eğitim etkinliği ile sıkıca bağlıdır.

c. Program geliştirme ile ilgilenenlerin temel ihtiyaçlara ilişkin araştırma literatürünü izlemeleri gerekir.

d. Eğitim amaçları ile temel ihtiyaçlar arasında doğrudan doğruya ya da dolaylı bir ilişki kurulmalıdır (Varış, 1996: 99).

Konu alanı ve hedefler: Hedef davranışların belirleyicisi bilim, sanat, düşünme gibi insan etkinlikleri olabilir. İstendik davranışlar, bir içerik ile kenetlidir. Bunlar matematik, fizik, kimya, biyoloji, tıp, jeoloji, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, tarih, coğrafya, ekonomi, resim, müzik vb. olabilir. Hedef davranışlar, bilim, sanat ve düşünce alanındaki gelişmelere ve değişmelere uygun olmalıdır. Örneğin: Çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkmak bir ülke için hedefse, çağdaş bilim, teknik, sanat ve düşünceye göre kişiler yetiştirilmelidir; çünkü hedef ancak bu özelliklerle gerçekleşir (Sönmez, 1994: 17). Belli bir konu alanının, bireyin yetişmesine yapacağı katkı iki grupta ele alınabilir. Belli bir konu alanının çalıştırılması ile edinilecek davranış örüntülerinden bir kısmı, aynı alanda uzmanlaşacak bireylerin ilerdeki çalışmalarına temel olacak nitelikte olabilir. Bunun yanında belli bir konu alanında çalışmasının o alanda uzmanlaşmayacaklara sağladığı faydalar vardır. Konu alanının eğitim bakımından getirileri, yani öğrenci davranışlarında meydana getireceği değişimler düşünülürken; hem alanın kendisiyle yakından ilgili davranış örüntüleri, hem de eğitimin daha geniş hedeflerine doğru davranış örüntüleri hesaba katılmalıdır (Ertürk, 1998: 36-37).

Doğa ve hedefler: İnsan, aynı zamanda doğal bir varlıktır ve doğal bir ortamda doğmaktadır. Yeme, içme, nefes alma gibi temel gereksinimlerini doğrudan karşılamaktadır. Doğal ortam olmadan, insanın yaşaması mümkün değildir, ama insan olmadan doğal yaşam sürebilir. İnsan, doğal yaşamı hızla bozmaya, hava, su ve toprak kirlenmesi insanlığı tehdit eder duruma gelmeye başladı. Doğadaki enerji kaynakları hızla tükenmektedir. İnsan, kaynakların yerine yenilerini koymak ya da bulmak zorunda kalabilir. Bütün bu nedenlerden dolayı, doğayı koruyabilecek ve doğayla denge içinde yaşayabilecek bireyler yetiştirmek gereklidir. Eğitimde hedefler belirlenirken, doğanın göz önünde bulundurulması gerekir.

Toplumsal gerçek, birey, konu alanı ve doğa belirleyicilerine göre saptanan hedefler “Aday Hedefler” dir. Aday hedefler, eğitim ekonomisi, eğitim sosyolojisi, eğitim psikolojisi ve eğitim felsefesi süzgeçlerinden geçirilmelidir. Bu süzgeçlerden

geçen hedefler “Olası Hedefler” dir. Olası hedefler eğitim girdileri yani öğrenci sayısı, yaşı, cinsiyeti, toplumsal, ekonomik ve politik yapısı, bilişsel, duyuşsal, devinişsel, algısal alanlarla ilgili hazır bulunuşluk düzeyi, yatırım, yeni araç gereç, yeni personel ve bilgi açısından yeniden gözden geçirildikten sonra öğrenciler ve belirlenen ders için hedef olurlar.

Hedef yazarken dikkat edilecek noktalar: Eğitimde bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanın her basamağında bir ders için hedef yazarken uyulacak temel kurallar vardır. Bu kurallar şöyle sıralanabilir (Sönmez, 1994: 28);

1. Hedef tümcesinin sonunda “bilgisi, becerisi, yeteneği, gücü oluş, farkındalık, ilgililik hoşgörülük” gibi sözcüklerden biri bulunmalıdır. Bilişsel ve devinişsel alanla ilgili hedef tümcelerinin sonunda “bilme” fiili ile biten bir bileşik sözcük bulunabilir; fakat “bilgisi, becerisi, gücü, yeteneği” sözcüklerinden birinin kullanıldığı hedef tümcenin sonunda, “bilme” fiiliyle biten bir sözcük getirilemez. Ayrıca “yapar, çizer, keser, bilir, bilmeli, yapmalı, öğretmeli, yapmak, bilmek” gibi sözcüklere hedef tümcesinde yer verilmez.

2. Hedefler, öğrenci davranışına dönüştürülecek ve öğrenci özelliğini belirtecek nitelikte yazılmalıdır; çünkü hedefler, öğrenciye kazandırılmak istenen davranış değişikliğini kapsar. Öğretmenin ve okulun hedefleri olamaz.

3. Hedefler öğrenme ürününü dile getirmektedir. Öğrenme sürecine dönük ifadeler hedef olamaz; çünkü hedefler kursu, dersi ya da okulu başarıyla bitiren öğrencinin ne yapacağını göstermelidir.

4. Konu başlıkları hedef olamaz; çünkü bu tür anlatımlar davranışa dönüştürülemez. Ayrıca hangi konuda, hangi davranışın bulunduğu bu ifadelerden çıkarılamaz.

5. Hedef kapsamlı ve aynı zamanda sınırlı olmalıdır. Yani bir hedef bir öğrenme ürününü kapsamalıdır.

6. Hedeflerin hangi konu içeriği ile ilgili olarak gerçekleştirileceği belirtilmelidir. Yani hedeflerde kurs ya da içerik belirtilmelidir.

7. Hedefler binişik olmalı, tanımlayıcı yani bitişik olmalıdır. Bir hedefin kapsamı, diğer hedef ya da diğer hedeflerin kapsamına girmemelidir.

8. Hedefler hangi alanla ilgili yazılıyorsa, o alanın niteliklerine ve basamaklarına uygun olmalıdır. Bilişsel özellikleri ağır basan davranışlar bilişsel

alana, devinişsel özellikleri ağır basan özellikler devinişsel alana, duyuşsal özellikleri ağır basan davranışlar duyuşsal alana giren hedef ifadeleri ile belirtilmelidir. Ayrıca hedefler, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanın alt basamaklarına da uygun olmalıdır. Bununla beraber basamaklardan biri atlanınca, ondan sonraki basamak için o ders düzeyinde hedef yazılmayabilir.

9. Hedefler birbirini destekler nitelikte olmalıdır. Bir ders için belirlenen hedefler, kendi içinde mantıksal açıdan tutarlı olmalıdır. Ayrıca bir dersten belirlenen hedefler, diğer ders ya da derslerdeki hedeflerle çelişir nitelikte olmamalıdır. Bunun yanı sıra, dersin hedefleri sınıfın, sınıfın hedefleri okulun, okulun hedefleri milli eğitimin, milli eğitimin hedefleri devletin uzak hedefleriyle kenetli olmalı ve birbirlerini desteklemelidirler.

10. Ders düzeyinde yazılan hedefler ünite ve bir, iki üç saatlik dersler için belirlenirken kapsam ve sınırlılık açısından daraltılabilir.

Eğitim ve hedefin tanımından anlaşılacağı gibi, bilişsel duyuşsal ve devinişsel alanlarla ilgili aşamalı sınıflamanın her basamağında istendik davranış değişikliği oluşturmak üzere saptanan her hedef için yeter sayıda davranış belirlemek zorunludur. Kişi bu davranışları gösterince ilgili hedef gerçekleşmemiş denilebilir. Eğer davranışa dönüştürülemiyorsa ya da hedef davranış ile çakışıyorsa, hedef atılmalı veya yeniden yazılmalıdır (Sönmez, 1994: 3).

Davranışlar yazılırken uyulması gerekli ilkeler şöyle sıralanabilir:

1. Yazılan her davranış hangi hedefle ilgili ise, o hedefin niteliklerine uygun olmak zorundadır. Yani bilgi basamağında yazılan davranışlar bilginin, kavrama basamağında yazılan davranışlar kavramanın, uygulama basamağında yazılanlar uygulamanın niteliklerine uygun olmalıdır. Hedef bilgi düzeyinde, onun davranışları kavrama düzeyinde ya da tersi olamaz. Eğer, bu ilkeye uyulmazsa, öğrencinin bilginin hangi boyutunda olduğu yoklanamaz ve hedefin gerçekleşip gerçekleşmediği anlaşılamaz.

2. Davranış tümcesinin sonunda “yazma, söyleme, seçip işaretleme, eşleştirme, kesme, biçme, çizme, alma, tutma, çıkarma vb.” gibi davranış ifade eden sözcüklerden biri bulunmalıdır. Faaliyet gösteren “anlatma, hareket ettirme vb.” gibi, ya da “yazar, çizer, keser, bilir vb” gibi sözcüklere yer verilmez, çünkü faaliyet olanlar ölçülemez. Ötekiler ise sürece dönük ifadelerdir.

3. Bir davranış ifadesi açık seçik anlaşılır olmalıdır. Yani davranış ifadesinden herkes aynı anlamı çıkarmalıdır.

4. Her hedefin kritik davranışı belirlenmelidir. Bu davranışı kazanan öğrenci diğerlerini daha kolay biçimde yapabilir. Eğitim durumlarında da öncelik, bu en kritik olan davranışa ya da davranışlar, öğrenciye kazandırılmalıdır. Çünkü bu tür davranışlar öğrencinin hedefe ulaşip ulaşmadığının güçlü kanıtı olabilir.

5. Davranışlar binişik değil bitişik olmalıdır. Yani bir davranışın kapsadığı alan, diğer bir davranışın kapsadığı alanın bir kısmını içermemelidir. Birinin bittiği yerden ötekisi başlamalıdır.

6. Davranış ifadeleri kapsamlı ve aynı zamanda sınırlı olmalıdır.

7. Davranışlar kolaydan zora, basitten karmaşığa, somuttan soyuta sıralanmalıdır.

8. Ayrıca öğrenme birikik bir süreçtir. Bu nedenden dolayı, davranışlar birbirinin önkoşulu oluş özelliklerine göre sıralanmalıdır. (özellikle kavrama ve daha yukarı basamakları için) Beceri gerektiren devinişsel alanla ilgili davranışlarda, işlem basamaklarına uyulmalı ve adım adım davranışlar sıralanmalıdır. Bu tür davranışlar işin tümü ile ilgilidir. Yani işin en mükemmel şekilde ortaya çıkması için ne kadar davranış gerekiyorsa, tümü aşamalı olarak yazılmalıdır.

9. Davranışlar, öğrenciye göre olmalıdır. Özürlü çocuklar için belirlenen davranışlarla normal çocuklar için belirlenen davranışlar aynı olmayabilir. Bu durum davranışın nitelik boyutu ile sıkıca ilgilidir.

10. Davranışlar, öğretmenin yapacakları değil, öğrencinin yapacaklarıdır. Çünkü davranışları öğretmen değil öğrenci yapacaktır.

11. Her davranış tümcesi, bir özelliği içermelidir. Ya yazacak ya da söyleyecek, seçip işaretleyecek, eşleştirecek davranış tümcesinin sonunda iki özellik bulunmamalıdır. Böyle bir durumda ikinci özellik parantez içine belirtilmelidir (Sönmez, 1994: 34).

b. Eğitim durumları

Program geliştirmede ikinci önemli aşama amaçlara uygun içerik ve etkinliklerin seçilmesidir. İçerik, hedef davranışları kazandıracak biçimde ünite ve konuların düzenlenmesidir. İçerik, hedef davranışlar için bir araçtır, çünkü önce

hedef ve davranışlar belirlenir, sonra bu hedef ve davranışların kazandırılmasına yardımcı olacak biçimde içerik düzenlenir.

Bir içerik, hedef davranışlara göre düzenlenmelidir. İçerik hedef davranışı tam olarak kazandırmanın yanında hangi zihinsel alan hedef almışsa ona dayanmalıdır. Örneğin; bilgi basamağında bir davranış kazandırılmak isteniyorsa; “Türkiye Millet Meclisi’nin 23 Nisan’da açıldığını söyleme” gibi bilgi düzeyinde hedefin içeriği “Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan’da açıldı.” şeklinde olmalıdır. Böylece öğrenci bilgiyi öğrenecek sonra görünce tanıyacak, sorunca söyleyecektir.

İçerik çağdaş, bilimsel, sanatsal ve felsefi bilgiye ters düşmemelidir. Yeni değişme ve gelişmelere yer verilmelidir. Öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyine uygun, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve birbirinin ön koşulu, bilinenden bilinmeyene, kendi içinde mantıklı bir tutarlılığı olacak şekilde düzenlenmelidir (Sönmez, 1994: 84). Öğrenci yeni ve hiç bilmediği bir konuda eğitim göreceksa, mutlaka en somut düzeydeki öğrenme ortamından geçmelidir. Öğreneceği konu ve sembolleri önceden bilmiyorsa, o konu hakkında kendisine gönderilen mesajdaki kavram ve sembolleri anlamakta güçlük çekecek, konuyu kavraması ve hedef davranışa ulaşmada zorlanacaktır.

İçeriğin kendi içinde değer taşıması yanında, program geliştirmenin önemli uygulayıcıların biri olan öğretmen tarafından da etkinlikle kullanılması gerekir. Bunun için de öğretmeni de içine alan ve öğrenciyi etkileyen öğrenme durumlarının hazırlanması gerekmektedir. İçeriğin düzenlenmesinde öğretim verimliliği göz ardı edilmemelidir. Öğretimde verimlilik, amaçlara ulaşmada öğrenme için harcanan zaman ve diğer unsurları etkili ve verimli şekilde kullanarak maliyeti en aza indirmektir. İçeriğin en kısa zamanda öğrenmeyi sağlayacak şekilde düzenlenmesi maliyeti düşürecektir.

Tarih boyunca insanoğlunun yaptığı ve yaşadığı tüm içeriği eğitim programına yerleştirmek mümkün değildir. Ayrıca öğrenilen bilgiler zamanla unutulup yerini yeni bilgiler almaktadır. Dolayısıyla örgün eğitim programına yerleştirilecek içeriğin özenle ve belirli kriterlere göre seçilmesi gerekir. İçerik seçiminde:

1. Toplumsal fayda: İçerik seçiminde, çocuklarımız ve gençlerimiz ülkemizin kalkınmasına katkıda bulunacak bir şekilde yetiştirebilmek için ne öğrenmelidir? Modern dünyanın koşullarına, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ve bu düzene uyum sağlamak için nelerle donatılmaları gerekmektedir? Programlarda yer alacak içeriğin milli yönü ve milletler arası yönü ne olmalıdır? Sorularına cevap aranır. Bu soruların cevapları program geliştirme uzmanlarınca dikkatle incelenip araştırıldıktan sonra içeriğin toplumsal yönünün ne olacağına karar verilir (Varış, 1996).

2. Öğrenci özellikleri: Birey, eğitim süreci içinde toplumsallaşır. Bu toplumsallaşma süreci içinde birey, ihtiyaçlarının toplumun beklentilerine uygun bir şekilde karşılanmasını, yaşamını sürdürmesi için ise gerekli bilgi ve becerilerini öğrenerek toplumla uyumlu ve topluma yararlı bir varlık haline gelir. Bireyin nasıl ve ne yönde eğitileceğine karar veren kurumlar, bireyin gelişmesine, öğrenmesine ve meslek seçimi için neyin faydalı olacağını iyi seçmek zorundadırlar. Çünkü, birey bir yandan kişiliğini kanıtlarken bir yandan da toplumdan dışlanmamak ister. Düşünen problemlerini çözebilen, çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurabilen bireyler yetiştirmek istiyorsak, içeriğimiz bunu sağlayacak şekilde düzenlenmelidir (Demir, 1998:24).

3. Yaşama yakınlık ilkesi: Öğrenme sırasında, örneklerin çocuğun en yakın çevresinden başlayarak verilmesi ile konuyu daha iyi kavranması sağlanmış olur. Okul, amaçlarını davranışa dönüştürmek istiyorsa mümkün olduğunca öğrenci yaşamına, çevresine ve yaşantısına yönelik içeriklere yer verilmelidir. Ders konuları ya doğrudan hayattan alınmalı veya sonuçları hayata bağlanmalıdır ki, kazanılan bilgi, beceri ve davranışlar günlük hayata transfer edilebilsin (Demir, 1998:25).

4. Öğrenci düzeyine uygunluk ilkesi: Her çocuk birbirinden farklıdır. Eğitim ve öğretim, fertlere kendi ihtiyaç ve özelliklerine uygun gelişme ve yetişme imkanları sağlamalıdır.

İçerik, çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimine uygun düzenlenmelidir. Cümleler uzun olmamalı, tanımlar kısa ve öz yapılmalıdır (TD 1998, sayı: 2484).

5. İçerik özelliklerine göre içerik seçimi: Eğitimin amacı bireyi yaşama hazırlamak, yaşamda bireye yardımcı olmaktır. Bu da bireyin evrensel bir eğitim alması ile gerçekleşir. Çocuğun genel bir eğitim alması için kültürün, doğanın, değerler dünyasının içerikte ele alınmasını gerektirir. Genel ve geçerli olan evrensel

doğrular içerikte sunulmalıdır. Ayrıca insanın bütün yönleri ile ele alınması eğitimin amaçlarındandır. İçeriğin bu şekilde düzenlenmesi öğrencinin genel eğitimine katkıda bulunacaktır.

6. İçeriğin demokratik bir toplumun oluşturulmasına katkıda bulunması: İlköğretimden mezun öğrenci gerçek anlamda demokrasi eğitimi almışsa, bunu yaşantısındaki tüm ilişkilerinde kullanacaktır. İçerik düzenlenirken, öğrencide sadece bilgi düzeyinde kalmamalı, davranışlarına yansımalıdır. Eğitim aracılığı ile toplumun geliştirilmesi, toplumsal kurumların iyileştirilmesi ve sosyal değişme amaçlanıyorsa bu öncelikle kendi sorunlarını çözebilen, ilişkilerinde demokratik olabilen insanı yetiştirecek içerikle mümkündür.

c. Sınama durumları

Sınama durumları tümüyle ölçme ve değerlendirme ile ilgilidir. Öğrencide gözlemeye karar verdiğimiz doğrudan veya dolaylı davranışları onun kazanıp kazanmadığını, kazandıysa, ne ölçüde kazandığını, kazanmadıysa neden kazanmadığını, kazanabilmesi için eğitim sisteminde neler yapılması gerektiğini belirleme sınama durumunun kapsamı içindedir (Sönmez, 1994: 309).

Ertürk, değerlendirmeyi, yetiçek geliştirmenin son ve tamamlayıcı halkası olarak eğitim hedeflerinin gerçekleşme derecesini tayin etme süreci şeklinde tanımlamıştır. Bir eğitim programının başarılı olabilmesi için tüm öğrencilerin programda amaçlanan hedeflere ulaşmış olması gerekir, ancak bu her zaman gerçekleşmeyebilir. Bu nedenle, programın uygulanması sonucunda, yetersiz kalan ya da ters işleyen öğelerin olup olmadığı, varsa aksaklıkların programın hangi öğelerinden kaynaklandığını belirlemek ve gerekli düzenlemeleri yapmak amacıyla programın değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sınama durumu düzenlenirken dikkat edilecek noktalar: Sınama durumu, hedef davranışların gerçekleşip gerçekleşmediğini, gerçekleştiyse derecesini, gerçekleşmediyse nedenlerini belirlemek ve sistemi bir bütün olarak ele alıp gerekli düzeltme, onarma, yenileme, geliştirme, yeniden kurup uygulama amacıyla işe koyulabilir. Ayrıca öğrenci başarısını ve erişisini, öğretmen, hizmetli ve yöneticilerin etkinliğini saptamak içinde kullanılabilir. Bu nedenden dolayı, sınama durumları düzenlenirken ölçme değerlendirmenin ilkelerine uyma zorunluluğu vardır. Bu ilkeler şöyle sıralanabilir (Sönmez, 1994: 315-317).

1.Önce belirtke tablosu düzenlenmelidir. Belirtke tablosu, hedef davranışların içerikle birlikte sunulduğu bir tablodur. Dersin, kursun, genel ve özel hedefleri ve davranışları tabloda yer almalıdır.

2.Sinama durumunun hangi amaç için düzenlendiğine karar verilmelidir. Öğrenci başarısı, erişisi, güçlükleri, eksiklikleri yarım yamalak öğrenmeleri belirleyip yardım etmek, eksiklikleri tamamlayıp, yanlışları düzeltmek, onu bir okula, kursa seçip yerleştirmek, sistemi değerlendirip geliştirmek, ünite analizi yapmak, öğretmen, yönetici, hizmetlilerin etkinliğini ve verimliliğini saptamak için mi işe koşulacağını belirlemek gerekir. Çünkü sinama durumunun amacı değişince belirtke tablosunun kullanımı da değişebilir. Eğer ünite ya da sistem analizi yapılacaksa o zaman belirtke tablosunda bulunan her davranış ile ilgili birden fazla soru hazırlanıp sorulabilir. Üstelik hiçbir hedef davranış atlanmaz. Buna karşın öğrenci başarısı ve erişisi, öğretmen, yönetici ve hizmetlilerin etkinliği ve verimi değerlendirilmek isteniyorsa bu kez kapsam, yordama, görünüş, yapı gerçekliğini ve testin güvenilirliğini sağlayacak hedef davranışlar, belirtke tablosunda seçilir, bunlarla ilgili birer soru sorulur. Aynı iş öğrenci seçme ve yerleştirme sürecinde de işe koşulabilir. Ölçüt dayanaklı bir değerlendirme yapılacaksa, ya her davranış için bir soru, ya da geçerliliği ve güvenirliliği sağlayacak sayıda kritik davranışları ölçen birer soru olmalıdır.

3.Sinama durumu bilişsel, duyuşsal, devinişsel alanların niteliklerine ve davranış düzeyine göre belirlenmelidir. Yani bilişsel alanın bir basamağındaki davranışı ölçmek için düzenlenen bir soru, hem bilişsel alanın hem de bilgi düzeyinin niteliklerine, davranış kavrama düzeyinde ise kavramanın, duyuşsal alanın değer verme düzeyinde ise değer vermenin, devinişsel alanın istenilen nitelikte yapma düzeyinde ise bunun niteliklerine uygun olmalıdır. Çünkü sinama durumunun niteliği, davranışların girdiği alana ve düzeyine bağlıdır.

Sosyal Bilgilerin Tanımı ve İlköğretimdeki Yeri

Sosyal bilgiler teriminin herkes tarafından kabul edilebilir tek bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Bunun en önemli nedeni ise sosyal bilgilerin sosyal bilimlerin içinde yer alan farklı tanımlara sahip bir çok disiplinden oluşmasıdır.

Sosyal bilgiler eğitimi alanında en etkin eğitim kurumlarından biri olan “The National Council For The Social Studies” (NCSS)’e göre sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden seçilmiş sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilimlerin tek amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneğini geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (Garcia ve Michaelis, 2001: 9).

Sosyal bilgilerin önemli uzmanlarından olan Barr, Barth ve Shermis ise sosyal bilgileri, vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileri ile ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesi şeklinde tanımlamaktadır (Doğanay, 2003: 16). Wesley’e göre ise sosyal bilgiler eğitimsel amaçlar için basitleştirilmiş sosyal bilimlerdir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003: 6).

Erden’e göre sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, tarihsiz: 8).

Doğanay, sosyal bilgileri, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerikli demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak tanımlamıştır (Doğanay, 2003: 17).

Yukarıda yer alan tanımlar doğrultusunda sosyal bilgiler; insanları sosyalleştirme sürecinde insanla ilgili tüm bilimlerden ve bilgilerden faydalanarak eğitim-öğretim kurumlarında öğrencilere sosyal yaşamla ilgili temel yeteneklerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlanır.

Erden (1996)’ ya, Sönmez (1998)’ e ve Öztürk ve Otluoğlu (2003)’e göre sosyal bilgilerin ilköğretimdeki yeri şöyledir:

İlköğretim programının bütün amacı, öğrencileri iyi bir dünya ve ülke vatandaşı haline getirmektir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için ilköğretim okullarında öğrencilere toplum içindeki rollerini benimsetmek, toplumsal yaşama uyum sağlamak ve onlarla uyumlu bir biçimde yaşamak için gerekli olan bilgiler ve becerilerin önemli bir kısmı ilköğretim okullarında okutulan sosyal bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır

Eğitimin kapsamı içerisinde öğrencilerin duyuşsal, bilişsel, devinişsel, ve sezgisel özelliklerinin istendik yönde değiştirilip geliştirilmesi yer alır. Her toplum o toplumu oluşturan kişileri kendi doğrultusunda yetiştirmek ister. Bu hedefler öncelikle kişinin ve toplumun yaşamını sürdürmesi için gerekli olanlardır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için nelerin öğretileceği saptanmalıdır. Bundan sonra, “kime, neyi, hangi içerikle, nasıl öğreteceğiz, öğrenip öğrenmediğini nasıl belirleyeceğiz ve sistemi işler hale getirmek için neleri, nasıl yapıp uygulayacağız?” gibi sorular ve onlara verilen cevaplar önemlidir. Bu soruların çoğu insan ve toplumla ilgili olabilir. İşte insan ve toplumla ilgili olanlar, sosyal bilgilerin kapsamı içine girebilir

Küreselleşen dünyada sosyal bilgilerin önemi daha da artmış, demokrasi, ve insan hakları gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Toplumların geleceği büyük ölçüde içinde bulunan bilgi çağının gelişim çizgisini yakalayıp, olası gelişmelere ayak uydurmayı sağlayacak projeler üretme yeteneği gösterebilmeye bağlıdır. Bilgi çağını yakalayabilmek için genelde eğitime, özelden de sosyal bilgilere önemli görevler düşmektedir

Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

İlk kez, sosyal bilgiler adı altında bir dersin ilk ve orta okullarda okutulmasını Condercet, savunmuştur (Sönmez, 1996). 20. yüzyılın başlarında ABD’de toplumsal hayatın karmaşıklaşması sonucunda ilk kez sosyal bilgiler dersi eğitim kurumlarına girmiştir. Sosyal bilgiler, resmi olarak önerildiği 1916 yılından bu yana önemli değişikliklerden geçmiştir. Sosyal bilgiler, ilerlemecilik akımı ile geliştirilen “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşü sayesinde programlara girmiştir. Sosyal bilgiler programları 1940’lardan 1970’lere kadar tarih

ve coğrafya ağırlıklı olarak uygulanmışlardır. 1970'lerden sonra ilericilerden gelen eleştiriler sonucu sosyal bilgiler dersinde sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikolojiye ağırlık verilmiştir.

Eski Türklerde ise eğitim, toplumsal yaşamla ilgili mesleki eğitim ve savaş eğitimi ile sınırlıydı ve gençlerin toplumsallaştırılmasında töre önemli bir yere sahipti. İslamiyet'ten sonra medreselerde coğrafya, tarih, kelam, fıkıh, tefsir ve hadis gibi konulara yer verilmiştir. Osmanlı Devleti'nde Enderun Mektebi'nde tarih dersleri verilmiştir. 18.yy.'ın sonlarından itibaren de tarih öğretimi daha bir önem kazanmış ve Berr-i Hümayûn'da coğrafya ve savaş tarihi dersleri öğretilmeye başlanmıştır. Sosyal bilgiler dersleri, ilköğretim okullarının programlarına cumhuriyetten önce girmiştir. Cumhuriyet döneminde ise 1926, 1930, 1936 ve 1948 programlarında, tek disiplinli program desenine uygun tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri olarak verilmiştir. Bu dersler ilk kez disiplinler arası bir yaklaşımla 1962 yılında yayınlanan İlkokul Program Taslağı'nda "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında birleştirilmiştir. Bu ders, 1968 İlkokul Programı'nda "Sosyal Bilgiler" adını almıştır. Bu yıllarda dersin programında, ABD'de egemen olan "Yeni Sosyal Bilgiler" akımının önemli bir etkisi olmuştur. Fakat öğretmenlerin gerekli mesleki donanımdan yoksun oluşu ve bu öğretim sistemini destekleyecek eğitim-öğretim materyallerinin bulunmayışı gibi nedenlerle Türkiye'deki geleneksel yaklaşım devam etmiştir. 1998 yılına kadar bu program uygulanmıştır. 1998 yılında 4-7. sınıfları da kapsayacak şekilde yeni bir ilköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulamaya konmuştur.

John Dewey'in de en büyük savunucularından olduğu ilerlemecilik akımının, 1968 programı ve son yıllara kadar yayınlanan ilköğretim programlarında, etkili olduğu söylenebilir. Bu akıma göre, okul küçük bir demokratik toplum olarak görüldüğünden okullarda öğrencilere demokratik yaşamla ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumlar öğretilir. 1998 Programı, bir çok konuyu eğitim ve öğretim programına taşımış olmakla birlikte, dünya kaynaklarının rasyonel olarak kullanımı, nüfus artışı, küresel kirlenme ve doğal âfetler gibi konulara yeterince yer vermemiştir. Bunun sonucunda Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programını gözden geçirerek bazı düzenlemelere gitmiştir. Bu doğrultuda MEB tarafından 2005 yılında 4-7. sınıfları da kapsayacak şekilde yeni bir ilköğretim okulu Sosyal Bilgiler

Dersi Öğretim Programı yürürlüğe konmuştur. Hazırlanan ilköğretim okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, öğrenci merkezli bir anlayışla yapılandırmacılık yaklaşımını temel almaktadır. Yapılandırmacılık, öğrenciyi ve öğrenmeyi merkeze alan bilişsel bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Yapılandırmacı yaklaşımda birey, öğrenme sürecini kendi yaşantılarından hareketle yapılandırır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; tarihsel gelişim sürecinde Türkiye’de, 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim programlarında sosyal bilgiler öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarının gelişme ve değişmelerinin değerlendirmesini yapmaktır. 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 temel eğitim programlarında sosyal bilgiler öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında hedef, içerik, eğitim ortamları ve sınav durumlarındaki değişim ve gelişimlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Cumhuriyetin kurulmasından sonra farklılaşan öğretim programları 2. Dünya savaşı sonrası yeniden yapılanma sürecine girmiş, 1948’de yeniden ele alınan sosyal bilgiler programları değişerek ve gelişerek günümüze değin gelmiştir. Değişen dünya koşulları ve farklılaşan Türkiye konjonktürü sosyal bilgiler ders programlarında da gözlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretim programlarının felsefesi, dünya ile uyumu, sorunları ve beklentiler değişik çalışmalarda ele alınmış olmasına rağmen, sosyal bilgiler müfredat programlarının Türkiye’de tarihsel gelişimi ile birlikte sosyal bilgiler ders kitapları ele alınmamıştır. Bu yönü ile bu çalışma özgün bir nitelik taşımaktadır. Çok partili dönemden günümüze, sosyal bilgiler öğretimindeki gelişmeleri ortaya koyarak bu alandaki önemli bir eksiklik doldurulmaya çalışılmıştır.

Problem Cümlesi

Çok partili dönemden günümüze, sosyal bilgiler öğretim programlarında ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki değişimler ve gelişmeler nelerdir?

Alt Problemler

1)1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim 4. ve 5. sınıflar sosyal bilgiler öğretim programlarında hedef ve hedef davranışlar bakımından ne tür değişimler ve gelişmeler olmuştur?

2)1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim 4. ve 5. sınıflar sosyal bilgiler öğretim programlarında içerik bakımından ne tür değişimler ve gelişmeler olmuştur?

3)1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim 4. ve 5. sınıflar sosyal bilgiler öğretim programlarında eğitim durumları bakımından ne tür değişimler ve gelişmeler olmuştur?

4)1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim 4. ve 5. sınıflar sosyal bilgiler öğretim programlarında sınav durumları bakımından ne tür değişimler ve gelişmeler olmuştur?

5)1948, 1968, 1998 ve 2005 4. ve 5. sınıflar sosyal bilgiler öğretim programlarına uygun hazırlanmış sosyal bilgiler ders kitaplarında ne tür değişimler ve gelişmeler olmuştur?

Sınırlılıklar

Türkiye’de ilköğretim programları 1926, 1936, 1948, 1968, 1995, 1998 ve 2005 yıllarında hazırlanmıştır. 1926 ve 1936 yılı ilköğretim programlarına göre hazırlanmış olan ders kitaplarına ulaşmada karşılaşılan güçlükler nedeniyle bu dönemlerin temel eğitim programları araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu nedenle araştırma Türkiye’de 1948, 1968, 1998 ve 2005 yıllarında hazırlanmış olan ilköğretim programları ve uygun sosyal bilgiler ders kitaplarındaki değişimler ve gelişmeler ile sınırlandırılmıştır. İlköğretimin II. kademesi ve birleştirilmiş sınıflar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Tanımlar

Eğitim Durumu: Hedef davranışları öğrenciye kazandırmak için gerekli uyarıcıların düzenlenip işe koşulmasıdır (Sönmez, 1994: 99).

Hedef: Bir öğrencinin, planlanmış ve tertiplenmiş yaşantılar sayesinde kazanması kararlaştırılan ve davranış değişikliği veya davranış olarak ifade edilmeye elverişli olan özelliktir (Ertürk, 1998: 25).

Sosyal Bilimler: İnsan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir (Sönmez, 1997: s. 2).

Sosyal Bilgiler: Sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden faydalanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak tanımlamıştır (Doğanay, 2003: 17).

Eğitim Programı: Bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçeklerine dönük tüm faaliyetleri kapsar (Varış, 1997:s.14)

Öğretim Programı: Eğitim programında işaret edilmiş faaliyetlerin nasıl yapılacağını, yani istendik öğrenmeyi sağlamada kullanılacak yöntemler ve malzemeyi zaman ve sıra göstererek belirten program (Ertürk, 1998: 100).

Sınama Durumu: Öğrencide gözlemeye karar verdiğimiz istendik davranışların kazanılıp kazanılmadığı hakkında bir yargıya varma işidir (Demirel, 1998: 140).

İlköğretim : Okuma çağındaki bütün Türk çocuklarının okuma, yazma öğrenmelerini amaçlarına uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerini sağlayıcı zorunlu eğitim ve öğretimdir. İlköğretim çağı 7-14 yaşları arasındır.

Kısaltmalar

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TD: Tebliğler Dergisi.

TTK: Türk Tarih Kurumu

NCSS: The National Council for the Social Studies

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Yapılan kaynak taramasında sosyal bilgiler dersi programlarının bugününü ele alan çalışmaların sayısının fazla olduğu gözlenmişken, tarihsel süreçte sosyal bilgiler programlarının gelişimini ele alan çalışmalar sınırlıdır.

Nalçacı (2001), yaptığı araştırma ile Cumhuriyetten günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programındaki değişmelerin değerlendirilmesini yapmıştır.

Araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlar özetle şöyledir:

1-Amaçlar çok genel ifade edilmekle birlikte sosyal bilimler alanında kazanılması gereken önemli bilgi ve becerilere işaret etmektedir. Amaçlarda hem bilinçsel hem de duyuşsal özelliklere yer verilmiştir. Ancak uygulamada bu amaçların büyük kısmına ulaşamadığı söylenebilir.

2-İlköğretim sosyal bilgiler programında program geliştirme adı altında yalnızca sözcüklerin değiştirilmesi, konuların eklenmesi veya çıkarılması, geliştirme çabalarını olumsuz etkilemiştir. İçerikle ilgili yapılandırmalar biçimsel değil, özde farklılaşmaya dönük olmalıdır.

3-İlköğretim programlarında yer verilen “toplu öğretim” metodunun öğretmenlerce tam olarak kavranılamaması tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisinin bir isim altında (Sosyal Bilgiler) yine eski metotlarla işlenmesine neden olmuştur. 1998 yılında hazırlanan programda yalnızca açıklamalar kısmında çok genel eğitim ilke yöntem ve tekniklerine yer verilmiştir. Ünitelere ilişkin daha belirgin yöntem ve teknikler verilmesi önemlidir.

4-Ders araç ve gereçleri listeleri dar kapsamlı halden öğretmenlere ışık tutacak ayrıntılı hale getirilmelidir.

5-Programın öğelerini oluşturan amaçlar ve eğitim durumlarıyla ilgili değişikliklerin yapıldığı, ancak değerlendirme ögesinin ihmal edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ölçme ve değerlendirmeler programlarda öğretmene ışık tutacak şekilde belirtilmelidir.

Keskin (2002) araştırmasında, II. Meşrutiyet dönemine ait 1913 programı, TBMM hükümeti dönemine ait 1922 programı, Cumhuriyet dönemine ait 1924, 1926, 1936, 1948, 1962, 1968 ilköğretim programlarını, 1938, 1949, 1970-1971 tarihli ortaokul programlarını, 1981 tarihli Ortaokul T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Programını, 1985 tarihli Ortaokul Millî Tarih ve Millî Coğrafya Programlarını, 1992 tarihli Ortaokul Vatandaşlık Bilgileri Öğretim Programı, 1998 tarihli İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler ile Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Öğretim Programları incelenmiştir.

Araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlar özetle şöyledir:

1. 1913 tarihli Mekâtib-i İbtidâiyye Ders Müfredatı (İlkokulların Ders Müfredatı) çok önemli olup etkileri Cumhuriyet yıllarında da devam etmiştir. 1922 tarihli İlk, Orta Tedrisât Mektepleri Müfredât Programı ise bir ara program olup, TBMM hükümeti döneminde yayınlanması nedeniyle bir geçiş döneminin Eğitim anlayışını gözler önüne sermektedir.

2. Sosyal bilgiler kapsamına giren Tarih ve Coğrafya dersleri II. Meşrutiyetten günümüze yayınlanmış tüm ilköğretim programlarında -disiplinler arası desene sahip 1962 ve 1968 programlarında üniteler hâlinde- yer almaktadır. Sosyal bilgiler kapsamına giren ve vatandaş eğitimine yönelik Vatandaşlık Bilgisi dersi ise değişik adlar altında ilköğretim programlarında yer almaktadır. Bu durum ortaokul programları içinde geçerlidir.

3. Araştırma sonucunda, yayınlandıkları dönemin ideolojik yaklaşımının sosyal bilgiler öğretim programlarına yansıdığı anlaşılmıştır.

4. II. Meşrutiyet'ten günümüze kadar yayınlanmış sosyal bilgiler öğretim programlarından bazılarının disiplinler arası desene uygun olarak hazırlandığı anlaşılmakla birlikte, genelde tek disiplin anlayışının hâkim olduğu tespit edilmiştir.

5. 1980'li yıllardan itibaren programlar bağımsız olarak ve derslere göre yayınlanmaya başlanmıştır. Bu yıllarda yayınlanan Ortaokul (ilköğretim II. kademe) Millî Tarih ve Millî Coğrafya Öğretim Programları Cumhuriyet döneminde aynı dersler için yayınlanmış öğretim programlarına bir tepki niteliği taşımaktadırlar. 1980'li yıllardan itibaren tüm öğretim programlarında görülen bir özellik ise Atatürkçülük konularına verilen önem ve ağırlığın artmasıdır.

6. 1997 yılında sekiz yıllık ilköğretim uygulamasına geçişten sonra

yayınlanmış İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı bir çok bakımdan eksikliklerle doludur. Aynı yıl içinde yayınlanan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Öğretim Programı ise II. Meşrutiyetten günümüze kadar yayınlanmış en iyi Sosyal Bilgiler öğretim programıdır.

Yaman (1999), 1930-1968 yılları arasında yayınlanan ilköğretim programlarında yer alan sosyal bilgiler derslerini amaçlar, konular ve direktifler bağlamında ele almıştır.

Araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlar özetle şöyledir:

1-Cumhuriyetin ilanından günümüze ilköğretim sosyal bilgiler dersleri amaçları çokça faaliyet göstererek ulaşılması gereken amaçlar olarak belirlendiklerinden, bu yaş grubu öğrencilerin sekiz yılda bile bu amaçlara ulaşmalarının mümkün olmadığı tespit edilmiştir.

2-Sosyal bilgiler dersinin içeriği Cumhuriyetin ilk döneminden günümüze kadar tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinden seçilerek alınmıştır. Tarihin konusu “Türk tarihi”, coğrafyanın ki “Türkiye coğrafyası”, yurttaşlık bilgisinin konusu ise “Türkiye’nin idari yapısı” ve üç dersin kaynağı ve ana temeli “Türk toplumu ve Atatürkçülük” olmuştur.

3-Sosyal bilgiler dersinin asıl amacı “İyi vatandaş” yetiştirmek olarak belirlenmişken bu iyi vatandaşın profili de çizilmiştir: Görev ve sorumluluklarını öğrenen ve bunun gereklerini yerine getiren, haklarını bilen etkin bir yurttaş değil, ödevlerini yerine getiren özverili, yasalara ve devlet otoritesine uyan “edilgin yurttaş” tır.

4-Programlar hazırlanırken program geliştirme ilke ve kurallarına kısmen uyulduğu, büyük çoğunlukla uyulmadığı söylenebilir.

5-Sosyal bilgilerdeki değişikliklere on beş-yirmi yılda bir gidilmeye çalışılmasından programın çağın gereklerine cevap vermediği sonucuna ulaşılmıştır.

6-Programın “Açıklamalar” kısmından ve konulardan hareketle uygulamada en çok “anlatım” ve “soru-cevap” metotlarının kullanıldığı diğer yöntem ve tekniklere fazla ağırlık verilmediği söylenebilir.

Akar (2001), 1998’de sosyal bilgiler programını değerlendirmek amacıyla yaptığı araştırmada, konuyla ilgili değerlendirme için sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin program hakkındaki görüşlerine başvurmuştur. Öğretmenlerden

programın hedefleri, içeriği, öğretim metotları ve öğretim materyalleri gibi hususlarını içine alan sorulara cevap vermeleri istenmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık yarısı programı desteklemiştir. Diğer yarısı programın hedeflerinin gerçekleştirilmediğine inanmaktadır. Öğretmenlerin yaklaşık %71'i programın uygulanmasında güçlüklerin olduğunu söylemiştir. Bunun gibi öğretmenlerin %73'ü programın geliştirilmeye ve değişikliklere ihtiyaç gösterdiğini belirtmiştir. Programın öğretmenlerden yeterli desteği bulamamasından ötürü, planlandığı gibi uygulanamayacağı sonucuna varılmıştır

Pirinçdane'nin (1997), ilköğretim I. kademe sosyal bilgiler ders programlarının değerlendirilmesi amacıyla yaptığı araştırması betimsel nitelikte olup, veriler anket yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonunda ilköğretim okullarında okutulmakta olan sosyal bilgiler ders programının ihtiyaçlarla yeterince uygunluk göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yeni anlayış ve yaklaşımlarına uygun olarak program geliştirme ilkeleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmış ve bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Seven (2001), 2001-2002 öğretim yılında ilköğretim 4, 5, 6, 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarının fiziki durum, içerik, harita, şekil, fotoğraf, ölçek, kroki vb. özellikler; değerlendirme ve hazırlık sorularının nitelikleri hakkında; bu kitapları kullanan öğrenciler ve öğretmenlerin düşüncelerini belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında veriler anket formlarıyla elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda 4, 5, 6, ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler ders kitaplarının fiziksel durum, içerik açılarından bazı sorunlar taşıdığı görülmüştür. Konuyla ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında önemli farklılıklar bulunmuştur.

Esmertaş (2000), ilköğretim 4. ve 5. sınıflarda sosyal bilgiler alanında okutulan ders kitabının içerik, şekil, dil ve sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki amaçlara uygunluk durumu yönlerinden değerlendirilmesi amacıyla yaptığı araştırmasında veriler anket yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitabını değerlendiren öğretmenlerin kıdemleri arttıkça ders kitabına daha olumlu görüşler bildirdikleri ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler ders kitabını değerlendiren öğretmenlerin mezun oldukları kurum açısından değerlendirildiğinde,

eğitim fakóltesi mezunlarının, kitapların söz konusu amaçlarla, içerikle, dille, yapısal özelliklerle tutarlılığı konusunda, eğitim yüksek okulu mezunlarına ve diğer üniversite mezunlarına göre daha olumsuz görüş bildirdikleri ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler ders kitabı amaç, içerik, dil, yapısal özellikler yönünden değerlendirilmiştir. Öğretmenler kullandıkları ders kitabının amaç, içerik, dil, yapısal özellikler bakımından sosyal bilgiler ders kitabının belirlenen ölçütlerle kısmen de olsa tutarlılık gösterdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler kullandıkları ders kitabında dini inanç ve mezhepler arasında fark gözetildiğini, evrensel değerlere yer verilmediğini, cinsiyet ayrımı yapıldığını belirtmişlerdir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni örnekleme, verilerin ve veri toplama aracının özellikleri üzerinde durulmuştur.

Araştırma Modeli

Bu araştırma tarama modelinde bir araştırmadır. Tarama modelinde yapılan araştırmalar geçmişte ya da halen mevcut bir durumu var olan şekliyle betimlemeye çalışan araştırma yaklaşımlarıdır.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, 1948, 1962, 1968 ilkokul, 1998 ve 2005 ilköğretim programlarındaki sosyal bilgiler öğretim programları ve 1948, 1968 ilkokul, 1998 ve 2005 ilköğretim programlara uygun hazırlanan ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kaynak kitap olarak önerilen tüm sosyal bilgiler ders kitapları ve sosyal bilgiler ile ilgili yazılı ve basılı kaynaklardaki değişiklikler ve gelişmeler oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemini, 1948, 1968, 1998 ve 2005 temel eğitim programlarına göre yayımlanmış 1948 programında tek disiplinli yaklaşım nedeniyle tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinde 4. ve 5. sınıflardan birer adet ders kitabı ile 1968, 1998 ve 2005 programlarında ise disiplinler arası yaklaşım nedeniyle sosyal bilgiler dersinde 4. ve 5. sınıflardan birer adet olmak üzere toplam 12 adet sosyal bilgiler ders kitabı oluşturmuştur.

Tablo 3.1.**Araştırmanın Örneklemini Oluşturan 1948 4. Sınıf Ders Kitapları**

Ders	Yazarı	Yayınevi	Basım Yeri	Basım Yılı	Talim Terbiye Onayı
Tarih	H.Akın- M.Ç.Uluçay	İnkılap	İstanbul	1957	Belirtilmemiş
Coğrafya	A.Altıntuğ- İ.Ç.Altıntuğ	İnkılap	İstanbul	1954	18.4.1952
Yurttaşlık Bilgisi	N.Akşit- O.Eğilmez	Remzi	İstanbul	1957	27.12.1956

Tablo 3.2.**Araştırmanın Örneklemini Oluşturan 1948 5. Sınıf Ders Kitapları**

Ders	Yazarı	Yayınevi	Basım Yeri	Basım Yılı	Talim Terbiye Onayı
Tarih	H.Akın- M.Ç.Uluçay	İnkılap	İstanbul	1957	Belirtilmemiş
Coğrafya	A.Altıntuğ- İ.Ç.Altıntuğ	İnkılap	İstanbul	1954	Belirtilmemiş
Yurttaşlık Bilgisi	N.Akşit- O.Eğilmez	Remzi	İstanbul	1957	27.12.1956

Tablo 3.3.**Araştırmanın Örneklemini Oluşturan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları**

Yazarı	Yayınevi	Basım Yeri	Basım Yılı	Talim Terbiye Onayı
V.Öğün	Öğün Yayınları	Ankara	1993	24.05.1993
C.Şahin- E.Yamanlar- H.Göze	D.K. AŞ.	İstanbul	2000	22.05.2000
E. A. Kolukısa- Ş. Oruç- B. Akbaba- H. Dünder	A Yayınları	Ankara	2006	18.07.2005

Tablo 3.4.
Araştırmanın Örneklemi Oluşturan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders
Kitapları

Yazarı	Yayınevi	Basım Yeri	Basım Yılı	Talim Terbiye Onayı
N. Kılavuz	Önde Yayıncılık	İstanbul	1996	11.05.1994
K.Kara-İ.Vural- N.Kaman	Serhat Yayınları	İstanbul	2000	22.05.2000
C.Öztürk-Z. Karabacak-L. Öğrenir-F. Dayı- K.Baştürk-K. Ersoy-İ. Günday	Sürat	İzmir	2006	18.07.2005

Veriler ve Toplanması

Araştırmaya ilişkin veriler Ankara Milli Kütüphane’de, İzmir Milli Kütüphane’de, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Kütüphanesi’nde, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez Kütüphanesi’nde genel bir literatür taraması şeklinde yapılmış ve alt problemlere örneklem oluşturacak aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Türkiye’de 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 temel eğitim programlarına göre yazılmış olan sosyal bilgiler dersi ve ders kitaplarındaki hedef ve hedef davranışlar, içerik, eğitim ortamları ve sınav durumlarındaki değişimler ve gelişmeler, ile ilgili veriler çözümlenmiş, her alt probleme yönelik elde edilen bulgular ortaya konarak, bulgulara dayalı yorumlar yapılmıştır.

A.Hedef ve Hedef Davranışlara İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu, başlık altında, 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 yıllarında oluşturulan ilköğretim programlarında sosyal bilgiler öğretim programları ile ilgili hedef ve hedef davranışlarla ilgili bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 4.1.

Programların Genel, Özel Hedefleri ve Ünitelerin Hedef ve Hedef Davranışları

Sosyal Bilgiler	Dersin Genel Hedefleri	Dersin Özel Hedefleri	Ünitelerin Hedef ve Davranışları
1948 İlköğretim Programı	+	-	-
1962 İlköğretim Programı	+	-	-
1968 İlköğretim Programı	+	-	-
1998 İlköğretim Programı	+	+	-
2005 İlköğretim Programı	+	+	-

1. Hedef ve Hedef Davranışlara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 yıllarında oluşturulan ilköğretim programlarında sosyal bilgiler öğretim programlarında hedef ve hedef davranışlarla ilgili bulgulara yer verilmiştir.

1948 İlköğretim Programı'nda Hedef ve Hedef Davranışa İlişkin Bulgular

Programda sosyal bilgiler derslerinin (tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi) hedefleri, genel hedefler olarak yazılmıştır. Dersin özel hedefleri yazılmamış, konular üniteler şeklinde düzenlenmediği için ünite hedef ve hedef davranışları yazılmamıştır (MEB İlkokul Programı, 1948: 124-157).

Tarih Dersi, Amaçlar:

1-Türk çocuklarını, Türk devriminin manası ve tarihi önemi üzerinde düşündürmek ve onların devrim değerlerine bağlanmalarını sağlamak;

2-Bugünkü kültürün, uzun bir dönemin geçmişinin eseri olduğunu onlara kavratmak ve bu kültürde Türk milletinin hizmetlerini ve payını belirtmek;

3-Çocuklara, şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını duyurarak, Türk ulusunun geleceğine olan güvencelerini artırmak ve onların Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek;

4-Tarihte milletlerine ve insanlığa hizmet etmiş büyük adamların hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde ilgi ve hayranlık uyandırmak;

5-İnsanların çevreleriyle yaşayışları arasındaki sıkı ilişkiyi belirtmek ve insanların çevreleri üzerine nasıl tesir ettiklerini çocuklara kavratmak;

6-Çocukların bugünü daha iyi kavramaları için onlara geçmişi inceleyerek gelecek için önlerine ufuk açmak ve milletler ailesi içinde Türk ulusuna düşen insani ödevler bulunduğunu belirtip bunu onlara duyurmaktır.

Coğrafya Dersi, Amaçlar:

1-Çocuklara yurdumuzu ve yurttaşlarımızı tanıtmak ve sevdirmek;

2-İnsanların birbirleri ile ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek öğrencileri yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer öge haline getirmek;

3-Çocuklarına dünya ve dünyanın güneş sistemindeki yeri, hareketleri ve bunun sonuçları hakkında bilgi kazandırmak ve bu olayları, sık sık görüp temasta buldukları coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmaya ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmaya alıştırmak;

4-Yurdumuzun en çok ilişkisi olduğu ülkelerle, dünya üzerindeki başka memleket ve ulusları çocuklara tanıtmak;

5-Öğrencilere harita fikri vermek; onları haritalardan anlar ve faydalanır bir hale getirmektir.

Yurttaşlık Bilgisi, Amaçlar:

1-Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, ulus kavramını ve Türk ulusunun karakterini öğrencilere kavratmak, onların Türk ulusuna, Türk askerine ve Türk ordusuna karşı duydukları sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirmek.

2-Ulus ve yurt işlerine karşı öğrencilerde yakın ilgi uyandırmak, ulus ve yurt işlerini her işlerinin üstünde tutmayı, ulus ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi çocuklarda alışkanlık ve ülkü haline getirmek;

3-Öğrencileri Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimci birer yurttaş olarak yetiştirmek için ilk adımı atmak;

4-Cumhuriyet rejiminin niteliğini, Türkiye’de nasıl kurulduğunu, bu rejimin Türkiye’nin hayatı ve geleceği için ne kadar önemli ve zorunlu bulunduğunu öğrencilere kavratmak;

5-Türk Devrimin manasını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye’nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi öğrencilerine kavratmak ve onları Türk Devrimi’nin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır fedakâr birer Türk evlâdı olarak yetiştirmek;

6-Kanun kavramını öğrencilere benimsetmek, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazandırmak, öğrencilere ödev ve hak kavramlarını kavratmak vatandaşlık hak ve ödevlerini onlara benimsetmek;

7-Türkiye’nin devlet teşkilatını seviyelerine göre çocuklara kavratmak.

1962 İlköğretim Programı'nda Hedef ve Hedef Davranışa İlişkin Bulgular

1948 İlkokul programı'nda, tek disiplinli program desenine uygun tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerine yer verilmiştir. Bu dersler ilk kez 1962 yılında yayınlanan İlkokul Program Taslağı'nda disiplinler arası bir yaklaşımla "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında birleştirilmiştir. 1962 yılında yayınlanan İlkokul Program Taslağı 1968 yılına kadar taslak halinde kalmıştır, 1968 yılında ilkokul programına dönüşmüştür. Toplum ve ülke incelemeleri dersleri ile hayat bilgisi dersi bir arada, genel amaçları öğretim programının başında yer almıştır. Dersin özel hedefleri yazılmamış, konular ünitelere göre düzenlenmesine rağmen ünitelerin hedef ve hedef davranışları belirtilmemiştir. Taslak programın başında yapılacak olan değişikliklerin gerekçesi 12 madde ile açıklanmıştır (MEB İlkokul Program Taslağı, 1962: 26-27).

Amaçlar:

1-Türk çocuğunu ailesine ulusuna yurduna Türk Devrimleri'ne ve ülkelerine bağlı, çalışkan, araştıran, inceleyen, fedakar ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan yetiştirmek.

2-Çocuklara şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını duyarak Türk ulusunun geleceğine olan güvenlerini artırmak ve onları Türk ulusunun ülkelerini gerçekleştirmek için her fedakarlığı göze alabilecek bir karakterde yettirmek.

3-Olumlu karakter özellikleri kazandırmak, her yönde görev ve sorumluluklar almak, aile bütünlüğüne bağlı, yuvanın saadetinin gerçekleştirilmesindeki hizmet duygularını geliştirmek.

4-İnsanların birbirine muhtaç olduklarını kavratmak, grup faaliyetlerine katılmasının, başkalarına yardım etmenin önemini takdir ettirmek ve uygulanabilir hale getirmek.

5-Ulusal kaynakları tanımak, ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavratıp benimsetmek.

6-Yurdu ve dünyayı tanıma; çocuklara plan, kroki ve harita fikri vermek, onları bu araçları anlar ve uygular hale getirmek.

7-Çocuğa uluslar ailesi içinde Türk ulusuna düşen insanlık ödevlerini öğretmek, (Ne Mutlu Türküm Diyene, Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) fikrini ve Birleşmiş Milletler ülküsünü benimsetmek.

8-Geçmişte uluslarına ve insanlara iyilikleri dokunmuş olan büyük Türk adamlarının hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde hayranlık uyandırmak, kötülükleri dokunana kimselerin akıbetlerinden de ibret dersi almalarını sağlamak.

1968 İlköğretim Programı'nda Hedef ve Hedef Davranışa İlişkin Bulgular

1968 İlköğretim Programı'nda sosyal bilgiler dersinin genel amaçları öğretim programının başında yer almıştır. Dersin özel hedefleri yazılmamış, konular üniteler şeklinde düzenlenmesine rağmen ünitelerin hedef ve hedef davranışları belirtilmemiştir.

Amaçlar:

Bu dersle öğrenciler:

1-Yurttaşlık görev ve sorumlulukları yönünden:

a.Ailelerine, ulusa, yurda, Türk devrimleri'ne ve ülkülerine bağlanır; çalışkan, inceleyici, araştırmacı, fedakar ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler;

b.Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar; milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakarlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar;

c.Her yönde görev ve sorumluluklar alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, yuvanın saadetini gerçekleştirmedeki hizmet duygularını geliştirirler;

ç.Topluluk halinde yaşamanın bir zaruret olduğunu, millet kavramının ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, bayrağına Türk askerine ve Türk ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler;

d.Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutar, millet ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ülkü haline getirirler.

e.Türk devriminin anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk

devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yetişirler;

f.Kanun kavramını benimser, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar;

g.Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar ve bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlar;

ğ.Tarihte, milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır ve onlara karşı ilgi ve sevgi duyarlar;

h.Türkiye Cumhuriyetinin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu, cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar;

ı.İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.

i.Çevresindeki eski ve yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanıyarak onları tanımak gerektiğini öğrenirler.

2-Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden:

a.Bütün çalışmaları demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler;

b.İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını, ve birbirinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörülülikle karşılama gerektiğini benimserler;

c.Berber çalışma sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler;

ç.Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar;

d.Kanun ve nizamla karşı saygı duymayı ve devlet teşkilatımızı, seviyelerine göre öğrenirler;

3-Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden:

a.Çevrelerini yurdu tanır; Türkiye'nin yakın ve uzak komşu memleketler ve dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar;

b.Gerekli plan, kroki ve harita bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler;

c.İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer yurttaş haline gelirler;

ç.Bilimin ve teknik gelişmelerin insan hayatındaki etkilerini kavrar; kaşiflere ve bilim adamlarına karşı sevgi duyarlar;

d.Sık sık görüp temasta buldukları coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmaya ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler.

4-Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden;

a.Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar;

b.Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler;

c.Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler;

ç.Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar;

d.İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yolları ile bunlar arasındaki ekonomik bağıllıkları inceleyebilirler;

e.Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar.

1998 İlköğretim Programı'nda Hedef ve Hedef Davranışa İlişkin Bulgular

Programda, sosyal bilgiler dersinin genel hedefleri ile her sınıf düzeyinde özel hedefleri yazılmıştır. Genel hedefler 4 başlık altında 34 madde halinde, ilköğretimin ve milli eğitimin genel amaçlarını destekler niteliktedir. Programda 4. sınıfta 96, 5. sınıfta 62 özel hedef belirlenmiştir. Özel hedefler bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor özellikler taşımaktadır. Programda özel hedefler ünite başlıklarına göre düzenlenmiştir (TD,1998, Sayı: 2487).

Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Hedefleri

Öğrenciler bu derste:

A.Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden

1.Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılap ve ilkelere bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler.

2. *Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler tarihi içindeki onurlu geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her türlü fedakarlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.*

3. *Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik, ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejimin özelliklerini ve önemini kavrarlar.*

4. *Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramı ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kazandırır.*

5. *Türk milletinin zeka ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik duygusunu, insan sevgisinin yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler.*

6. *Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.*

7. *Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakarlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediklerini kavrarlar.*

8. *Toplumunu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğun görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.*

9. *Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk inkılâbının değerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.*

10. *Bugünkü uygarlığın, uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta, Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkarmak" yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.*

11. Bu günü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslayarak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.

12. Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.

13. Kanun kavramını benimser; kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusu ve alışkanlığını kazanırlar.

14. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.

B. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden;

1. İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.

2. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılama gerektiğini benimserler.

3. Beraber çalışma sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.

4. Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.

5. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamın zorunluluğunu kavrarlar.

6. Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler.

C. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden

1. Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.

2. Türkiye'nin yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.

3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.

4.İnsanların birbirleri ile ve coğrafi çevresiyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını incelerler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.

5.Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanır hale gelirler.

6.Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.

7.Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

Ç.Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme yönünden;

1.Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.

2.Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar.

3.Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.

4.Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.

5.İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.

6.Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.

7.Nüfus artış hızının eğitime, ekonomiye olan etkisini kavrarlar.

Tablo 4.2.

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Sınıfların Özel Hedefleri

4. Sınıf	5. SINIF
<p>Ünite 1 AİLE, OKUL VE TOPLUM HAYATI</p> <p>1. “Aile, okul ve toplum hayatı” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi</p> <p>2. Ailenin yapısını tanıyabilme</p> <p>3. Ailelerin önemini kavrayabilme</p> <p>4. Akriba evliliklerinin sakıncaları bilgisi</p> <p>5. Aile bütçesinin önemini kavrayabilme</p> <p>6. Aile hayatında sosyal güvenceler bilgisi</p> <p>7.Ailede demokratik hayatın oluşturulmasının önemini kavrayabilme</p> <p>8.Ailede demokratik hayatın gereklerine</p>	<p>Ünite 1 VATAN VE MİLLET</p> <p>1.“Vatan ve millet” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi.</p> <p>2. Vatan sevgisinin önemini kavrayabilme</p> <p>3.Milleti oluşturan öğeler bilgisi</p> <p>4.Millet sevgisinin önemini kavrayabilme</p> <p>5.Türk milletinin özellikleri bilgisi</p> <p>6.Vatanını ve milletini seven bir kişiliğe sahip olma</p> <p>7.Vatanının bütünlüğü ve birliği için özveride bulunma bilincine sahip oluş</p>

<p>uymaya istekli oluş.</p> <p>9.İnsanlığın sağlığı ve çevre temizliği için suyu yeterince kullanmanın önemini kavrayabilme</p> <p>10.Sağlığı ve temizliği için suyu kullanmaya istekli oluş</p> <p>11.Okulu tanıyabilme</p> <p>12.Okulda uyulması gereken kurallar bilgisi</p> <p>13.Okulda uyulması gerekli kuralların önemini açıklayabilme</p> <p>14.Okul kurallarına uyabilme</p> <p>15.Okulda görev ve sorumluluklarını yerine getirmede istekli oluş</p> <p>16.Okulun ve okul eşyalarının korunmasının önemini kavrayabilme</p> <p>17.Okulu ve okul eşyasını korumayı alışkanlık haline getiriş</p> <p>18.Okulun çevresinin güzelleştirilmesi ve korunmasının önemini kavrayabilme</p> <p>19.Okulun korunması ve çevrenin güzelleştirilmesi için yapılan etkinliklere katılmaktan zevk alış</p> <p>20.Okul koruma derneğini tanıyabilme</p> <p>21.Okul-aile işbirliğinin önemini kavrayabilme</p> <p>22.Okuldaki demokratik hayatın oluşturulmasının önemi kavrayabilme</p> <p>23.Okulda demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş</p> <p>24.Toplum içinde yaşamanın önemini kavrayabilme</p> <p>25.Komşuluk ilişkilerinin toplum içinde taşıdığı önemi kavrayabilme</p> <p>26.Toplumda demokratik hayatın önemini kavrayabilme</p> <p>27.Toplumda demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş</p> <p>28.Farklı düşüncede olan kişileri dinlemeye istekli oluş</p> <p>29.Dayanışmanın toplum hayatındaki önemini</p>	<p style="text-align: center;">Ünite 2 CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?</p> <p>1. “Cumhuriyete nasıl kavuştuk” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi</p> <p>2.Mondros Ateşkes Antlaşması ile ilgili temel olgular bilgisi</p> <p>3.Mondros Ateşkes Antlaşması ile ilgili temel olguları açıklayabilme</p> <p>4.Kurtuluş Savaşı döneminde geçen temel olgular bilgisi</p> <p>5.Kurtuluş Savaşı döneminde geçen temel olguları açıklayabilme</p> <p>6.Bariş döneminde geçen temel olgular bilgisi</p> <p>7.Bariş döneminde geçen temel olguları açıklayabilme</p> <p>8.“Cumhuriyete nasıl kavuştuk” ünitesiyle ilgili haritaları okuyabilme</p> <p>9.Türk İnkılâbı ile ilgili sınıflamalar bilgisi</p> <p>10.Türk İnkılâbı ile ilgili olgular bilgisi</p> <p>11.Türk İnkılâbının önemini kavrayabilme</p> <p>12.İnkılâpların korunmasındaki sorumluluğumuzun farkında oluş</p> <p style="text-align: center;">Ünite 3 GÜZEL YURDUMUZ TÜRKİYE</p> <p>1.“Güzel Yurdumuz Türkiye” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi</p> <p>2.Türkiye'nin dünya üzerindeki yerini tanıyabilme</p> <p>3.Yurdumuzun yeryüzü şekilleri bilgisi</p> <p>4.Yeryüzü şekillerinin yaşantımız üzerindeki etkilerini açıklayabilme</p> <p>5.Yurdumuzdaki iklim çeşitleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi</p> <p>6.Yurdumuzdaki iklim çeşitlerinin etki alanları bilgisi</p> <p>7.Yurdumuzun doğal bitki örtüsü bilgisi</p> <p>8.Yurdumuzun doğal bitki örtüsünün önemini kavrayabilme</p>
---	--

<p>kavrayabilme</p> <p>30.Toplum hayatını düzenleyen kurallar bilgisi</p> <p>31.Toplum hayatını düzenleyen kurallara uyabilme</p> <p>32.Toplum hayatında bize düşen görevlerin farkında oluş</p> <p style="text-align: center;">Ünite 2 YAKIN ÇEVREMİZ</p> <p>1.“Yakın çevreniz” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi</p> <p>2.Yakın çevreyi tanıyabilme</p> <p>3.Yakın çevreyi tanımanın önemini kavrayabilme</p> <p>4. Adres bilgisi</p> <p>5. Adres ile ilgili bilgileri kullanma</p> <p>6.Yön bilgisi</p> <p>7.Yön bulma yöntemleri bilgisi</p> <p>8.Yön bulabilme</p> <p>9. Kroki bilgisi</p> <p>10. Krokinin yararlarını kavrayabilme</p> <p>11. Kroki çizebilme</p> <p>12. Ölçek çeşitleri bilgisi</p> <p>13. Plan bilgisi</p> <p>14. Planın kullanım alanlarını tanıyabilme</p> <p>15. Sınıf planını yapabilme</p> <p>16. Ölçek ve planın önemini kavrayabilme</p> <p style="text-align: center;">Ünite 3 İLİMİZ VE BÖLGEMİZİ TANIYALIM</p> <p>1.“İlimiz ve bölgemizi tanıyalım” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi</p> <p>2.Harita çeşitleri bilgisi</p> <p>3. Harita okuma ile ilgili temel işaretler bilgisi</p> <p>4.Haritalardan yararlanmanın önemini kavrayabilme</p> <p>5.Haritada yön bilgisi</p> <p>6. Atlas kullanım bilgisi</p> <p>7. Atlastan yararlanmanın önemini kavrayabilme</p> <p>8. Atlas kullanabilme</p>	<p>9.Yurdumuzun akarsularını tanıyabilme</p> <p>10.Yurdumuzun akarsularının özellikleri bilgisi</p> <p>11.Yurdumuzun akarsularından sağlanan yararları açıklayabilme</p> <p>12.Yurdumuzun göllerini tanıyabilme</p> <p>13.Yurdumuzun göllerinin özellikleri bilgisi</p> <p>14.Yurdumuzun göllerinden sağlanan yararları açıklayabilme</p> <p>15.Türkiye’den doğup sınır aşan akarsuların bilgisi</p> <p>16.Türkiye’den doğup sınır aşan akarsuların önemini kavrayabilme</p> <p>17.Yurdumuzu çevreleyen denizleri tanıyabilme</p> <p>18.Yurdumuzu çevreleyen denizlerin özellikleri bilgisi</p> <p>19.Yurdumuzun boğazlarını tanıyabilme</p> <p>20.Yurdumuzun boğazlarının özellikleri bilgisi</p> <p>21.Yurdumuzun kara sınırlarını tanıyabilme</p> <p>22.Yurdumuzun kara sınırlarının özellikleri bilgisi</p> <p>23.Doğal çevrenin önemini kavrayabilme</p> <p>24.Çevre sorunları ile ilgili sınıflamalar bilgisi</p> <p>25.Çevre sorunlarının doğurduğu sonuçları açıklayabilme</p> <p>26.Çevre sorunlarının çözümünde alınacak önlemleri açıklayabilme</p> <p>27.Çevre sorunlarının çözümünde üzerine düşen görevleri yapmaya istekli oluş</p> <p>28.Çevre sorunlarının çözümünde devlete düşen görevlerin farkında oluş</p> <p>29.Doğal afetlerden korunma yolları bilgisi</p> <p>30.Orman yangınlarının ülkemize verdiği zararın farkında oluş</p> <p>31.Ormanların yurdumuz için önemini kavrayabilme</p> <p style="text-align: center;">Ünite 4 İSLAMİYET’İN, DOĞUŞU YAYILIŞI VE TÜRKLER</p> <p>1.“İslamiyet’in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler”</p>
--	---

9. Atlas kullanmaya istekli oluş	ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
10.Yurdumuzun coğrafi bölgelerini tanıyabilme	2.İslamiyet'ten önce Arapların yaşayış özellikleri bilgisi
11.İlimizin yeryüzü şekillerini tanıyabilme	3.Hz. Muhammed'in hayatı bilgisi
12.Bölgemizin yeryüzü şekillerini tanıyabilme	4.İslamiyet'ten önce Türklerin yaşayış özellikleri bilgisi
13.İlimizin bulunduğu bölgenin iklimini tanıyabilme	5.İslamiyet'in doğuşu ile ilgili temel olgular bilgisi
14.İlimizin bulunduğu bölgenin bitki örtüsünü tanıyabilme	6.İslamiyet'in doğuşu ile ilgili temel olguları açıklayabilme
15.İlimizin akarsularını tanıyabilme	7.İslamiyet'in yayılışı ile ilgili temel olgular bilgisi
16.Bölgemizin akarsularını tanıyabilme	8.İslamiyet'in yayılışı ile ilgili temel olguları açıklayabilme
17.İlimizin göllerini tanıyabilme	9.Türklerin İslamiyet'in kabulünü açıklayabilme
18.Bölgemizin göllerini tanıyabilme	10.Türklerin İslamiyet'e hizmetlerinin farkında oluş
19.İlimizin nüfus ve yerleşim birimlerini tanımlayabilme	11.Orta Asya ve Yakın Doğu'da kurulan Türk devletlerini tanıyabilme
20.Bölgemizin nüfus ve yerleşim birimlerini tanımlayabilme	12.Orta Asya ve Yakın Doğu'da kurulan Türk devletlerindeki kültür ve uygarlığın özellikleri bilgisi
21.İlimizde ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme	
22.Bölgemizde ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme	
23.İlimizde yaşanmış önemli tarihi olaylar bilgisi	
24.İlimizi ve bölgemizi gösteren haritayı okuyabilme	
25.İlimizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesinin önemini kavrayabilme	
26.İlimizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi için yapılan faaliyetlere katılmaktan zevk alış	
27.Bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesinin önemini kavrayabilme	
28.Bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi için yapılan etkinliklere katılmaya istekli oluş	
29.Ormanları korumanın önemini kavrayabilme	
30.Ağaç dikme çalışmalarına katılmaya gönüllü oluş	
31.Doğal parklarımızın önemini kavrayabilme	

<p>32.Tarihi eserlerimizin önemini kavrayabilme</p> <p>Ünite 4 TARİH, İLK YURDUMUZ VE TARİHTE ANADOLU</p> <p>1.“Tarih, ilk yurdumuz ve tarihte Anadolu” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi</p> <p>2.Tarihin konusu bilgisi</p> <p>3.Tarih öğrenmenin gerekliliğini kavrayabilme</p> <p>4.Tarihte zaman ile ilgili kısaltmalar bilgisi</p> <p>5.Takvimle ilgili sınıflamalar bilgisi</p> <p>6.Tarihin başlangıcı bilgisi</p> <p>7.Tarihin çağları ile ilgili sınıflamalar bilgisi</p> <p>8.Türklerin ilk yurdu ve göçlerle ilgili olgular bilgisi</p> <p>9.Türklerin ilk yurdu ve göçlerle ilgili olguları açıklayabilme</p> <p>10.İlk yurttan kurulan Türk devletlerini tanıyabilme</p> <p>11.İlk yurttan kurulan Türk devletlerindeki uygarlığın özellikleri bilgisi</p> <p>12.İlk çağ Anadolu uygarlıklarını tanıyabilme</p> <p>13.Anadolu’da kültür ve uygarlığın özellikleri bilgisi</p> <p>14.Çevre uygarlıklarının Anadolu’ya etkilerini kavrayabilme</p> <p>15.Tarihi eserleri korumanın önemini kavrayabilme</p> <p>16.“Tarih, ilk yurdumuz ve tarihte Anadolu” ünitesi ile ilgili haritaları okuyabilme</p>	
---	--

Kaynak: TD, 1998, sayı: 2487

2005 İlköğretim Programı’nda Hedef ve Hedef Davranışa İlişkin Bulgular

Programda sosyal bilgiler dersinin genel hedefleri, ünite kazanımları, sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımları ile eşleşen ara disiplin alan kazanımları, tablolar halinde verilmiştir. Genel hedefler, 17 madde halinde, ilköğretimin ve milli eğitimin amaçlarını destekler niteliktedir. Özel hedefler, ünite kazanımları şeklinde

düzenlenmiştir. Programda 4. sınıfta 46, 5. sınıfta 47 kazanım belirlenmiştir. Kazanımlar bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor özellikler taşımaktadır. Programda, öğrenme alanları, ünite, kazanımlar, oranları, süre ve ders saati tablo halinde verilmiştir. Programda ünite kazanımları ile ilgili etkinlik örneklerine ve açıklamalara yer verilmiş, 4. sınıfta 64, 5. sınıfta 55 etkinlik olduğu görülmüştür. Etkinlikler sınıf içi, okul içi ve okul dışı, inceleme gezisi şeklindedir. Programda ünitelerle ilgili kavram, beceri, değer ve öğrenme alanlarına yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler dersinin genel hedefleri;

7. sınıf sonunda öğrenci;

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.

2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.

3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.

4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.

5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.

7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.

8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.

9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.

13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.

14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri ileri sürer.

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.

16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlar arası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

17. İnsanın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

Tablo 4.3.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim programlarında 4. ve 5. Sınıfların Ünite Kazanımları

4.Sınıf	5.Sınıf
<p>ÜNİTE 1.</p> <p>1.Bireysel farklılıkları tanır ve kabul eder.</p> <p>2.Duyguları ve düşünceleri arasındaki ilişkiyi fark eder.</p> <p>3.Farklı durumlara ait duygu ve düşüncelerini ifade eder.</p> <p>4.Başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar.</p> <p>5.Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.</p> <p>6.Sahip olduğu resmî kimlik belgelerindeki bilgileri analiz ederek kişisel kimliğinde çıkarımlarda bulunur.</p>	<p>ÜNİTE 1.</p> <p>1.Bulunduğu çeşitli grup ve kurumlar içindeki yerini belirler.</p> <p>2.İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir.</p> <p>3.Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.</p> <p>4.Çocuk olarak haklarını fark eder.</p> <p>ÜNİTE 2.</p> <p>1.Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli</p>

<p style="text-align: center;">ÜNİTE 2.</p> <p>1.Sözlü tarih yöntemi kullanarak ve nesnelere dayanarak aile tarihi oluşturur.</p> <p>2.Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri fark eder.</p> <p>3.Tarihte Türklerin yaygın olarak oynadığı oyunlardan günümüzde de devam edenlere örnek verir.</p> <p>4.Kültür öğelerinin geçmişten bugüne değişerek taşındığına ilişkin yakın çevresinden kanıtlar gösterir.</p> <p>5.Yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak, Millî Mücadele sürecinde yakın çevresini ve Türkiye'yi betimler.</p> <p>6.Millî Mücadele'nin kazanılmasında ve Cumhuriyetin ilânında, Atatürk'ün rolünü fark eder</p>	<p>yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıtları tanır.</p> <p>2.Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir.</p> <p>3.Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır.</p> <p>4.Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar.</p> <p>5.Kanıt kullanarak Atatürk inkılablarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.</p> <p>6.Atatürk inkılablarıyla ilkelerini ilişkilendirir</p>
<p style="text-align: center;">ÜNİTE 3.</p> <p>1.Çeşitli yöntemlerle çevresindeki herhangi bir nesnenin kendisine göre bulunduğu yönü bulur.</p> <p>2.Çevresinde gördüklerini şekil ve şemalarla anlatır.</p> <p>3.Çizdiği şekil ve şemalarda kullandığı sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturur.</p> <p>4.Çevresindeki bir yerin krokisini çizer.</p> <p>5.Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek, bulgularını resimli grafiklere aktarır.</p> <p>6.Çevresinde gördüğü doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.</p> <p>7.Efsane, destan, öykü, türkü ve şiirlerden yararlanarak yaşadığı yerin coğrafi özellikleri ile ilgili çıkarımlarda bulunur.</p> <p>8.Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.</p>	<p style="text-align: center;">ÜNİTE 3.</p> <p>1.Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde, yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanır.</p> <p>2.Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.</p> <p>3.Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.</p> <p>4.Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir.</p> <p>5.Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.</p> <p>6.Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir.</p> <p>7.Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlere neden olan uygulamaları fark eder.</p>
<p style="text-align: center;">ÜNİTE 4.</p> <p>1.İstek ve ihtiyaçlarını ayırt eder.</p> <p>2.İhtiyaçlarından hareket ederek insanların temel ihtiyaçları hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>3.Mevcut kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirir.</p> <p>4.Satın alacağı ürünleri belirlenen standartlara göre değerlendirir.</p> <p>5.Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.</p> <p>6.Kullandığı bazı ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim</p>	<p style="text-align: center;">ÜNİTE 4.</p> <p>1.Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.</p> <p>2.Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir.</p>

<p>ağını oluşturur.</p> <p>7.İhtiyaçlarla meslekleri ilişkilendirir.</p> <p style="text-align: center;">ÜNİTE 5.</p> <p>1.Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.</p> <p>2.İnsanlığın kullandığı belli başlı zaman ölçme araçlarını ve belirleme yöntemlerini tanır.</p> <p>3.Kullandığı teknolojik ürünlerin zaman içindeki gelişimini kavrar.</p> <p>4.Teknolojik ürünlerin hayatımızda ve çevremizde yaptığı değişiklikleri dikkate alarak geçmişle bugünü karşılaştırır.</p> <p>5.Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlar.</p> <p>6.Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.</p> <p style="text-align: center;">ÜNİTE 6.</p> <p>1.İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları sosyal örgüt, resmî kurum ve grupları fark eder.</p> <p>2.Ön bilgi ve yaşantısını kullanarak çevresindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirir.</p> <p>3.Kendisi ile çevresindeki gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki etkileşime örnekler verir.</p> <p>4.Okulunda ve yakın çevresinde katılacağı sosyal ve eğitsel etkinliklere karar verir.</p> <p>5.Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel-sosyal etkinlikler önerir.</p> <p style="text-align: center;">ÜNİTE 7.</p> <p>1.Yaşadığı yerin yerel yönetim birimlerini tanır.</p> <p>2.Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde yerel yönetimlerin rolünü açıklar.</p> <p>3.Kamuoyunun yerel yönetimlere etkisine örnekler verir.</p> <p>4.Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ile ulusal egemenliği ilişkilendirir</p> <p style="text-align: center;">ÜNİTE 8.</p> <p>1.Dünya üzerinde çeşitli ülkeler olduğunu fark eder.</p>	<p>3.Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler.</p> <p>4.Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir.</p> <p>5.Ekonomideki insan etkisini fark eder.</p> <p>6.Üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşturur.</p> <p>7.İş birliği yaparak üretime dayalı yeni fikirler geliştirir.</p> <p style="text-align: center;">ÜNİTE 5.</p> <p>1.Buluşlarla teknolojik gelişmeleri ilişkilendirir.</p> <p>2.Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır.</p> <p>3.Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır.</p> <p>4.Kanıtlara dayanarak, Atatürk'ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi gösterir.</p> <p>5.Bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyine uygun süreli yayınları tanır ve izler.</p> <p>6.Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir.</p> <p style="text-align: center;">ÜNİTE 6.</p> <p>1.Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir.</p> <p>2.Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur.</p> <p>3.Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır.</p> <p>4.Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir.</p> <p>5.Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmî kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır.</p> <p style="text-align: center;">ÜNİTE 7.</p> <p>1.Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.</p>
---	---

<p>2.Görsel materyallerden yararlanarak çeşitli toplumların günlük yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunur.</p> <p>3.Kendisi ile başka bir toplumdaki yaşlılarının günlük yaşamlarını karşılaştırır.</p> <p>4.Toplumlar arasında ortak kutlanan özel günlere örnekler verir.</p>	<p>2.Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.</p> <p>3.Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.</p> <p>4.Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.</p> <p>5.Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.</p> <p style="text-align: center;">ÜNİTE 8.</p> <p>1.Dünya çocuklarının ortak yönlerini ve ilgi alanlarını fark eder.</p> <p>2.Ülkeler arasında ekonomik alışveriş olduğunu fark eder.</p> <p>3.Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.</p> <p>4.Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.</p> <p>5.Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder.</p> <p>6.Turizmin uluslararası ilişkilerdeki yeri konusunda bakış açısı geliştirir.</p>
---	--

Kaynak: TD, 2005, Sayı: 2475

2. Hedef ve Hedef Davranışlara İlişkin Yorumlar

Bu başlık altında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 yıllarında oluşturulan ilköğretim programlarında sosyal bilgiler öğretim programlarındaki hedef ve hedef davranışlarla ilgili yorumlara yer verilmiştir.

1948 İlköğretim Programı'nda Hedef ve Hedef Davranışa İlişkin Yorumlar

Programda sadece genel hedefler yer almış özel hedefler ve konuların hedef ve hedef davranışları belirtilmemiştir. Genel hedeflerin belirlenmesinde tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgileri derslerini hedefleri ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu yönüyle program tek disiplinli bir yapıya sahiptir. Bu hedeflerde tarih dersinde bugünkü insan ve toplum hayatının gittikçe değiştiği, Türk devrimleri ve tarihinin önemi

vurgulanmakla birlikte amaçların esasını milliyetçilik oluşturmaktadır. Bu amaçlarla devletin resmi ideolojisi tarih programına yansıtılmıştır. Coğrafya dersinde, yurt sevgisini artırmak, yurda ait bilgileri genişletmek amaç olmakla birlikte milli eğitimin amaçlarıyla doğrudan bir ilgisi yoktur. Yurttaşlık bilgisi dersinde, Türk devriminin çeşitli cepheleri, cumhuriyet rejiminin üstünlüğü, yurttaşlık görev ve sorumlulukları, ele alınıp mevcut rejimin devamını sağlamaya yönelik amaçlar olduğu görülmüştür.

Hedefler taksonomik* olarak öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine uygun hazırlanmamıştır ve davranışa dönüşecek özelliklere sahip değildir. Örneğin; “*Öğrencileri cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, lâik ve devrimci birer yurttaş olarak yetiştirmek için ilk adımı atmak*” hedefi duyuşsal alanın hangi alt basamağına girdiği net olmamakla birlikte, birkaç faaliyeti bir arada bulundurmakta ve birden fazla alanı kapsamaktadır. 1948 ilkököl tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi öğretim programlarında genel hedefler “bir hedefte bulunması gereken ölçütler” ve çağdaş eğitim biliminin ilkelerine uymamaktadır.

1962 İlköğretim Programı’nda Hedef ve Hedef Davranışa İlişkin Yorumlar

Programda sadece genel hedefler yer almış, özel hedefler ve konuların hedef ve hedef davranışları belirtilmemiştir. Bu dersin özel hedeflerinin ve ünite hedef ve hedef davranışlarının belirtilmemesi önemli bir eksikliklerdir. Genel hedefler “Hayat Bilgisi, Toplum ve Ülke İncelemeleri Dersleri” başlığı altında tek ana madde ve 8 alt başlık altında verilmiştir. Hedefler, yurttaşlık görev ve sorumlulukları, toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri, çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini, ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme, Birleşmiş Milletler ülküsünü benimseme, geçmişten ibret dersi almayı sağlama doğrultusunda genel olarak belirlenmiştir.

Hedefler ile ilgili yorumlar özetle şöyledir:

1. İlkööl öğrencisinin düzeyine uygun değildir, üst düzey hedeflerdir. Örneğin; “*Çocuklara şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını duyarak Türk ulusunun geleceğine olan güvenlerini artırma ve onları Türk ulusunun*

---

* Taksonomi: Varlıkların basitten karmaşığa ve birbirinin ön koşulu şeklinde aşamalı olarak sınıflandırılması.

ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirme, Türk çocuğunu ailesine ulusuna yurduna Türk Devrimleri'ne ve ülkülerine bağlı, çalışkan, araştıran, inceleyen, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan yetiştirme.” Bütün bu davranışları hepsi ilköğretim öğrencisinin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hazır bulunuşluğu için uygun değildir. Bu hedeflerin ilköğretim ile gerçekleşmesi mümkün değildir. Lise, üniversite veya iş yaşamında gerçekleşir.

2. Davranışa dönüşecek özelliklere sahip değildir. Örneğin; *“Geçmişte uluslarına ve insanlara iyilikleri dokunmuş olan büyük Türk adamlarının hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde hayranlık uyandırma, kötülükleri dokunan kimselerin akıbetlerinden de ibret dersi almalarını sağlama, çocuğa uluslar ailesi içinde Türk ulusuna düşen insanlık ödevlerini öğretme, (Ne Mutlu Türküm Diyene, Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) fikrini ve Birleşmiş Milletler ülküsünü benimsetme.*” Hedefleri birden fazla alana ve birden fazla alt basamağa girmekte, açık ve net olmamakla birlikte birden fazla faaliyeti bir arada bulundurmaktadır. Dolayısıyla hedef davranışa dönüşecek özelliklere sahip değildir.

3. Bir hedef birden fazla faaliyeti içermektedir. Hedeflerin tamamı birden fazla faaliyeti bir arada bulundurmaktadır. Örneğin; *“Türk çocuğunu ailesine ulusuna, yurduna, Türk Devrimleri'ne ve ülkülerine bağlı, çalışkan, araştıran, inceleyen, fedakar ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan olarak yetiştirmek.*” Hedefi birden fazla faaliyeti içermektedir. Hedefin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlardan hangisine girdiği ve hangi alt basamaklarla ilgili olduğu belli değildir. Bir hedef bir alana ve bir alt basamağa girecek şekilde yazılmalıdır.

4. Hedefler genel hatlarıyla verilmiştir. Dersin tamamını kapsayıcı hedefler değildir. Hedeflerde alt başlık bulunmamaktadır.

1962 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı hedefleri, taksonomik olarak yazılmamıştır. Konular üniteler halinde düzenlenmesine rağmen ünitelerin hedef ve hedef davranışları belirtilmemiştir. Program hedefleri çağdaş eğitim biliminin özelliklerine göre yazılmamıştır.

Bu dönemde tüm öğretim kurumlarında verimsizliğin nedenleri daha çok belli bir eğitim felsefesinin olmayışından ileri gelmektedir. Örneğin: Tarih konularının karanlık devirden başlayıp günümüze kadar gelmesi, Coğrafya

konularında dünya ve tüm ülkelerin büyüklerin mantığına uygun biçimde sıralanması gibi birinci devrede konular çocuklara görelilik ve toplu öğretim ilklerine uygun olarak alındığı halde ikinci devrede daha çok bilimsel açıdan alınmıştır (Yetim, 1967).

1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı'nın müfredatı görevsel nitelikte yazılmıştır (Güngördü ve Güngördü 1966: 41). Çocuğun ihtiyaç ve ilgilerine göre denemeler-tecrübeler yapmasını zorlayan bir yapıya sahiptir.

1968 İlköğretim Programı'nda Hedef ve Hedef Davranışa İlişkin Yorumlar

Programda sosyal bilgiler dersinin sadece genel hedeflerinin yazılıp dersin özel hedeflerinin ve ünite hedef ve hedef davranışlarının belirtilmemesi önemli bir eksikliklerdir. Genel hedefler dört ana madde ve 28 alt başlık altında verilmiştir. Hedefler, yurttaşlık görev ve sorumlulukları, toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri, çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirme ve ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme doğrultusunda belirlenmiştir.

Hedefler ile ilgili yorumlar özetle şöyledir:

1.İlkokul öğrencisinin düzeyine uygun değildir, üst düzey hedeflerdir. Örneğin; *“Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlama; milletin geleceğine olan güvenleri artırma ve Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakarlığı göze alabilecek bir karakter kazanma, yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanıma, ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrama, insanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer yurttaş haline gelme.”* Bütün bu davranışların hepsi ilkokul öğrencisinin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hazır bulunuşluğu için uygun değildir. Bu hedeflerin ilköğretim ile gerçekleşmesi mümkün değildir. Lise, üniversite veya iş yaşamında gerçekleşir.

2.Davranışa dönüşecek özelliklere sahip değildir. Örneğin; *“Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.”* Hedefi birden fazla alana ve birden fazla alt basamağa girmekte, açık ve net olmamakla birlikte birden fazla faaliyeti bir arada bulundurmaktadır. Dolayısıyla hedef davranışa dönüşecek özelliklere sahip değildir.

3.Çakışan hedefler bulunmaktadır. Hedeflerin bazıları birbiriyle çakışmaktadır. Örneğin; “*Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenirler*” ve “*İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yolları ile bunlar arasındaki ekonomik bağılıkları inceleyebilirler.*” Hedefleri anlam açısından birbirlerine çok yakındır.

4.Bir hedef birden fazla faaliyeti içermektedir. Hedeflerin tamamı birden fazla faaliyeti bir arada bulundurmaktadır. Örneğin; “*Ailelerine, ulusa, yurda, Türk devrimleri’ne ve ülkülerine bağlanır; çalışkan, inceleyici, araştırmacı, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler.*” hedefi üç ayrı faaliyeti içermektedir. Hedefin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlardan hangisine girdiği ve hangi alt basamaklarla ilgili olduğu belli değildir. Bir hedef bir alana ve bir alt basamağa girecek şekilde yazılmalıdır.

1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı hedefleri, taksonomik olarak yazılmamıştır. Konular üniteler halinde düzenlendiği halde, ünitelerin hedef ve hedef davranışları belirtilmemiştir. Program hedefleri çağdaş eğitim biliminin özelliklerine göre yazılmamıştır. Program hedefleri 1962 programına göre daha geniş yelpazede verildiği görülmüştür.

1998 İlköğretim Programı’nda Hedef ve Hedef Davranışa İlişkin Yorumlar

Ünitelerin hedef davranışları yazılmamıştır. Genel hedefler milli eğitimin ve ilköğretimin amaçlarını destekler niteliktedir. Genel hedeflerin bazıları, “*Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini, aile , okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.*” (MEB, 1998). 4. ve 5. sınıfların özel hedefleriyle ortaktır.

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı amaçları belirlenirken 1948, 1962 ve 1968 programlarından farklı olarak, “*Kıyaslama yaparak düşünme araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirme, trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirme, yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu, nüfus artış hızının eğitime ekonomiye olan etkisini kavrama.*” amaçları yer almıştır. Bu amaçlar belirlenirken bireyin içinde bulunduğu ortam bir bütün halinde, yakından uzağa

ilkesinden hareketle, bilgi çağının özellikleri dikkate alınarak, gelişme ve ilerlemeyi hedeflemiştir.

1998 sosyal bilgiler öğretim programında yer alan “*Kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirme, yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrama, insanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılama gerektğini benimseme, tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde etme*” amaçları, toplum şartları ve ihtiyaçlarına göre hazırlanmıştır. Programda dersin genel amaçları belirlenirken evrensellik, toplumsal ve çevre olaylarına duyarlılık, çağın gereklilikleri dikkate alınmıştır.

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın genel amaçları belirlenirken çocukların ilgi, ihtiyaç, yetenek ve öğrenme kapasiteleri dikkate alınmış, her bireyin kendine özgü bir varlık olduğu, düşüncesinden hareketle, eğitim ve öğretimde başlangıç noktası olarak hazır bulunuşluk düzeyleri ele alınmıştır.

Sosyal bilgiler dersinin genel amaçları yazılırken toplum ihtiyaçları ve beklentileri yanında bireyin ihtiyaç ve beklentileri de dikkate alınmıştır. Örneğin; “*Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde etme, kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanma, beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenme*”.

Programın genel amaçları 1948, 1962 ve 1968 yıllarından farklı olarak, bir hedef bir faaliyeti içeren, davranışa dönüşebilecek özelliklere sahip, bir hedef bir alana hitap edebilecek şekilde, taksonomik olarak yazılmıştır.

Özel hedefler, 4. sınıfta 96, 5. sınıfta 62, 6. sınıfta 107, 7. sınıfta da 86 tanedir. Özel hedefler, genel hedefleri destekler nitelikte olup, hem genel hedeflerle hem de kendi aralarında çelişki oluşturmamaktadır. Özel hedefler ünite başlıklarına göre düzenlenmiştir.

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda ilk defa dersin genel hedefleri, özel hedefleri bir arada yazılmıştır. Programda sınıflarla ilgili bölümlerin başında o sınıfta işlenecek ünite adları, hedef sayısı, öngörülen ders saati sayısı ve oranları verilmiştir. Diğer sosyal bilgiler programlarına göre çağdaş eğitim biliminin ilkeleri ve “bir hedefte bulunması gereken ölçütler” dikkate alınmış olmasına rağmen

eksiklikler tamamen giderilememiştir. Ayrıca bu programda “Atatürk ve Atatürkçülük” ile ilgili konulara da yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretim programı 1998 yılında üzerinde önemli değişiklikler yapılarak yeniden hazırlanmıştır. Program disiplinler arası bir yapıya sahiptir. İlk defa sosyal bilgiler dersinin genel ve ünitelerin özel hedefleri iki başlık halinde verilmiştir. Amaçların oldukça fazla olduğu ve spesifik olarak ifade edildiği söylenebilir (Keskin, 2002).

2005 İlköğretim Programı’nda Hedef ve Hedef Davranışa İlişkin Yorumlar

Sosyal bilgiler öğretim programı 2005 yılında üzerinde önemli değişiklikler yapılarak yeniden hazırlanmıştır. Yeni program, yapılandırmacı kuramın bakış açılarını içeren, özellikle çoklu zeka kuramına dayalı öğretim yaklaşımını benimseyen ve öğrenme sırasında öğrencinin merkezde olduğu sınıf uygulamalarına ağırlık veren bir programdır. Yeni program, etkinlikleri ön plana çıkarmıştır. Eski program herkes için standart davranışlar oluşturmaya çalışırken, yeni program her bireyin kendi bilişsel ve duyuşsal yeterliliğine göre bilgiyi yapılandırmasını öne çıkarmıştır. Bu yeniliklere dayalı olarak ilk defa programda sosyal bilgiler dersinin genel hedefleri, ünite kazanımları, sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımları ile eşleşen ara disiplin alan kazanımları, tablolar halinde verilmiştir. Genel hedefler milli eğitimin ve ilköğretimin amaçlarını destekler niteliktedir. Genel hedeflerin bazıları, “*Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etme, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişme, insan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenleme.*” 4., 5. sınıfların ünite kazanımlarıyla ortak anlamlara gelmektedir.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Amaçları belirlenirken 1948, 1962, 1968 ve 1998 programlarından farklı olarak, “*İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre*

düzenleme, bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma.” amaçları yer almıştır. Bu amaçlar belirlenirken bireyin içinde bulunduğu ortam bir bütün halinde, yakından uzağa ilkesinden hareketle, bilgi çağıının özellikleri dikkate alınarak, gelişme ve ilerlemeyi hedeflemiştir.

Bilindiği gibi bakanlık, müfredatı tepeden tırnağa yeniledi. Sadece dersleri değil müfredatın felsefesini de. Yıllardan beri uzmanlar Türk eğitim sisteminde felsefe bütünlüğü olmadığından yakınırılar. Bu yıl bakanlık tam da bu yönde ilk adımları attı (Şafak, 2005).

Yeni öğretim programının hedeflerine ulaşmasında kuşkusuz öğretmene büyük rol düşmektedir. Program uygulamaya konulduğu halde, öğretmen yetiştiren kurumlarda, yapılandırmacı anlayışa uygun ve etkinliklere dayalı bir ders programının var olmaması yapılandırmacı anlayışın geleceği açısından kaygı verici durum olarak düşünülebilir (Titiz, 2005; Yapıcı, 2005).

B. İçerik İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

1. İçerik İle İlgili Bulgular

Araştırmanın bu başlığı altında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 yıllarında oluşturulan ilköğretim programlarında sosyal bilgiler öğretim programlarındaki içerik ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.4.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinde Dönemlere Göre Değişmeler ve Gelişmeler

1948	1962	1968
TARİH	TOPLU VE ÜLKE İNCELEMELERİ	SOSYAL BİLGİLER
1. İlk insanların yaşayışı a) Yontma taş devri, b) Cilalı taş devri c) Maden devri, (Yazının bulunuşu ve tarihi çağlara giriş belirtilecektir)	1. İlimiz ve bölgemiz (bütün konuların işlenmesinde hareket noktası yaşanan yer olacaktır) A. İlimizin ve bölgemizin yeri, sınırları, nüfusu,	Ünite 1: İLİMİZ VE BÖLGEMİZ A. Yaşadığımız kasaba veya şehir, hangi il içinde bulunuyor, ilimiz hakkında neler biliyoruz? (Üçüncü sınıf Hayat Bilgisi)

<p>2.Türklerin anayurdu</p> <p>a)Orta Asya'da hayat,</p> <p>b)Göçler, sebepleri ve sonuçları.</p> <p>3.Sümerler</p> <p>a)Yaşayışları ve uygarlıkları</p> <p>b)Babililer ve Asurlar</p> <p>4.Etiler</p> <p>a)Komşularıyla münasebetleri</p> <p>b)Etilerde ve Mısırlılarda uygarlık</p> <p>5.Yunanlılar Uygarlıkları (Isparta, Atina devletlerine ve Büyük İskender'e yer verilecektir.)</p> <p>6. Romalılar</p> <p>a)Yaşayış ve uygarlıkları (Belli başlı siyasi olaylar belirtilecektir.)</p> <p>b)Batı Hunları ve Batı Roma İmparatorluğunun yıkılışı. Hıristiyanlığın doğuşu belirtilir.</p> <p>7.Anayurtta kalan Türkler</p> <p>a)Orta Asya Hunları: Yaşayış ve uygarlıkları. (Çinlilerle münasebetleri belirtilecektir.)</p> <p>b)Göktürkler:</p> <p>-Göktürklerin Bizans ve İranlılarla münasebetleri</p> <p>-Göktürk Devletinin ikiye ayrılması.(Kutluk Devleti.)</p> <p>-Göktürklerde uygarlık.</p> <p>c)Uygurlar:</p> <p>-Yaşayış ve uygarlıkları.</p> <p>-Uygurların göçleri ve Uygur Devletinin yıkılışı.</p> <p>8.Müslümanlığın doğuşu</p>	<p>B.Plan ve harita</p> <p>C.Bölgemizin doğal durumu</p> <p>1.Yeryüzü şekilleri (Dağları, ovaları, akarsuları, gölleri, denizleri (varsa).</p> <p>2.Depremler, toprak kayması.</p> <p>3.İklim</p> <p>4.Doğal bitki örtüsü (Ormanlar, bozkır, ormanların faydası)</p> <p>D.Bölgemizin ekonomik durumu</p> <p>1.Zenginlik kaynakları (Yer üstü ve yer altı servetleri)</p> <p>2.Halkın geçimi (El sanatları, fabrikalar, tarım, hayvancılık ve bunların nasıl geliştirileceği), alış verişte dürüstlük ve nezaket.</p> <p>3.Yollar ve ticaret (Diğer iller ile münasebet, turistik yerler ve eğitim kurumları).</p> <p>4.Bulduğumuz yeri nasıl güzelleştirelim? (Turist çekmenin yolları).</p> <p>2.Ailede okulda yakın çevremizde hayat (Üçüncü sınıf hayat bilgisinde verilen bilginin hatırlatılması).</p> <p>A.Ailemiz:</p> <p>1.Türk geleneğinde ailenin mevkii ve kutsallığı</p> <p>2.Aile fertleri arasında karşılıklı münasebetler.</p> <p>3.Bu münasebetleri düzenleyen esaslar.</p> <p>B.Okulumuz:</p> <p>1.Okul topluluğunda karşılıklı münasebetler.</p> <p>2.Bu münasebetleri düzenleyen esaslar.</p>	<p>dersinde kazanılan bilgilerin hatırlanması.)</p> <p>B.İlimiz ve bölgemiz, Türkiye'nin neresinde bulunuyor?</p> <p>1.İlimiz ve bölgemizin Türkiye'nin neresine düştüğünü nasıl biliriz? Yön ne demektir? Kaç türlü yön vardır?</p> <p>2.Türkiye haritasında ilimiz ve bölgemizin bulunması, yerinin ve sınırlarının gösterilmesi. (Harita hakkında ilk kavramlar.)</p> <p>3.İlimizi hangi komşu iller çeviriyor?</p> <p>4.İçinde bulunduğumuz bölgenin çevresinde hangi komşu bölgeler vardır?</p> <p>C.İlimiz ve bölgemizin doğal durumu:</p> <p>1.Yer şekilleri: Dağlar, yaylalar, ovalar, vadi ve çukurlar. (Yer şekillerine ait yukarda adı geçen coğrafya terimleri ilk kavramlar ile ilgili verilecek, il ve bölge içinden örnekler gösterilecektir.)</p> <p>2.İlimiz ve bölgemizde hava durumu: (Her mevsimin yağış-kar yağışı dahil- ve sıcaklık durumları incelenecek ve iklime ait kavramlar kazandırılacaktır.)</p> <p>3.Akarsular, göller , baraj gölleri, varsa denizler.</p> <p>4.İlimiz ve bölgemizde bitki örtüsü. (Bozkır , maki ve orman terimleri üzerinde durulacak, il ve bölge içinden örnekler</p>
---	--	---

<p>a)Araplar ve Hazreti Muhammed</p> <p>b)Dört halife devri</p> <p>9.Müslümanlığın Orta Asya Türkleri arasına yayılışı ve Müslüman Türk devletleri (Emeviler, Abbasiler ve Müslüman Türk devletlerinden Samanoğulları, Gazneliler ve Karahanlılar üzerinde durulacaktır.</p> <p>11.Büyük Selçuklu Devleti</p> <p>a)Türklerin Müslüman dünyasına hakim oluşları.</p> <p>b)Bizanslılarla münasebetleri, (Malazgirt Savaşı ve Türk tarihindeki önemi.)</p> <p>c)Anadolu'ya yayılmaları</p> <p>d)Uygarlığı</p> <p style="text-align: center;">COĞRAFYA</p> <p>1. İlk devre sınıflarında yapılan coğrafya gözlemlerinin derinleştirilmesi, plan ve harita kavrayışının genişletilmesi.</p> <p>2.Yakın yurdun köy, bucak, ilçe ve ilin coğrafyası: Okulun bulunduğu yerden başlamak üzere, o yerin bağlı bulunduğu ilin başlıca engebeleri, iklimi, akar ve durgun suları, kıyıları, nüfusu, başlıca şehir ve kasabaları, toprakları, tarımı, orman ve madenleri, endüstri ve ticareti. Eğitim ilerleyişi, yolları, il iskelesi ve diğer illerle olan münasebeti incelenecektir.</p> <p>3.Türkiye'nin coğrafi</p>	<p>3.İnsanlık görenek ve gelenek kuralları.</p> <p>4.Okul ve topluluğun bir ferdi olarak öğrencilerin ödevleri.</p> <p>C.Yakın çevremiz ve mahallemiz:</p> <p>1.Komşuluk münasebetlerimiz.</p> <p>Mahallede dirlik ve düzen.</p> <p>2.Sokak, ev, apartman, bahçe, çeşme, temizlik ve bakımda komşuların işbirliği.</p> <p>D. Boş zamanlarımızı nasıl değerlendirelim?</p> <p>(Gezi, okulun sosyal çalışmaları, radyoyu, çocuk yayınlarını, öğretici filmleri, çocuk tiyatrolarını takip, kitaplık kurma, bahçe işleri, fotoğrafçılık, koleksiyonculuk gibi eğitsel ve sosyal işlerle uğraşma).</p> <p>E.Genel yerlerde davranış: Sokak, park, sinema, tiyatro, konser, çalışma yerleri, otel, lokanta ve benzeri yerlerde).</p> <p>3.Yönetim örgütleri:</p> <p>1.Köy, bucak, ilçe ve ilde yönetim örgütleri.</p> <p>2.Mahalle muhtarı, köy ihtiyar heyeti, belediye ve bunların vatandaşlar arasındaki karşılıklı ödevleri (muhtar, ihtiyar heyeti ve belediye seçimi).</p> <p>3.Trafik kuralları (yayalara mahsus kurallar, taşıtlara iniş ve binişler, oyu yerleri, bisiklet ehliyeti almak).</p> <p>4.İlimizde ve bölgemizde bizden</p>	<p>verilecek, ormanların faydası ve korunması üzerinde durulacaktır.)</p> <p>Ç.İlimizde ve bölgemizde yaşayış:</p> <p>1.İlimizde ne kadar insan yaşıyor? (Nüfus kavramı) Bu nüfusun ne kadar ilimizin merkezi olan şehirde, ne kadar ilimizin öteki kasabaları ile köylerinde yaşıyor?</p> <p>2.Bölgemizin kalabalık ve tenha yerleri: önemli şehirleri.</p> <p>3.İlimiz halkının başlıca geçim kaynakları.(Tarım orman ve hayvan ürünleri; balıkçılık, el sanatları, madenler , fabrikalar).</p> <p>4.İlimiz ve bölgemiz içinde ulaştırma ve ticaret. (Demir yolları, başlıca deniz ve hava limanları, karayolları ve alışveriş).</p> <p>5.İlimiz ve bölgemizde sergi, panayır ve fuar.</p> <p>D. İlimizin yönetimi:</p> <p>1.İlin başında devletin ve hükümetin temsilcisi olarak valinin görev ve yetkileri.</p> <p>2.Vatandaşların il yönetimine katılması.(İl genel meclisi)</p> <p>3.İlin sınırları içinde toplum kalkınması ve halkın mutlu yaşaması için kurulan örgütler.(İl yönetiminde bulunan devlet dairelerinin tanımı ve hizmetleri.)</p> <p>4.İlçe yönetimi ve ilçe örgütlenmesi</p>
--	--	--

<p>bölgelerine göre incelenmesi:</p> <p>a)Karadeniz bölgesi (Doğu ve batı kısımları.)</p> <p>b)Marmara bölgesi</p> <p>c)Ege bölgesi</p> <p>d)Akdeniz bölgesi</p> <p>e)İç Anadolu bölgesi</p> <p>f)Doğu Anadolu bölgesi</p> <p>g)Güneydoğu Anadolu bölgesi (Bu incelemelere ilin coğrafya bölgesinden başlanacak ve sonra komşu bölgelere geçilerek ilerlenecektir.)</p> <p>4.Türkiye coğrafyasına toplu bakış:</p> <p>a)Türkiye'nin komşuları arasındaki yeri.</p> <p>b)Türkiye'nin engebeleri, iklimi, akarsuları, gölleri, nüfusu. Türkiye'nin ekonomik coğrafyası; topraktan faydalanma, meyvecilik, hayvancılık, madencilik, endüstri, iç ve dış ticaret, yollar ve taşıtlar.</p> <p>5.Türkiye'nin komşuları</p> <p>a)Sovyetler Birliği, İran ,Irak, Suriye, İtalya, Yunanistan ve Bulgaristan; bunlarla olan siyasal, ekonomik ve kültürel ilgi ve ilişkilerimiz.</p> <p>6.Dünyaya toplu bakış</p> <p>a)Türkiye'nin yeryüzündeki konumu.</p> <p>b)Dünya üzerindeki büyük kıtalarla, denizler; bunların adları ve harita üzerindeki</p>	<p>önce kurulan ve izleri bulunan uygarlıkları tanıyalım.(Bulduğumuz yerde, yoksa en yakın yerlerdeki tarihi eserler incelenecek, böylece tarihten önce zamanlarla tarih zamanları, yazını icadı, yüzyıl ve takvim kavramına varılacaktır.)</p> <p>6.Türkiye'miz:</p> <p>1.Bölgemizden başlayarak Türkiye'nin komşu memleketler arasındaki yeri,</p> <p>2.Türkiye'nin engebeleri</p> <p>3.İklimi</p> <p>4.Bitki örtüsü (Ormanlardan elde ettiklerimiz).</p> <p>5.Akarsuları ve gölleri</p> <p>6.Türkiye'nin coğrafi bölgeleri (Her bölgenin kısaca özelliği).</p> <p>7.Türkiye'nin nüfusu.</p> <p>8.Türkiye'nin tarım ve ticaret (topraktan faydalanma, meyvecilik, hayvancılık, madencilik, endüstri, iç ve dış ticaret).</p> <p>9.Yollar ve taşıtlar.</p> <p>7.Türkiye'ye nereden geldik? (Türklerin anayurdu, yaşayışları, uygarlıkları, göçlerle insanlara öncülükleri hakkında çok kısa bir giriş yapılacaktır. Bu arada milletimizin köklü bir tarihe sahip olduğu fikrine ana çizgileri ile yer verilecektir.</p> <p>1.Mezopotamya'ya göçler (Sümerler)</p> <p>2.Orta Asya'da en eski Türk devleti (Mete)</p>	<p>5.Şehir halkının kendi ihtiyaçları bakımından meydana getirdiği resmi kuruluş olarak belediye hakkında genel bilgi:</p> <p>a.Halkın bu kuruluşa katılması.(Belediye seçimi)</p> <p>b.Belediyenin görev ve yetkileri.</p> <p>c.Halkın belediye hizmetlerine yardımcı olması.</p> <p>ç.Trafik kuralları.(Yayalara mahsus kurallar, taşıtlara biniş ve inişler.)</p> <p>6.İl içinde en küçük bir bütün olarak köy, kasaba ve bucak kavramları)</p> <p>7.Köyde muhtarın, ihtiyar heyetinin görev ve yetkileri.</p> <p>8.Köylünün muhtar ve ihtiyar heyetinin çalışmalarına yardımcı olmasının sağladığı faydalar</p> <p>9.Köyde, dirlik, düzenlik, güvenlik ve köyün gelişmesi için halkın muhtarla ve ihtiyar heyetiyle işbirliği.(Birlikte çalışmanın faydaları ve önemi.)</p> <p>E.İlimizin ve bölgemizin geçmişi hakkında neler biliyoruz? (Üçüncü sınıfta edindikleri bilgiler hatırlatılacak ve çevrede tarihi eserler varsa gösterilecektir)</p> <p>F.İlimiz ve bölgemizin turistik yerleri. Turizm nedir? Turist kimdir? İnsanlar niçin gezer? (Görmek, eğlenmek, öğrenmek,</p>
---	--	--

<p>yerleri tanıtılacaktır.</p> <p>YURTTAŞLIK BİLGİSİ</p> <p>1. Toplumsal hayat: İnsan yalnız yaşayabilir mi? Bir ferdin ihtiyaçlarının listesini yapmak. (Yiyecek, giyecek, barınak gibi fiziksel ihtiyaçlar; konfor, arkadaşlık, komşuluk, okumak, eğitim, seyahat, müzik, tiyatro gibi sosyal ihtiyaçlar; bunların birey tarafından temin edilemeyeceği açıklanacak ve birey için toplumsal hayatın bir zaruret olduğu belirtilecektir).</p> <p>2. Ailede ve okulda hayat (Üçüncü sınıf hayat bilgisinde verilen bilgilerin hatırlatılması)</p> <p>3. Büyük ulusum</p> <p>a) İçinde doğup büyüdüğümüz ulus topluluğu nasıl bir topluluktur? Biz Türkleri birbirimize bağlayan bağların önemi. (Tarih, yurt, dil, kültür, ekonomi ve ülkü bağları)</p> <p>b) Türk ulusunun özellikleri: Cesurluk, konukseverlik, doğruluk, vefâlılık zayıf ve yoksullara yardım, vakarlık, temizlik...</p> <p>c) Ulusal duygu nedir? Yurdumuzun bir köşesindeki yurttaşlarımızın başlarına felâket getiren yangın, deprem ve sel basması gibi âfetler hepimizi acındırıyor ve bütün varlığımızla onların acılarını gidermeye çalışıyoruz. Niçin?</p>	<p>3. Anadolu'nun en eski halkından Etiler.</p> <p>4. Eti imparatorluğunu yıkılışından Malazgirt Savaşına kadar geçen zaman içinde Anadolu'da kurulan ve izleri bulunan uygarlıklar hakkında birer okuma parçası ile yetinilecektir.</p> <p>8. İslamlık kısaca Muhammed'in hayatı, İslam'ın ilkeleri din bilgisi ile bağlantısı dikkate alınacak) Türklerin İslamlığı kabulü.</p> <p>9. Büyük Selçuklu İmparatorluğu (Alparslan'ın şahsiyeti ve Malazgirt Savaşı).</p> <p>1. Türklerin Anadolu'ya yayılışı.</p> <p>2. Haçlı Savaşları ve Kılıçaslan'ın kahramanlıkları (Bir okuma parçası ile yetinilecektir).</p> <p>3. Anadolu Selçuklu Devleti (varsa Selçuklulara ait eserler incelenecek ve bu eserleri sevmeye ve koruma duygusu aşılanacaktır).</p> <p>10. Yurdumuzun idaresi ve Türkiye Devleti (Cumhuriyetimiz, Millet Meclisi, Senato, Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu).</p> <p>1. Cumhuriyetimiz nasıl kuruldu? (Saltanatın son günleri ile Kurtuluş Savaşına bir bakış. Atatürk'ün hayatı).</p> <p>2. Devrimler</p>	<p>dinlenmek ve sağlık)</p> <p>G. Milli kalkınmada turizmin önemi</p> <p>Ünite 2: TÜRKİYE'MİZ</p> <p>A. Yurdumuza genel bakış:</p> <p>1. Türkiye etrafındaki denizler, boğazlar, karalarda bitişik olduğumuz ülkeler. Sınırlarımız. Anadolu (Türkiye'nin Asya kısmı), Trakya (Türkiye'nin Avrupa kısmı).</p> <p>2. Türkiye'nin boyutları ve yüzölçümü.</p> <p>B. Yurdumuzun doğal durumu:</p> <p>1. Yer şekilleri. (Ana çizgileri ile Türkiye'nin yer şekilleri, başlıca dağ sıraları, ovalar, platolar.)</p> <p>2. Yurdumuzda su baskınları, depremler ve toprak erozyonu. Bu olaylar hakkında çok basit kavramlar verilerek, zararları belirtilecek, korunma çareleri öğrenci seviyesine uygun şekilde açıklanacaktır.)</p> <p>3. Deniz ve kıyılarımız. (Deniz, ada, yarımada, takımada, koy, körfez, burun ve liman terimleri hakkında Türkiye'den örnekler verilerek ilk kavramlar kazandırılacak, kıyılarımızın ve denizlerimizin önemi anlatılacaktır.)</p> <p>4. İklim. (Sadece sıcaklık ve yağış bakımından, özellikle kış ve yaz mevsimleri üzerinde durularak Türkiye iklimi ve iklim bölgeleri tanıtılacaktır.)</p> <p>5. Akarsular ve göller. Başlıca</p>
--	--	--

<p>Bize bunu yaptıran duygu nedir?</p> <p>d)Ulusumuzun en değerli sembolü olan Türk bayrağı, bayrağın kutsallığı, ona gösterilecek sevgi ve saygı.</p> <p>4.Köylerde hayat</p> <p>a)Köy, insanların toplu olarak yaşadıkları ve çalıştıkları bir yerdir. Köylü ailesi, Köylülerin ortak malları: Köyün merası, ormanı, suyu, çeşmesi, kuyusu, okulu, halk odası, misafir odası. Bunların iyileştirilmesi ve korunması</p> <p>b)Köylülerin birlik işleri: İmece, köyü güzelleştirmek, bataklığı kurutmak, yolları düzeltmek, köy sokaklarını temizlemek ve ağaçlandırmak.</p> <p>c)Köydeki ekonomik hayat: Köyde en önemli iş tarımdır. Eski ve yeni tarım şekilleri. Cumhuriyet döneminde köy kalkınması. Hükümetin ve resmi teşekküllerin köylülere yardımı: Ziraat Bankası, kredi kooperatifleri, köylülerin muktedirden kurtulması için alınan tedbirler. Cumhuriyetin Türk köylüsünü eski vergilerden kurtarması</p> <p>d)Tarımda tehlikeler: Kuraklık, dolu, derlerin ve ırmakların taşması, tarım hastalıkları, hayvan hastalıkları, hükümetin bu gibi hallerde aldığı tedbirler.</p>	<p>11.Spor (Sporun önemi. Yavrukurt. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı.)</p>	<p>akarsular ve göller tanıtılacak, akarsu ve göllerin faydaları belirtilecektir. Sulama, enerji, üretme, ulaştırma ve su ürünleri üzerinde durulacaktır.)</p> <p>6.Yurdumuzun bitki toplulukları; bunların yayılışı, (Bozkır, maki ve ormanlar)</p> <p>C.Yurdumuzda ilk yaşayan insanlar:</p> <p>1.Bizden önceki insanlar nasıl yaşamışlar ve yeni buluşlarla nasıl ilerlemişlerdir? (İnsan ve toplum hayatının zamanla değiştiği ve bu değişmelerle yaşama araçlarında gelişmelerin etkileri bulunduğu belirtilecek, böylece ilk insanların yaşayışlarına , yazının icadının ve ondan sonraki ilerlemelere kısaca değinilerek “Tarih” kavramı vermeye çalışılacak, bu arada yüzyıl ve takvim terimlerine değinilecektir. Konu bütün ile okuma parçası halinde işlenecektir.)</p> <p>2.Türkiye’ye nereden geldik? (Türklerin anayurdu, yaşayışları, uygarlıkları ve göçler hakkında kısa bir giriş yapılacaktır ve özellikle Hun Devleti üzerinde durulacaktır. “Oğuz Destanı”, “Ergenekon Destanı” ve “Orhun Yazıtları” okuma parçası olarak işlenecektir. Bu konuda milletimizin köklü bir tarihe</p>
---	---	--

<p>e)Köyde eğlence: Köy halkının yaz ve kış eğlenceleri.</p> <p>f)Köy ve bucak nasıl idare edilir: Bucak müdürü ve ödevleri,Köy muhtarı, ihtiyar heyeti ve ödevleri. Köyde gezici başöğretmen, eğitmen tarım öğretmeni; bunların görevleri</p> <p>g)Köyde emniyet: Jandarma, köy korucusu, kır bekçisi ve ödevleri. Köy yaşayış ve idaresinde bireylerin ödevleri.</p> <p>5.Şehir ve kasabalarda hayat</p> <p>Şehirlerde iş şekilleri: Toprağı işleyen çiftçi ve bahçıvan; hammaddeleri işleyen sanatçılar; malları değiş tokuş yapan tüccarlar. Büyük sahil şehirlerinde ticaret işleri.</p> <p>Şehirlerde memur sınıfı ve avukat, doktor, mimar gibi serbest iş adamları.</p> <p>Kasaba ve şehirler nasıl idare edilir:</p> <p>a)Halk idaresi: Belediye.</p> <p>Belediye kurulu nasıl teşekkül eder? Belediye seçimi, seçimde halkın ödevleri ve dikkat edeceği noktalar.</p> <p>Belediye başkanı, belediye zabıtası</p> <p>Belediyenin ödevleri: Sokakların temizlenmesi, caddelerin açılması, çarşı ve pazarlarda alış-verişin düzenlenmesi, kantar, terazi gibi ölçülerin ayar ve kontrolü,</p>		<p>sahip olduğu fikrine ana çizgileri ile yer verilecektir.)</p> <p>3. Eti(Hitit) Uygarlığı. (Anadolu'da Etilerden önceki uygarlığa değinilerek yurdumuzun çok eski uygarlıkların beşiği olduğu belirtilecek, Eti Devleti hakkında pek kısa bilgiler verilmekle yetinilecektir. Özellikle Etilerin eserleri üzerinde durulacak, komşu Mezopotamya ve Mısır uygarlıklarına da kısaca değinilecektir. Çevrede Etilerden kalma eserler varsa incelenecektir.</p> <p>4.Eti İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra, Anadolu'da izleri ve eserleri bulunan başlıca uygarlıklar. (Urartular, Frigyalılar, Lidyalılar, İyonlular, Romalılar ve Bizanslılar kısa metinli ve bol resimli birkaç okuma parçası içinde işlenecektir.</p> <p>Ünite 3. YURDUMUZDA BUGÜN HAYAT</p> <p>A.Yurdumuzda nüfus:</p> <p>1.Yurdumuzda ne kadar insan yaşıyor? (Yıllar boyunca nüfus durumumuz.)</p> <p>2.Nüfusun ne kadarı köylerde ne kadarı şehirlerde yaşıyor?</p> <p>3.Nüfus dağılışı, yurdumuzun kalabalık ve tenha bölgeleri ve bunların sebepleri?</p> <p>4.Genel nüfus sayımı ne</p>
--	--	--

<p>ekmek ve kömür gibi halka en gerekli şeylere nahr konması. Şehrin kasabaların sağlığı yönünden: Parklar, sinema ve tiyatro gibi genel yerlerde tavrı ve hareket, kalabalık yerlerde alış-veriş; tramvaya, trene otobüs ve vapura binmek, kalabalıkta bilet vesaire almak, bir yere giriş ve çıkışta tek sıra olmak gibi. Halkın sağlığını korumak için dikkat edilecek hususlar: Yerlere tükürmemek; sokaklara süprüntü atmamak; sokakta tabi ihtiyacını gidermemek; kirli suları sokağa dökmemek... gibi. Şehir ve kasabada sosyal yardım kurullarının meydana getirilmesinde hemşerilerin yardımı...(Çevredeki örnekler). Büyük şehirlerde belediye teşkilatı. Büyük şehirlerin özellikleri.</p> <p>b)Hükümet idaresi: Kasabada: Kaymakam, mal müdürü, mahkeme, askerlik şubesi, milli eğitim memuru, tarım memuru, hükümet doktoru, nüfus ve tapu daireleri, posta-telgraf, emniyet teşkilatı; polis, jandarma ve mahalle bekçileri. İl merkezinde: Vali, defterdar, milli eğitim, bayındırlık, sağlık tarım, veteriner, emniyet, nüfus, tapu ve özel saymanlık müdürleri, cumhuriyet savcılığı, mahkemeler,</p>		<p>demektir? Ne zaman ve nasıl yapılır? Niçin yapılır? Sayım bize ne gibi fayda ve kolaylıklar sağlar?</p> <p>B.Yurdumuzda ekonomi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Türk halkının en önemli geçin kaynakları nelerdir? 2.Başlıca toprak ve hayvan ürünleri. 3.Başlıca madenlerimiz. 4.El sanatları 5.Başlıca endüstri kolları ve dağılışı 6.Milli gelir kaynaklarımızın korunması ve geliştirilmesi.(Ormanlar, hayvanlar, turistik yapılar ve anıtlar gibi). Bu bakımdan bize düşen ödevler. 7.Ulaştırma işleri.(Kara, deniz ve hava yolları.) 8.İç ve dış ticaretimiz. <p>C.Yurdumuzda yönetim:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Cumhuriyet idaresinin anlamı ve önemi 2.Cumhuriyete nasıl kavuştuk? (Kısaca Kurtuluş Savaşı'na ve devrimlere değinilecektir.) <p>Ç.Yurdumuzda sosyal işler ve hükümet teşkilatına yardımcı kurumlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu, Yardım Severler Derneği, Yeşilay ve benzeri kurumlarla, mahalli sosyal yardım kurumlarının çalışmaları ve amaçları.
--	--	---

<p>hastaneler...</p> <p>6.Yurdumuzun idaresi ve Türkiye Devleti</p> <p>Türkiye Devleti ve Türk ulusu: Bağımsız hükümeti olmayan ulus esir ulustur. Esir uluslar isteklerine göre çalışmayan, başkalarının isteklerine göre ve başkaları için çalışan uluslardır. Türkiye Cumhuriyeti, bağımsız bir devlettir. Türk devriminin iki büyük önderi; Kemal Atatürk ve İsmet İnönü, Türkiye Cumhuriyeti. Cumhuriyet en iyi bir idare şeklidir. Cumhuriyet halk idaresidir. Türkiye Cumhuriyetinin anayasası ve bunun özellikleri: Türkiye Devleti cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimcidir. Bu özelliklerin manası ve önemi. Türkiye’de egemenlik ulusundur. Ulus bu hakkını kendisini temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi eliyle kullanır. Milletvekili seçimi nasıl yapılır? Milletvekilliği. Büyük Millet Meclisi ve meclisin başlıca ödevleri Cumhurbaşkanının seçilmesi, görev ve yetkileri, Cumhurbaşkanının görev süresi.</p>		<p>2.Yurttaşın bu kurumların çalışmasına katılması, amaçlarına saygı göstermesi.</p> <p>D.Yurdumuzda spor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Sporun önemi 2.Bölgeler arası spor karşılaşmaları 3.Ülkeler arası spor karşılaşmaları. 4.Yavrukurt çalışmaları. 5.19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı. <p style="text-align: center;">Ünite 4.İSLÂMLIK VE TÜRKLERİN İSLÂMLIĞI KABULÜ</p> <p>Kısaca Hz. Muhammet’in hayatı, İslâmlığın yayılışı ve Türklerin Müslüman oluşu,Türklerin İslâm Uygarlığı’na yaptıkları hizmetlere de ana çizgileriyle değinilecektir.)</p> <p style="text-align: center;">Ünite 5.TÜRKLERİN ANADOLU’YA YERLEŞMESİ</p> <p>A.Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Alparslan’ın kişiliği ve Malazgirt Savaşı.(Büyük Selçuklu Devleti’nin kuruluşuna ve Türklerin Anadolu’ya yayılışına kısaca yer verilecektir, Anadolu’nun dünya üzerindeki yeri ve önemine genel olarak değinilecektir.)</p> <p>B.Anadolu Selçuklu Devleti: (Devletin kuruluşu ve yükselişi ile parçalanmasına kısaca</p>
--	--	---

		<p>değınilecek, Selçuklu uygarlığına ve özellikle Alaeddin Keykubat zamanındaki uygarlığa ana çizgileri ile yer verilecektir. Bu arada haçlı savaşları ve Kılıçarslan'ın kahramanlıkları bir okuma parçası ile anlatılacaktır.)</p> <p>C.Türklerin özellikleri:</p> <p>1.Cesurluk konukseverlik doğruluk, yardımseverlik temizlik, hoşgörölük, büyüklere saygı, küçüklere şefkat.</p> <p>2.Türkleri birbirlerine bağlayan bağlar.(Tarih, yurt, kültür, ekonomi ve ölkü birliğı, bayrağımıza karşı duyulan sevgi ve saygı bağları.)</p>
--	--	--

1998	2005
<p>Ünite 1. AİLE, OKUL VE TOPLUM HAYATI</p> <p>A.Ailemiz</p> <p>1.Toplumun temel unsuru aile</p> <p>2.Ailenin yapısı ve önemi (Akraba evliliklerinin aile bireyleri üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde de durulacaktır.)</p> <p>3.Aile bireyleri arasındaki sevgi, saygı ve hoşgörölünün önemi.</p> <p>4.Aile bireyleri arasında dayanışma ve önemi</p> <p>5.Aile bütçesi (tutumlu olma ve savurganlığı önlemenin aile bütçesindeki önemi üzerinde durulacaktır.)</p> <p>6.Aile hayatında sosyal güvence (emeklilik, sigorta, yeşil kart, gelir kaynaklarımız)</p> <p>7.Ailede demokratik hayat</p> <p>8.Ailede temizlik ve sağılık kurallarına uymanın</p>	<p>Ünite 1. KENDİMİ TANİYORUM</p> <p>Tanışabilir miyiz?</p> <p>Benim hayatım</p> <p>Ailem</p> <p>Aile soyağacım</p> <p>Öğretmenim</p> <p>Arkadaşlarımız</p> <p>Ünitemizi Değerlendiriyoruz</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>Kendimi tanıtıyorum, İlgileri ve duygusal özelliklerim, Ben kimim?, Arkadaşım, Arkadaşım ve ben, ailemi tanıtıyorum, Aile soy ağacım, Arkadaşlarım, Atatürk'ün kimlik belgesi ve kişisel özellikleri, Tavus kuşu olmaya özentili duyan karga, Sözlük çalışması, Bunları öğrendim, Ders günlüğüm</p>

<p>önemi (insan sağlığı ve çevre temizliği için suyu yeterince kullanmanın önemi belirtilecek, ülkemizde su kullanma miktarının gelişmiş ülkelerle karşılaştırılması yapılacaktır.)</p> <p>B-Okulumuz</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Okulumuzu tanıyalım 2.Okulun önemi (Eğitim, öğretim, çevre katkıları ve okul arkadaşlığı açılarından ele alınacaktır.) 3.Okulda uyulması gereken kurallar. 4.Okulun ve okul eşyalarının korunması 5.Okulun çevresinin güzelleştirilmesi ve korunması. 6.Okul, aile işbirliği (Okul Koruma Derneği ve okul ile birliğinin yararları üzerinde durulup öğretmen, veli işbirliği vurgulanacaktır.) 7.Okulda demokratik hayat 8.Eğitim ve öğretimde öğretmenin rolü ve önemi <p>C.Toplum hayatımız</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Toplum içinde yaşamının gereği önemi (Komşuluk ilişkileri ve apartman hayatı üzerinde durulacaktır.) 2.Toplumda demokratik hayat 3.Toplum hayatında sevgi, saygı, işbirliği ve dayanışmanın önemi (Engellilerin de sorunları ve çalışma hayatına kazandırılmaları üzerinde durulacaktır.) 4.Toplum hayatını düzenleyen kurallar ve bize düşen görevler (Sosyal hayatımızda yer alan yasalar, görgü kuralları, ahlak kuralları vb. üzerinde durularak örnekler verilecektir. 5.Toplumda çalışma hayatında Türk kadınının yeri <p style="text-align: center;">Ünite 2. YAKIN ÇEVREMİZ</p> <p>A.Yakın çevremizi tanıyalım</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Yakın çevremizi tanımanın önemi 2.Sokağımız, caddemiz, mahallemiz, semtimiz, köyümüz (adresimiz) 3.Yönler 	<p style="text-align: center;">Ünite 2.GEÇMİŞİMİ ÖĞRENİYORUM</p> <p>Tarih yazıyorum</p> <p>Çıktık açık alınla</p> <p>Çok zenginiz</p> <p>Orada bir köy var uzakta</p> <p>Gölgede kalmayalım</p> <p>Çanakkale'den milli mücadeleye</p> <p>Anıtı dikilen adam</p> <p>Hayalden gerçeğe</p> <p>Mustafa Kemal'in Kağnısı</p> <p>Rakamlar konuşuyor</p> <p>Bir lider iki mektup</p> <p>Ünitemizi değerlendiriyoruz.</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>Anılarda kalanlar, Benim her şeyim, Çıktık açık alınla, Beni yanlış anladın!, Bir zamanlar, Bak postacı geliyor, Rakamların dili, Performans ödevi, Sözlük çalışması, Bunları öğrendim, Ders günlüğüm</p> <p style="text-align: center;">Ünite 3. YAŞADIĞIM YER</p> <p>Yönlerini bildiler, yollarını buldular</p> <p>Nerede yaşıyorum? Nasıl tarif etmeli?</p> <p>Yolda hava durumu</p> <p>Doğanın eseri mi? İnsanların eseri mi?</p> <p>Peri bacaları</p> <p>Depremle birlikte yaşamak</p> <p>Söğütözü'nde bir kulübe</p> <p>Ünitemizi değerlendiriyoruz</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>Yön testi, Yönlerimi öğreniyorum, Labirent, kroki çiziyorum, Hava durumu spikeri oluyoruz, Grup öz değerlendirme formu, resimli grafik, Doğanın eseri mi? İnsanların eseri mi?, Fotoğraftaki unsurlar, Ilıca ve sarıkız, Kim doğru, kim yanlış?, Deprem tatbikatı yapıyoruz, Sınıf tahliye çantası hazırlıyoruz, Deprem bilgi kartı hazırlıyoruz, Deprem bilgi posterini hazırlıyoruz, Deprem tahliye çantasında bulunması gerekenler,</p>
--	--

<p>4.Pusula ve diğer yöntemlerle yönlerin belirlenmesi</p> <p>5.Kroki çizimi ve yararları (Yakın çevremizin krokisini çizelim)</p> <p>6.Ölçek ve ölçek çeşitleri</p> <p>B-Plan</p> <p>1.Plan ve kullanım alanları</p> <p>2.Sınıfımızın planının yapalım</p> <p style="text-align: center;">Ünite 3. İLİMİZ VE BÖLGEMİZİ TANIYALIM</p> <p>A.Harita</p> <p>1.Harita ve çeşitleri</p> <p>2.Haritanın yönleri</p> <p>3.Harita özel işaretleri</p> <p>4.Haritadan yararlanma</p> <p>5.Atlas kullanımı ve atlastan yararlanma</p> <p>B-Yurdumuzun hangi il ve bölgesinde yaşıyoruz? (Türkiye'nin idari bölünüşü ile ilgili genel bir açıklamadan sonra yurdumuzun,coğrafi bölgeleri isim olarak belirtilecek, konu harita ile pekiştirilecektir.)</p> <p>C-İlimiz ve bölgemizin doğal güzellikleri</p> <p>1.İlimiz ve bölgemizin yeryüzü şekilleri</p> <p>2.İlimiz ve bölgemizde iklim ve doğal bitki örtüsü (Akdeniz iklimi, Karadeniz iklimi ve karasal iklimle bu iklimlerin karakteristik bitki örtüsü üzerinde durulacaktır.)</p> <p>3.İlimiz ve bölgemizin akarsu ve gölleri</p> <p>Ç.İlimiz ve bölgemizde nüfus ve yerleşme</p> <p>D-İlimiz ve bölgemizde ekonomik hayat</p> <p>1.Tarım (Tarla ve bahçe kültürleri)</p> <p>2.Hayvancılık</p> <p>3.Su ürünleri</p> <p>4.Orman ve orman ürünleri</p> <p>5.Madenler ve enerji kaynakları</p> <p>6.Sanayi</p> <p>7.Ulaşım, iletişim</p> <p>8.Ticaret</p>	<p>gerekmeyenler, Yürüyen köşk, Sözlük çalışması, Bunları öğrendim, Ders günlüğüm</p> <p style="text-align: center;">Ünite 4. ÜRETİMDEN TÜKETİME</p> <p>İsteklerimiz mi? İhtiyaçlarımız mı?</p> <p>Alışveriş listesi</p> <p>Tüketici haklarımız</p> <p>Üretimden tüketime yolculuk</p> <p>Meslekler rehberi</p> <p>Ünitemizi değerlendiriyoruz</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>Günlük ihtiyaçlarımız. Beni bütçem. Market açıyoruz. Pazara gidiyoruz. Ürünlere dikkat ediyoruz. 1. Gazete haberi yapıyoruz</p> <p>2.Performans ödevi. Geri dönüşürelî. İsrافی önleme kampanyası. Pastanın yolculuğu.</p> <p>Konuşan kitap. Benim mesleğim. Sınıfımızdaki meslekler grafiğı. Öğretmenim. Meslekler bulmacası. Sözlük çalışması. Bunları öğrendim. Ders günlüğüm.</p> <p style="text-align: center;">Ünite 5. İYİ Kİ VAR</p> <p>Yaşamımızdaki teknolojik ürünler</p> <p>Yeni bir yıl</p> <p>Dünden bugüne teknoloji</p> <p>Küçük mucitler</p> <p>Önce bilmek gerek</p> <p>Ünitemizi değerlendiriyoruz</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>Yaşamımızdaki teknolojik ürünler. Teknoloji bulmacası. Teknolojik ürünlerin faydası. Yeni bir yıl. Takvimler. Takvim inkılâbı. Zaman çizelgesi. Geçmiş toplumları araştırıyorum. Dünden bu güne teknoloji. Şifreli mesaj. Kara taşıtlarının faydaları. 1800-2005 neler değişti? İnternette araştırıyorum. Evimizdeki teknolojik ürünler. Hikâye yazıyoruz. Teknolojik farklılıklar. Küçük mucitler. İhtiyaçlarıma uygun ürünler. Slogan. Önce bilmek gerek. Acil numaralar. Teknolojiyi yanlış kullanmanın zararları. Afiş ve slogan</p>
--	--

<p>9.Turizm ve el sanatları</p> <p>E-İlimizde yaşanmış önemli tarihi olaylar</p> <p>F-İlimiz ve bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi</p> <p>1.En az bir ağaç dikelim ve ormanlarımızı koruyalım</p> <p>2.Doğal güzelliklerimizi, milli parklarımızı ve kültürel varlıklarımızı koruyalım (Öğrencilerin ayrı il ve bölgede yaşadığı dikkate alınarak yukarıda belirtilen her coğrafi konu ile ilgili genel bir açıklama yapıldıktan ve kavramlar verildikten sonra sorulan sorularla, konulara açıklık getirilecektir. Ayrıca çevreye yapılacak gezi, gözlem ve incelemelerle öğrencinin yaşadığı bölge özellikleri pekiştirilecektir.)</p> <p style="text-align: center;">Ünite 4. TARİH, İLK YURDUMUZ VE TARİHTE ANADOLU</p> <p>A.Tarihin konusu</p> <p>B.Tarih öğrenmenin gerekliliği</p> <p>C.Tarihte zaman (yıl, yüzyıl, çağ)</p> <p>Ç.Takvim ve çeşitleri (Milâdi ve Hicri takvim)</p> <p>D.Tarihin başlangıcı ve çağlar (Örnekler Anadolu'dan verilecektir.)</p> <p>E.Türklerin ilk yurdu ve ilk Türk devletleri (başlangıçtan 10.yüzyıla kadar)</p> <p>1.Türklerin ilk yurdu</p> <p>a.Orta Asya'nın yeri</p> <p>b.Türklerin buradaki yaşayışları</p> <p>c.Türklerin yerleştikleri bölgeler</p> <p>2.İlk Türk devletleri</p> <p>a.Büyük Hun Devleti (Asya Hun Devleti)</p> <p>b.Kavimler Göçü ve Avrupa Hun Devleti</p> <p>c.Göktürk Devleti</p> <p>ç.Uygur Devleti</p> <p>F.İlk Türk devletlerinde kültür ve uygarlık</p> <p>1.Devlet yönetimi</p> <p>2.Din ve inanış</p> <p>3.Sosyal ve ekonomik yaşam</p>	<p>hazır ediyoruz. Sözlük çalışması. Bunları öğrendim.</p> <p>Ders günlüğüm</p> <p style="text-align: center;">Ünite 6. HEP BİRLİKTE</p> <p>Ailemde dayanışma ve iş bölümü</p> <p>Bizim için çalışan Kızılay</p> <p>Mahallenin yardım günleri</p> <p>TÜKODER'e mektup</p> <p>PTT müdürü ile görüşme</p> <p>Badminton kulübümüz</p> <p>Ünitemizi değerlendiriyoruz</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>Ailede dayanışma. Aile fertlerinin görevleri. Bir sosyal örgüt tanıtıyoruz. Kurtuluş Savaşı'nda dayanışma. Kurum, grup ve sosyal örgütler olmasa. Toplumda dayanışma olmasa. Grup çalışması yapıyoruz. Grup öz değerlendirme formu. Sosyal etkinlik yapıyoruz. Sebep-sonuç. Bizi yaşama hazırlayan yerler. Kulübümüz. Kulübümüze afiş yapalım. Sözlük çalışması. Bunları öğrendim. Ders günlüğüm</p> <p style="text-align: center;">Ünite 7. İNSANLAR VE YÖNETİM</p> <p>Belediye başkanı</p> <p>Belediyemizi tanıyalım</p> <p>Muhtarımız</p> <p>Deniz yıldızları geliyor kirletmeyin</p> <p>Minik eller sandığa</p> <p>İlk meclisi gezmeye ne dersiniz?</p> <p>Haydi sandık başına</p> <p>Ünitemizi değerlendiriyoruz</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>Yerel yöneticiler. Bulmaca çözelim. 1. Belediye hizmetleri 2. Muhtarların görevleri. Eşleştirelim. Çevremizin sorunlarını çözelim. Benim dilekçem. Grup kuruyoruz. Grup öz değerlendirme formu. Haftanın fıkrasını seçelim. Hikaye yazıyoruz. Tarla faresi ile ev faresi. Sözlük çalışması. Bunları öğrendim. Ders günlüğüm</p>
---	---

<p>4.Yazı, dil ve edebiyat</p> <p>5.Bilim ve sanat</p> <p>G-Türk Milleti'nin tarihteki yeri</p> <p>H.İlk çağda Anadolu uygarlıkları</p> <p>1.Hititler</p> <p>2.Frigyalılar</p> <p>3.Lidyalılar</p> <p>4.Urartular</p> <p>5.İyonlar</p> <p>(Bu devletlerin isimleri, kuruldukları yerler, başkentlerinden bahsedilecektir. Öğrencilerin yakın çevresinde olan uygarlıklar, diğerlerine göre gezi, gözlem ve incelemelerle daha geniş öğretecek ve kültür varlıklarımızı koruma bilinci verilecektir.)</p> <p>I.İlk Çağ'da Anadolu'da kurulan devletlerde kültür ve uygarlık</p> <p>1.Devlet yönetimi</p> <p>2.Din ve inanış</p> <p>3.Sosyal ve ekonomik yaşam</p> <p>4.Yazı, dil ve edebiyat</p> <p>5.Bilim ve sanat</p> <p>İ.Çevre uygarlıkların Anadolu'ya etkisi</p> <p>(Mezopotamya, Mısır, Pers, Makedonya, Roma ve Bizans uygarlıklarının Anadolu'ya etkileri)</p>	<p>Ünite 8. UZAKTAKİ ARKADAŞLARIM</p> <p>Dünyadaki ülkeler</p> <p>Farklı yerler, farklı yaşamlar</p> <p>Özel günler</p> <p>Çocukların dünyası</p> <p>Ye kürküm ye!</p> <p>Ünitemizi değerlendiriyoruz</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>Dünyadaki ülkeler. Kütüphanede araştırıyorum.</p> <p>Farklı yerler, farklı yaşamlar 1. Farklı yerler, farklı yaşamlar 2. İnternette araştırıyorum.</p> <p>Uzaktaki yaşatlarım. Tilki ve leylek. Sözlük çalışması. Bunları öğrendim. Ders günlüğüm</p>
---	---

Tablo 4.5.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinde Dönemlere Göre Değişmeler ve Gelişmeler

1948	1962	1968
<p>TARİH</p> <p>1.Anadolu Selçuklu Devleti</p> <p>a)Kuruluş ve yaşayışları</p> <p>b)Batı'dan gelen akınlar: (Orta Çağ Avrupa'sına toplu bir</p>	<p>TOPLUM VE ÜLKE İNCELEMELERİ</p> <p>1.Türkiye ve komşuları</p> <p>1.Yurdumuza toplu bir bakış.</p> <p>2.Komşu devletler</p>	<p>SOSYAL BİLGİLER</p> <p>Ünite 1. YURDUMUZ VE KOMŞULARIMIZ</p> <p>1.Türkiye hangi yarım kürede, hangi paralel ve meridyen</p>

<p>bakış).</p> <p>Haçlı seferleri, bunların sebep ve sonuçları. (Eyyûbi Devleti'nin rolü belirtilecektir)</p> <p>c)Doğudan gelen akınlar: Moğollar ve yayılışları.</p> <p>d)Anadolu Selçuklularının Uygarlığı.</p> <p>e)Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılışı ve belli başlı Türk beylikleri.</p> <p>2.Osmanlı Devleti</p> <p>a)Kuruluşu</p> <p>b)Rumeli'ye geçiş.</p> <p>c)Timur Devleti ve Timur'un Beyazıt'la savaşı.(Ankara Savaşı ve sonuçları)</p> <p>d)Anadolu birliğinin yeniden kurulması, Balkan ve Avrupa Devletleri ile savaşlar.</p> <p>3.İstanbul'un Türkler tarafından alınması</p> <p>a)Fatih ve İstanbul'un alınması.</p> <p>b)İstanbul'un alınmasının dünya tarihi üzerine etkileri: Orta Çağ'ın sona erip Yeni çağ'ın başlaması. Buluşlar, keşifler ve dünyanın dolaşılması.</p> <p>c)Rönesans ve Reform hareketleri.</p> <p>4.Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselmesi</p> <p>a)Fatih zamanı</p> <p>b) II.Beyazıt Zamanı</p> <p>c)Yavuz Selim zamanı. (İran savaşı ve Suriye, Filistin ve Mısır'ın alınması.)</p> <p>d)Kanuni zamanı. (Osmanlıların</p>	<p>(Bulgaristan, Yunanistan, Kıbrıs, Suriye, Irak, İran, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. Bu ülkeler, bizimle olan ilgileri bakımından incelenecektir.)</p> <p>2.Osmanlı Devleti'nin kuruluşu</p> <p>1.Devletin genişlemesi (Haçlılarla olan savaşlar özellikle belirtilecek, Osmanlılarda devlet teşkilatı üzerinde önemle durulacaktır.)</p> <p>2.İstanbul'un alınışı</p> <p>3.Fatih, Yavuz, Kanuni'nin tarihimizdeki yeri ve önemi.</p> <p>4.Mimar Sinan, Barbaros Hayrettin ve Sokullu Mehmet Paşa'nın hizmet ve başarıları.</p> <p>5.Osmanlı Türk kültür ve uygarlığını belirten okuma parçaları.</p> <p>6.Güzel sanatların insanın ruhi olgunluğunda başlıca âmil olduğu ve bir toplumun uygarlık seviyesinin aynası sayılması gerektiğini belirten okuma parçası.</p> <p>3.Avrupa'da icatlar, Büyük coğrafya keşifleri, Rönesans.</p> <p>4.Osmanlılarda duraklamanın sebepleri:</p> <p>1.İkinci Viyana Kuşatması,</p> <p>2.Karlofça Antlaşması</p> <p>5.İslahat hareketleri:</p> <p>1.Lale devri, III.Selim ve II.Mahmut zamanında yapılan yenilikler.</p>	<p>daiireleri arasında yer almaktadır? (Türkiye'nin coğrafi yerinin açıklanmasından hareket edilerek, dünyanın şekli, eksen, ekvator, kuzey ve güney yarımküreler, kutup noktaları öğretilecek, paralel ve meridyen daireleri kavram olarak kazandırılacaktır.)</p> <p>2.Türkiye çevresinde hangi ülkeler, hangi denizler yer alıyor? Türkiye'nin Asya ve Avrupa kıtaları arasındaki yeri, Karadeniz, Boğazlar, Marmara Denizi, Ege Denizi ve Akdeniz.</p> <p>3.Balkan yarımadası:Yarımada hakkında genel bilgi verilecek ve Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk üzerinde durulacaktır. (Ülkelerin incelenmesi sırasında ülke coğrafyasının klasik inceleme sırasına, uyulmadan, her birinin fiziki, beşeri, ekonomik hayatında birinci derecede göze çarpan özellikler üzerinde durulacaktır.)</p> <p style="text-align: center;">Ünite 2. OSMANLI İMPARATORLUĞU</p> <p>1.Osmanlı Devleti'nin kuruluşu: (Dördüncü sınıfta öğrendikleri Selçuklu Devleti hakkındaki bilgiler hatırlatılarak bağlantı kurulacak, ilk Osmanlı Teşkilatı kısaca belirtilecek, Rumeli'ye geçiş ile Birinci Kosova, Niğbolu, Ankara, Varna ve İkinci Kosova savaşlarına ana</p>
--	--	---

<p>Avrupa'da genişlemesi ve denizlerde üstünlük elde etmeleri)</p> <p>e)Sokullu Mehmet Paşa ve hizmeti.</p> <p>5.Osmanlıların duraklama devri. (Sebepler ve sonuçlar üzerinde durulacaktır)</p> <p>a)İran ve Avusturya savaşları.</p> <p>b)Köprülüler devri.</p> <p>c)İkinci Viyana Kuşatması ve Karlofça Antlaşması.</p> <p>6. Gerileme devri</p> <p>a)Lale devri</p> <p>b)Gerileme devrinde Ruslar ve Avusturyalılarla münasebetler.</p> <p>7. Osmanlı-Türk uygarlığı (Kuruluşundan Tanzimat devrine kadar).</p> <p>8.Avrupa'da önemli değişiklikler</p> <p>a)Fransız devrimi ve etkileri.</p> <p>b)Bilim, sanat ve ticaret gelişmeleri.</p> <p>9.Osmanlı Devleti'nde ıslahat devri</p> <p>a) III. Selim Ve yenileşme hareketleri.</p> <p>b)Mısır valisi Mehmet Ali Paşa; Sırp ve Yunan isyanları.</p> <p>c)Yeniçeriliğin kaldırılması</p> <p>d)Osmanlı Devleti'nin Avrupa Devletleri ile olan münasebetleri.</p> <p>10.Tanzimat ve meşrutiyet devirleri (Mustafa Reşit Paşa ve Gülhane hattı belirtilecektir.)</p>	<p>2.Gülhane Hatt-ı Hümayunu ve Tanzimatın memleketimize getirdiği başlıca yenilikler.</p> <p>6.Meşrutiyet Devri:</p> <p>1.II.Abdülhamit, 1. ve</p> <p>2.Meşrutiyet.</p> <p>2.Mithat Paşa ve Namık Kemal'in hizmetleri.</p> <p>3.Plevne Savaşı ve Gazi Osman Paşa (Karlofça Antlaşmasından sonra Osmanlı-Rus münasebetleri, kısaca)</p> <p>4.Balkan ve I.Dünya Savaşları.</p> <p>7.Kurtuluş Savaşı(I. ve II. İnönü, Sakarya Savaşları, Büyük Taarruz ve Dumlupınar Meydan Muharebesi).</p> <p>1.Atatürk'ün hayatı ve saltanatın kaldırılması</p> <p>2.Cumhuriyetin ilanı.</p> <p>3.Halifeliğin kaldırılması ve devrimler.</p> <p>8.İkinci Dünya Savaşı ve Birleşmiş Milletler.</p> <p>9.Demokrasinin gelişmesi, çok partili hayata geçiş. 27 Mayıs ve Yeni Anayasamız:</p> <p>1.Seçim ve Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu.</p> <p>2.Siyasi partiler. Millet menfaatini, parti menfaatinden üstün tutmak gerekir.</p> <p>3.Hükümetin kuruluşu.</p> <p>4.Devletin yurttışlara karşı ödevleri (Bakanlıkların başlıca ödevleri)</p> <p>5.Yurttışların devlete karşı</p>	<p>çizgileri ile yer verilecektir.)</p> <p>2.İstanbul'un alınması ve İmparatorluğun kuruluşu: (Fatih'in kişiliği, başarıları bir okuma parçası ile belirtilecektir.)</p> <p>3.Güney komşularımız olan Arap ülkeleri. (Suriye, Irak üzerinde durulacak, bizimle ortak sınırı olmayan Asya'nın öteki Arap ülkeleri sadece isimleri ve yerleri ile tanıtılacaktır.)</p> <p>4.Kıbrıs, İsrail ve İran.</p> <p>5.Sovyetler Birliği. (Bu ülkeler I.Ünitenin 3. bendindeki açıklamaya göre işlenecektir.)</p> <p>6.Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselme Devri: Fatih'ten Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümüne kadar geçen dönemdeki belli başlı olaylara toplu bir bakış.(Otlukbeli ve Çaldıran Savaşlarına, Mısır'ın alınmasına, Mohaç Meydan Savaşı'na, Birinci Viyana Kuşatması'na Kıbrıs ve İnebahtı Savaşları'na kısaca değinilecektir. Barbaros Hayrettin Paşa ile Turgut Reis'in ve Sokullu Mehmet Paşa'nın hizmet ve başarıları birer okuma parçası halinde anlatılacaktır.)</p> <p>7.Osmanlı Uygarlığı. (Bu çağın belli başlı sanatkârları ve sanat eserleri bol resimli okuma parçaları ile belirtilecek, özellikle Mimar Sinan'ın kişiliği ve eserleri üzerinde durulacak, bu arada Avrupa'daki yeniliklere</p>
---	--	---

<p>a)Kırım savaşı b)Tanzimat Devri'nin memlekete getirdiği belli başlı yenilikler. c)İlk Meşrutiyet d)Osmanlı-Rus savaşı e)Abdülhamit'in idaresi ve bu idareye karşı tepkiler. f)İkinci Meşrutiyet g)İtalyan, Balkan ve I. Dünya Savaşları 11.Kurtuluş Savaşı a)Cihan savaşından sonra Osmanlı Devleti'nin durumu. b)Atatürk ve Anadolu'ya geçişi.(Atatürk'ün hayatı ayrıca belirtilecektir.) c)Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu. d)Yurdun düşmanlardan temizlenmesi. e)Lozan Barışı ve İsmet İnönü f)Osmanlı saltanatının kaldırılması g)Cumhuriyetin kurulması 12.Türk Devrimi a)Din ile devlet işlerinin ayrılması(Laiklik). b) Hukukta devrim c)Kılıkta devrim d)Takvim, saat ve ölçülerin değiştirilmesi. e)Harf devrimi f)Toplumsal yaşayışta devrim. g)Ekonomi hayatında devrim 13.İkinci Cihan Savaşı</p>	<p>ödevleri (Kanunlara uymak, askerlik, vergi ve vergide dürüstlük, seçim ve seçmenin sorumluluğu). 10.Yurdumuzda sosyal işler ve hükümet teşkilatına yardımcı kuruluşlar: Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu, Yardımseverler Derneği, Yeşilay (Bu kurumların çalışmaları ve amaçları, bundan başka mahalli sosyal yardım kurumları varsa, bunların üzerinde ayrıca durulacaktır. Vatandaşın bu kurumların çalışmalarına katılması, amaçlarına saygı göstermesi telkin edilecektir. 11.Dünyamıza toplu bakış: 1.Bizimle münasebette bulunan büyük devletler: Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Pakistan ve Japonya. 2.Kıtalar ve okyanuslar. 12.Turizm (Niçin seyahat edilir? İç ve dış turizm, Turizmin sağladığı gelir. Turizm davamızda vatandaşa düşen ödev). 13.Meslek seçimi (Herkes bir meslek sahibi olmalıdır. Her meslek şerefli ve değerlidir. Meslekte hünerli olmak, işi dürüst yapıp ilerlemek.) 14.Batı uygarlığının yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı</p>	<p>de değinilecektir.) Ünite 3. DÜNYA'YA TOPLU BAKIŞ: 1.Dünya'nın hareketleri: a.Kendi etrafındaki hareketleri, b.Güneş etrafındaki hareketleri, c.Dünyanın bu iki çeşit hareketlerinin sonuçları,(Gece, gündüz ve mevsimler.). 2.Yeryüzünde kara ve denizlerin dağılışı. 3.Kıtalar.(Asya, Avrupa, Afrika Kıtaları'na toplu bakış.) 4.Akdeniz hangi kıtalar arasındadır? Bu büyük denizin başlıca yarımadaları, adaları ve körfezleri hangileridir? 5.Doğudan batıya uzanan Akdeniz kapalı bir deniz midir? Akdeniz Cebelitarık Boğazı ve Süveyş Kanalı ile hangi uzak denizlere bağlanır? Okyanus nedir? 6.Amerika ve Okyanusya kıtalarına toplu bakış. Bu kıtalara deniz yoluyla nasıl ulaşılır?(Bir dünya haritası üzerinde incelenecektir.) 7.Coğrafya keşiflerine toplu bakış: (Denizlerde ve karalarda ve karalarda yapılan en önemli keşif seyahatleri, birkaç okuma parçasıyla açıklanacaktır.) (Kıtaların yüzölçümleri ve nüfusları; Kıtalar üzerinde yaşayan insanların ırk, dil ve dinleri; çeşitli ülkelerde Türk aslından olan ve Türkçe konuşan</p>
--	---	--

<p style="text-align: center;">COĞRAFYA</p> <p>1.Dünya:Biçimi, hareketlerinden doğan olaylar – gece ve gündüz, mevsimler ve yıl, güneş ve ay tutulması – büyük iklim kuşakları, meridyen, paralel, enlem ve boylam.</p> <p>2.Yanardağlar: Deprem ve sebepleri, korunma çareleri ve Türkiye’de deprem bölgeleri.</p> <p>3.Avrupa:Avrupa kıtasına toplu bakış: Avrupa ülkelerinden Türkiye ile sıkı bağlantısı olan ülkeler – Romanya, Yugoslavya, Fransa, Almanya, İngiltere üzerinde bilgiler. Bu ülkelerin bizimle olan siyasal ekonomik ve kültürel ilgileri.(Diğer Avrupa ülkelerinin yalnız adları ve yerleri öğretilmektedir).</p> <p>4.Asya: Asya Kıtası’na toplu bakış: Orta Asya, Çin, Japonya, Hindistan ve Pakistan hakkında genel bilgi.(Asya’nın diğer ülkelerinin yalnız adları ve yerleri belirtilecektir.)</p> <p>5.Afrika:Afrika Kıtası’na toplu bakış:Mısır.(Afrika’nın diğer ülkelerinin yalnız adları ve yerleri belirtilecektir.)</p> <p>6.Amerika:Amerika kıtasına toplu bakış: Birleşik Amerika Devleti hakkında genel bilgi; bizimle olan ilişkisi. (Amerika’nın diğer ülkelerinin yalnız adları ve yerleri</p>	<p>haline gelme</p>	<p>insanlar; Türklerin yeryüzündeki dağılışı hakkında kısaca bilgi verilecektir.)</p> <p style="text-align: center;">Ünite 4. OSMANLI İMPARATORLUĞU</p> <p>(Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama ve Gerileme Devri).</p> <p>1.Duraklamanın sebepleri. (İç ve dış sebepler belirtilecek, durumu düzeltmek isteyenlerin başlıcalarına kısaca değinilecektir: Bu konuda İkinci Viyana Kuşatması ve Karlofça Antlaşması üzerinde durulacaktır.)</p> <p>2.Karlofça Antlaşması’ndan sonraki Osmanlı-Rus, Osmanlı-Avusturya ilişkilerine kısaca değinilecek ve Lale Devri’nin özellikleri belirtilecektir. (Bu arada Fransız Devriminin getirdiği fikirler ve bu fikirlerin öteki milletler üzerindeki etkileri ve özellikle Sırp ve Yunan Ayaklanmaları bir okuma parçasıyla işlenecektir.)</p> <p>3.Yenileşme hareketleri:</p> <p>a.III. Selim ve II.Mahmut zamanlarında yapılan başlıca yenilikler.</p> <p>b.Tanzimat Devri: Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat Fermanı</p> <p>c.Birinci Meşrutiyet Devri: II. Abdülhamit, Meşrutiyet ve İlk anayasa, ilk mebuslar meclisi. (Bu arada Plevne Savaşı ve Gazi Osman Paşa ile Namık Kemal’in ve Mithat Paşa’nın hizmetleri</p>
---	---------------------	--

<p>belirtilecektir.)</p> <p>7.Okyanusya ve Avustralya hakkında kısa bilgi.</p> <p>8.Dünyaya toplu bakış: Dünyanın ıssız ve kalabalık yerleri, büyük deniz ve kara yolları.</p> <p>9. Türkiye coğrafyasının ana çizgileri: Türkiye'nin başlıca ülkelerle münasebetleri; bilhassa ticaret bağları bakımından.</p> <p>10.Yeryüzünde Türkler:</p> <p>YURTTAŞLIK BİLGİSİ</p> <p>1.Hükümet ne işler görür? Başbakanın tayini, hükümetin (kabinenin) kuruluşu ve işe başlaması. Başbakanın görevleri. Bakanlıklar: 1.Adalet Bakanlığı 2.Milli savunma Bakanlığı 3.İç İşleri Bakanlığı 4.Dış İşleri Bakanlığı 5.Maliye Bakanlığı 6.Milli Eğitim Bakanlığı 7.Bayındırlık Bakanlığı 8.Ekonomi Bakanlığı 9.Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 10. Gümrük ve Tekel Bakanlığı 11.Tarım Bakanlığı 12.Ticaret Bakanlığı 13.Çalışma Bakanlığı. Bu bakanlıkların görevleri.</p> <p>2.Hükümetin masrafları Devlet işleri parayla döner; hükümet bu parayı halktan alır.Vergi nedir? Vergi çeşitleri: Arazi, mülk, sayım, kazanç vergiler; gümrük, tekel, istihlak vergileri. Vergi nasıl konur?</p>		<p>birer okuma parçası halinde işlenecektir.)</p> <p>4.Trablusgarp (İtalya), Balkan ve Birinci Dünya Savaşları. (Bu savaşların sebeplerine, sonuçlarına ve imparatorluğun çöküşüne kısaca değinilecek ve Çanakkale'de özellikle</p> <p>Ünite 5. DÜNYANIN BAŞLICA ÜLKELERİ:</p> <p>A.Türkiye'nin en çok alış-veriş yaptığı ülkeler: Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Batı Almanya, Fransa, İtalya, İsviçre.(Bu ülkeler birinci ünite de açıklanan şekilde işlenecek, Türkiye ile olan ticaret ve kültür ilişkileri belirtilecektir.)</p> <p>B.Dünya'nın öteki başlıca ülkelerine genel bakış:</p> <p>1.Afrika'da: Birleşik Arap Cumhuriyeti, Kuzey Afrika'nın öteki Arap ülkeleri, Güney Afrika Cumhuriyeti.</p> <p>2.Asya'da: Pakistan, Hindistan, Kıta Çini ve Milliyetçi Çin). Japonya.</p> <p>3.Amerika'da: Kanada, Brezilya, Arjantin</p> <p>4.Okyanusya'da: Avustralya, Yeni Zelanda. (Bu ünite deki ülkelerin dünya üzerindeki yerleri belirtilecek ve en önemli coğrafya özellikleri üzerinde kısaca durulacaktır.)</p> <p>C.İç ve dış turizm, turizmin sağladığı gelirler. Turizm</p>
---	--	--

<p>Nasıl toplanır? Kaçakçılık.</p> <p>Devletin yıllık gelir ve giderlerini gösteren bütçe kanunu. Devlet bütçesinin anlamı.</p> <p>3.Devletle yurttaşlar arasındaki ilişki</p> <p>Devletin yurttaşlara karşı ödevleri: Yurttaşların malını, canını, namusunu; yurdun bağımsızlık ve bütünlüğünü korumak. Yurttaşların devlete karşı ödevleri: Kanunlara uymak, vergi vermek, askerlik yapmak, seçim hakkını kullanmak.</p> <p>4.Türkiye’de idare bölümü</p> <p>İller ve illerde yönetim örgütleri. İl bütçesi. İllerde özel idareler. (Her ilde o il özel idaresinin çalışmaları genişçe inlenecektir.) İl genel kurulları. Mahalli seçimler.</p> <p>5.Yurdumuzda sosyal işler ve hükümet teşkilatına yardımcı kurumlar</p> <p>Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu, Halkevleri ve odaları,Yardımseverler derneği, Yeşilay.(Bu kurumların çalışmaları ve amaçları anlatılacaktır. Bunlardan başka mahalli sosyal yardım kurumları varsa bunların üzerinde ayrıca durulacaktır.)</p> <p>6.Halkın aydınlatılmasına hizmet eden kurumlar ve</p>		<p>davamızda bize düşen görevler. (Dünyada turizmi geliştirmiş başlıca ülkelere ve sağladığı kazançlara kısaca değinilecektir.)</p> <p>Ünite 5.CUMHURİYETİMİZ</p> <p>A.Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ve Kurtuluş Savaşı:</p> <p>1.Birinci Dünya Savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğu’nun durumuna genel bakış. (Mondros Mütarekesi.)</p> <p>2.Atatürk ve Atatürk’ün Anadolu’ya geçişi. (Atatürk’ün hayatı belirtilecektir.)</p> <p>3.Kurtuluş Savaşı hazırlıkları.(Erzurum, Sivas, Kongreleri, Son Osmanlı Mebuslar Meclisi, Milli Misak, İstanbul’un işgali, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışı.</p> <p>4.Yurdun düşmanlardan temizlenmesi. (Çeşitli cephelerdeki savaşlar. Birinci ve İkinci İnönü Savaşları, Sakarya Savaşı, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık (Dumlupınar) Meydan Savaşı.</p> <p>5.Mudanya Mütarekesi ve Lozan Barışı. (Bu arada saltanatın kaldırılması bir okuma parçası halinde işlenecektir.)</p> <p>6.Cumhuriyetin ilanı.</p> <p>B.Devrimlerimiz:</p> <p>(Devrimlerimizin önemi üzerinde durulacak, halifeliliğin kaldırılması bir okuma parçası</p>
--	--	--

<p>vasıtalar</p> <p>Yayımlar, Gazeteler, dergiler, kitaplar, tiyatro, sinema, konser ve konferanslar</p> <p>7.Ulusal ekonomi</p> <p>Yerli malı kullanmak, bunun önemi para biriktirmek.</p> <p>Biriktirilen paranın işlettilmesi. Ulusal bankalar. Bankaların önem ve faydaları.</p> <p>8.Gençlik ve spor</p> <p>1.19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın manası ve önemi</p> <p>2.Gençliğin çevresine, yurduna ve ulusuna karşı ödevleri.</p> <p>3.Sporun önemi. Spor ve sağlık. Spor ve karakter. İyi bir sporcunun özellikleri.</p> <p>4. Gençlik hareketleri. Spor kulüpleri. İzcilik. Kamplar.</p> <p>9.Demokrasi</p> <p>1.Topluluk halinde yaşayan insanlar birbirlerinin haklarına saygı gösterirler. Hepimiz gündelik yaşamımızda birtakım kurallara uymalıyız. (Sınıfta, okulda, kitaplıkta, sokakta, evde uymak zorunda olduğumuz kurallar.)</p> <p>2.Topluluk halinde yaşayan insanlar birbirlerinin düşüncelerine, görüşlerine saygı gösterirler.(Okul içinde dışında bireylerin davranış şekilleri ve birbirleriyle münasebetleri üzerinde durulur.)</p> <p>3.Topluluk halinde yaşayan insanlar arasında iş bölümü ve</p>		<p>ile işlenecek, din ve devlet işlerinin ayrılması, hukukta, kılıkta, ölçülerde, harfte ve ekonomi alanında yapılan devrimlere ana çizgileri ile yer verilecektir.)</p> <p>C.İkinci Dünya Savaşı ve Birleşmiş Milletler.(Kısaca).</p> <p>Ç.İkinci Dünya Savaşından günümüze kadar belli başlı dünya olaylarına toplu bakış.(Daha çok Türkiye ile ilgili olaylar üzerinde durularak kısa bir okuma parçası halinde işlenecektir.)</p> <p>D.Türkiye'de çok partili hayata geçiş ve demokrasi (Kısaca)</p> <p>E. 27 Mayıs ve yeni anayasamız. (Kısaca). Yeni anayasamızın rejimimize getirdiği yeni kuruluşlar.(Anayasa mahkemesi, Yüksek Hakimler Kurulu, Senato, İktisadi Kalkınmada Planlama.)</p> <p>F. Seçim ve Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu (Millet Meclisi ve Senatonun kuruluşu ve görevleri.)</p> <p>G.Cumhurbaşkanı seçimi ve görevleri.</p> <p>H.Hükümetin kuruluşu.</p> <p>I.Hükümetin görevleri ve bakanlar arasındaki iş bölümü.</p> <p>I.Yurttaşların devlete karşı ödevleri (Kanunlara uymak, vergi vermek, askerlik yapmak, seçim hakkını kullanmak.)</p> <p>J.Meslek seçimi:</p>
--	--	---

<p>elbirliği yaparlar. (Okulda sınıfta arkadaşlar ve öğretmenlerle, evde ve çevrede aile üyeleri ve komşularla işbirliği.)</p> <p>4.Topluluk halinde yaşayan insanlar kendilerini idare edecek olanları yine kendileri seçerler. (Okulda ve sınıfta türlü işler için temsilci seçmek, çevrede muhtar, belediye ve milletvekilleri seçimleri.)</p> <p>5.Yurdun iyiliği ve ilerlemesi için aynı düşünce ve görüşleri taşıyan insanlar bir araya gelerek siyasal partiler kurarlar. (Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Milli Kalkınma Partisi, Millet Partisi vb.)</p> <p>6.Devlet işlerinin kontrol ve denetimi bakımından partilerin görevleri,</p> <p>10. Herkes kendi yeteneklerine göre hayatta bir geçim yolu tutmak zorundadır</p> <p>Elde edilen bir meslekte en hünerli ve en verimli olmaya çalışmalıyız. Her meslek şerefli dir. İlkokulu bitiren bir çocuk, içinde bulunduğu şartlara ve kendi yeteneklerine göre, sanata başlamak veya öğrenime devam etmek bakımından hangi kurumlara gidebilir? Bunlara başvurma yolları.</p>		<p>1.Çevremizdeki çeşitli meslekler.</p> <p>2.İşimizde ve mesleğimizde başarılı olmanın yolları. (Herkesin bir mesleğe sahip olması ve her mesleğin şerefli olduğu noktaları üzerinde durulacaktır.)</p>
--	--	--

1998	2005
------	------

<p style="text-align: center;">Ünite 1. VATAN VE MİLLET</p> <p>A.Vatan ve vatan sevgisi B.Millet ve millet sevgisi 1.Milleti oluşturan öğeler a.Dil birliği b.Tarih birliği c.Yurt birliği ç.Kültür birliği d.Ülkü birliği 2.Türk Milleti'nin özellikleri (Mutlu ve başarılı olmanın temel ilkelerinden olan çalışkanlık, doğruluk, hoşgörülü olmak, konukseverlik, yardımseverlik, cesaret, büyüklere saygı, küçüklere sevgi özellikle vurgulanacaktır.)</p> <p style="text-align: center;">Ünite 2. CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?</p> <p>A.Mondros Ateşkes Antlaşması (Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar kısa bir açıklama yapılacaktır.) 1.Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin durumu 2. Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra yurdumuzun durumu B.Kurtuluş Savaşı 1.Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı 2.Milli bilincin güçlendirilmesi a.Genelgeler (Amasya Genelgesi) b.Kongreler (Erzurum ve Sivas Kongreleri) c.Misakı Milli (Ulusal Ant) ve önemi ç.Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı C-Savaş Dönemi 1.Doğu cephesi 2.Güney cephesi 3.Batı cephesi Ç.Bariş Dönemi 1.Mudanya Ateşkes Antlaşması 2.Lozan Bariş Antlaşması D.Türk İnkılâbı ve Önemi</p>	<p style="text-align: center;">Ünite 1. HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM</p> <p>1.Konu:Gruplar ve Ben Hayatın içinden: Bir babanın günlüğünden 2.Konu:Haklarım ve sorumluluklarım Hayatın içinden:Çocuk hakları Değerlerimiz:Kamp ateşi Beceri geliştirme:Yazılı anlatım 1.Ünite değerlendirme Çalışma kitabı 1.Konu:Gruplar ve ben, 2.Konu: Haklarım ve sorumluluklarım, Değerlendirme.</p> <p style="text-align: center;">Ünite 2. ADIM ADIM TÜRKİYE</p> <p>1.Konu:Kültürel varlıklarımız 2.Konu:Endazeden metreye Hayatı içinden:Atatürk ve Türk kadını Değerlerimiz:Kilim Beceri geliştirme:Görsel kanıt kullanma 2.Ünite değerlendirme Çalışma kitabı 1.Konu:Kültürel varlıklarımız, 2.Konu: Endazeden metreye, Değerlendirme.</p> <p style="text-align: center;">Ünite 3. BÖLGEMİZİ TANIYALIM</p> <p>1.Konu:Yeryüzü şekilleri ve iklim Hayatın içinden:Van Gölü 2.Konu:Doğa ve insan Hayatın içinden:Aral Gölü 3.Konu:Doğal afetler Hayatın içinden:Sel Değerlerimiz:Ana öğüdü Beceri geliştirme:Gözlem 3.Ünite değerlendirme Çalışma kitabı 1.Konu: Yeryüzü şekilleri ve iklim, 2.Konu: Doğa ve insan, 3.Konu:Doğal afetler, Değerlendirme.</p> <p style="text-align: center;">Ünite 4. ÜRETTİKLERİMİZ</p> <p>1.Konu:Ekonomik faaliyetler Hayatın içinden:Dünden bugüne Batman</p>
--	--

<p>1. Çağdaşlaşma</p> <p>2. Siyasal alanda inkılâp (saltanatın kaldırılması, cumhuriyetin ilanı, halifelîğin kaldırılması)</p> <p>3. Hukuk alanında inkılâp (Teşkilatı Esasiye kanunu (Anayasa), Türk medeni kanunu ve Türk ceza kanunu)</p> <p>4. Eğitim ve kültür alanında inkılâp</p> <p>a. Milli eğitim (öğretim birliğinin sağlanması, öğretimin yaygınlaştırılması, milli eğitim sisteminin gözeteyeceği esaslar ve yeni Türk harflerinin kabulü)</p> <p>b. Milli kültür (medeniyet-kültür ilişkileri, taklitçilikten kaçınma)</p> <p>5. Toplumsal alanda inkılâp (kıyafette değişiklik, takvim, saat ve ölçülerde değişiklik, soyadı kanunu, Türk kadın hakları)</p> <p>6. Ekonomik alanda inkılâp (milli ekonominin kurulması, tarım, ticaret, sanayi ve bayındırlık alanındaki gelişmeler)</p> <p>7. Türk inkılâbının önemi, bize kazandırdıkları ve bu konudaki sorumluluklarımız.</p> <p>E. Atatürkçü Düşünce Sistemi</p> <p>1. Atatürk'ün kendi düşünce sistemini oluşturmasına neden olan etkenler</p> <p>2. Atatürkçülüğün tanımı ve önemi</p> <p>3. Atatürkçülüğün nitelikleri</p> <p>4. Atatürkçü düşüncede milli güç unsurları</p> <p>5. Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı esaslar</p> <p>6. Atatürk'ün ilkeleri</p> <p>a. Cumhuriyetçilik ilkesi</p> <p>b. Milliyetçilik ilkesi</p> <p>c. Halkçılık ilkesi</p> <p>ç. Devletçilik ilkesi</p> <p>d. Lâiklik ilkesi</p> <p>e. İnkılâpçılık ilkesi</p> <p>7. Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığın sağlanması</p> <p>F- Cumhuriyetimizin Kurucusu: Atatürk</p>	<p>2. Konu: Ekonomi ve insan</p> <p>Hayatın içinden: Sihirli pasta</p> <p>Değerlerimiz: İş eldiveni ile keser</p> <p>Beceri geliştirme: Basit istatistik verileri yorumlama</p> <p>4. Ünite değerlendirme</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>1. Konu: Ekonomik faaliyetler, 2. Konu: Ekonomi ve insan, Değerlendirme.</p> <p>Ünite 5. GERÇEKLEŞEN DÜŞLER</p> <p>1. Konu: Bilim ve hayat Hayatın içinden: Prof. Dr. Gazi YAŞARGİL</p> <p>2. Konu: Bilgi kaynaklarını ve emeğe saygı</p> <p>Hayatın içinden: Robotlar</p> <p>Değerlerimiz: Ödev</p> <p>Beceri geliştirme: Kütüphane ve referans kaynakları kullanma</p> <p>5. Ünite değerlendirme</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>1. Konu: Bilim ve hayat, 2. Konu: Bilgi kaynaklarını ve emeğe saygı. Değerlendirme.</p> <p>Ünite 6. TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR</p> <p>1. Konu: Toplum ve kurumlar</p> <p>Hayatın içinden: İtfaiyeciler</p> <p>2. Konu: Sivil toplum kuruluşları</p> <p>Hayatın içinden: 10 milyar meşe projesi</p> <p>Değerlerimiz: İmece</p> <p>Beceri geliştirme: Sosyal katılım</p> <p>6. Ünite değerlendirme</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>1. Konu: Toplum ve kurumlar, 2. Konu: Sivil toplum kuruluşları, Değerlendirme.</p> <p>Ünite 7. BİR ÜLKE, BİR BAYRAK</p> <p>1. Konu: Yasalar</p> <p>Hayatın içinden: Emniyet kemeri sizi hayata bağlar</p> <p>2. Konu: Merkezi yönetim</p> <p>Hayatın içinden: Ankara</p>
--	--

<p>1. Atatürk'ün hayatı</p> <p>2. Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri</p> <p>3. Atatürk'ün son günleri ve ölümü</p> <p>4. Atatürk'le ilgili anılar</p> <p>Ünite 3. GÜZEL YURDUMUZ TÜRKİYE</p> <p>A. Yurdumuza genel bakış</p> <p>1. Türkiye'nin dünya üzerindeki yeri</p> <p>2. Türkiye'nin dünya üzerindeki yerinin önemi</p> <p>B. Yurdumuzun doğal durumu</p> <p>1. Yeryüzü şekilleri (Genel özellikleri verildikten sonra bunların hayatımız üzerindeki etkileri kısaca açıklanacaktır.)</p> <p>2. İklimi ve etki alanları (Akdeniz iklimi, Karadeniz iklimi ve karasal iklim özellikleri, iklimlerin yurdumuzdaki etki alanları haritadan da yararlanılarak belirtilecektir.)</p> <p>3. Doğal bitki örtüsü (Doğal bitki örtüsünün genel özellikleri açıklandıktan sonra ormanlarımızın yararları üzerinde durulacaktır.)</p> <p>4. Akarsuları ve gölleri (Başlıca akarsular ve göller harita üzerinde de belirtilecek ve bunlardan sağlanan yararlar ile bu suların kirlenmemelerinin önemi üzerinde durulacaktır. Sınır aşan akarsularımızın ekonomik ve politik önemi de kısaca vurgulanacaktır.)</p> <p>5. Yurdumuzu çevreleyen denizler ve genel özellikleri ile bunlardan sağlanan yararlar</p> <p>6. Türkiye'nin kara sınırları ve genel özellikleri</p> <p>C. Doğal çevremizin önemi ve sorunları</p> <p>1. Doğal çevremiz ve önemi</p> <p>2. Çevre sorunları ve sonuçları</p> <p>a. Hava kirliliği ve sonuçları</p> <p>b. Toprak kirliliği ve sonuçları</p> <p>c. Su (deniz, göl, akarsu) kirliliği ve sonuçları (Katı atıkların ve geri dönüşümü olmayan maddelerin hava, toprak ve su kirliliğine olan etkileri belirtilecek, bunların değerlendirilmesi üzerinde özellikle durulacaktır.)</p>	<p>Değerlerimiz: İki şehzade</p> <p>3. Konu demokrasi ve egemenlik sembolleri</p> <p>Değerlerimiz: Tören</p> <p>Beceri geliştirme: Basılı ve görsel kaynakları kullanma ve değerlendirme</p> <p>7. Ünite değerlendirme</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>1. Konu: Yasalar, 2. Konu: Merkezi yönetim,</p> <p>3. Konu: Demokrasi ve egemenlik sembolleri, Değerlendirme.</p> <p>Ünite 8. HEPİMİZİN DÜNYASI</p> <p>1. Konu: Uluslar arası ticaret</p> <p>Hayatın içinden: Bilgisayarın yolculuğu</p> <p>2. Konu: İnsanlığın ortak mirası</p> <p>Hayatın içinden: Kıtaları birleştiren ülke Türkiye</p> <p>Değerlerimiz: Hızır çeşme</p> <p>Beceri geliştirme: Olgu ve düşünceleri ayırt etme</p> <p>8. Ünite değerlendirme</p> <p>Çalışma kitabı</p> <p>1. Konu: Uluslar arası ticaret, 2. Konu: İnsanlığın ortak mirası. Değerlendirme.</p> <p>Etkinlikler: 1. Ünite, Haklarımı öğreniyorum</p> <p>2. Ünite, Adım Adım Türkiye 3. Ünite, Bölgemizi tanıyalım 4. Ünite, Ürettiklerimiz.</p> <p>5. Ünite, Gerçekleşen düşler. 6. Ünite, Toplum için çalışanlar. 7. Ünite, Bir ülke bir bayrak 8. Ünite, Hepimizin dünyası</p>
---	---

<p>ç.Gürültü ve sonuçları</p> <p>Ç-Çevre sorunlarının çözümü</p> <p>1.Çevre sorunlarının çözümünde bize düşen görevler</p> <p>2.Çevre sorunlarının çözümünde, devlete düşen görevler</p> <p>D.Doğal âfetler ve korunma yolları</p> <p>1.Depremler ve korunma yolları</p> <p>2.Erozyon ve önleme çalışmaları (Tema Vakfı ve kuruluşun bu alandaki çalışmaları üzerinde de durulacaktır.)</p> <p>3.Sel baskınları ve önleme çalışmaları</p> <p>4.Toprak kayması ve önleme çalışmaları</p> <p>5.Çığ ve buna karşı alınabilecek önlemler</p> <p>6.Yangınlar (Özellikle ülkemizdeki orman yangınlarının sonuçları üzerinde durulacaktır.)</p> <p style="text-align: center;">Ünite 4. İSLÂMİYET'İN DOĞUŞU</p> <p style="text-align: center;">YAYILIŞI, VE TÜRKLER</p> <p>A.İslâmiyet'ten önce Araplar(1.Arapların din ve inanışları, 2.Arapların sosyal yaşamları</p> <p>B.İslâmiyet'in doğuşu</p> <p>1.Hz. Muhammed'in hayatı ve peygamberliği</p> <p>2.Hicret ve Hz. Muhammed'in seferleri (Hicret ve seferlerin, neden ve sonuçları üzerinde durulacaktır.)</p> <p>C.İslâmiyet'in yayılışı (Hz. Muhammed, Dört halife, Emeviler, Abbasiler dönemlerinde İslamiyet'in yayılışı haritaya dayalı olarak işlenecektir.)</p> <p>Ç.İslâm, kültür ve uygarlığı</p> <p>1.Devlet yönetimi</p> <p>2.Din ve inanış</p> <p>3.Sosyal ve ekonomik yaşam</p> <p>4.Yazı, dil ve edebiyat</p> <p>5.Bilim ve sanat</p> <p>D-Türkler ve İslamiyet</p> <p>1.İslamiyet'ten önce Türklerin din ve inanışları</p> <p>2.İslamiyet'ten önce Türklerin sosyal hayatı</p>	
--	--

<p>3.Türklerin İslamiyet’i kabulü (Türk-Arap ilişkileri de ele alınacaktır.)</p> <p>4.Türklerin İslamiyet’e hizmetleri</p> <p>E.Orta Asya ve Yakın Doğu’da kurulan Türk devletleri</p> <p>1.Karahanlılar</p> <p>2.Gazneliler</p> <p>3.Büyük Selçuklu Devleti</p> <p>4.Eyyûbiler</p> <p>5.Memlûkler</p> <p>(Bu devletleri kurulduğu yer, kurucuları, önemli siyasal olayları ve yıkılışları üzerinde durulacaktır.)</p> <p>F-Orta Asya ve Yakın Doğu’da kurulan Türk Devletleri’nde kültür ve uygarlık</p> <p>1.Devlet yönetimi</p> <p>2.Din ve inanış</p> <p>3.Sosyal ve ekonomik yaşam</p> <p>4.Yazı, dil ve edebiyat</p> <p>5.Bilim ve sanat</p>	
--	--

2. İçerik İle İlgili Yorumlar

Bu başlığı altında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 yıllarında oluşturulan ilköğretim programlarında sosyal bilgiler öğretim programlarındaki içerik ile ilgili yorumlara yer verilmiştir.

1948 Sosyal Bilgiler (Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi) Programı’nda İçerik İle İlgili Yorumlar

1948 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda ders konuları tarih dersinde 4. sınıfta 11, 5. sınıfta 13, coğrafya dersinde 4. sınıfta 6, 5. sınıfta 10, yurttaşlık bilgisi dersinde 4. sınıfta 6, 5. sınıfta 10 ana başlık olarak belirtilmiştir. Konular ve ders saatleri arasındaki karşılaştırmalı tablolar 3.6, 3.7 ve 3.8’de görüldüğü gibidir.

Tablo 4.6.
1948 İlkokul Programı'nda Sosyal Bilgiler (Tarih) Ders Saati ve Konu Sayısı

Sınıf	Konu Sayısı	Haftalık Ders Saati
IV.Sınıf	11	2
V.Sınıf	13	2

Tablo 4.7.
1948 İlköğretim Programı'nda Sosyal Bilgiler (Coğrafya) Ders Saati ve Konu Sayısı

Sınıf	Konu Sayısı	Haftalık Ders Saati
IV.Sınıf	6	2
V.Sınıf	10	2

Tablo 4.8.
1948 İlköğretim Programı'nda Sosyal Bilgiler (Yurttaşlık Bilgisi) Ders Saati ve Konu Sayısı

Sınıf	Konu Sayısı	Haftalık Ders Saati
IV.Sınıf	6	2
V.Sınıf	10	1

Kaynak: MEB İlkokul Programı, 1948

1948 sosyal bilgiler programında konuların üniteler şeklinde düzenlenmemesi programın önemli bir eksiğidir. 1948 programında, tarih dersinin konularının belirlenmesinde Türk tarihi üzerinde önemle durulmuştur. Dördüncü sınıfta, Taş Devirleri'nden sonra Orta Asya Türk Tarihi'ne geçiş yapılmış Anadolu Selçukluları'na kadar gelinmiştir. İslamiyet'in doğuşu ve eski uygarlıklara da değinilmiştir. Beşinci sınıfta Anadolu Selçukluları'ndan itibaren Osmanlı Devleti dönemi geniş yer almış, Kurtuluş Savaşı, Devrimler ve II.Dünya Savaşı ile konular tamamlanmıştır. Tarih konuları siyasi içerikli olaylarla sınırlandırılmıştır. 1948 programında, coğrafya dersinin konuları yakın çevreden başlayarak gelişmiştir. Dördüncü sınıfta, yakın yurdun köy, bucak, ilçe ve ilin coğrafyası ve Türkiye'nin

coğrafyası incelenmiştir. Beşinci sınıfta Dünya Coğrafyası ve Türkiye Coğrafyası'nın ana çizgileri incelenmiştir. 1948 programında yurttaşlık bilgisi dersinin konularının belirlenmesinde birey ve toplum ilişkileri göz önünde bulundurulmuştur. Dördüncü sınıfta, bireysel hayattan başlamak üzere ailede, okulda köyde ve şehirlerde hayat üzerinde durulmuştur. Ulus özelliklerine de değinilmiştir. Beşinci sınıfta idari yapı, demokrasi ve gençlik üzerinde durulmuştur. Genel olarak cumhuriyet dönemi ilkokul programlarında yer alan tarih dersinin “Türk ve Türkiye Tarihi”, coğrafya dersinin “Türkiye Coğrafyası” ve yurttaşlık bilgisi dersinin ise “Türkiye'nin İdari ve Sosyal Yapısı” ana konularına dayandığı anlaşılmıştır. Buradan hareketle üç dersin içeriğinin genel olarak milli bir karakter taşıdığı söylenebilir. Yaman (1999) araştırmasında bu durumu belirtmiş ve bu üç dersin ana temelini ise “Türk Toplumunu ve Atatürkçülük” olduğunu eklemiştir. Derslerin hedefleri taksonomik olarak saptanmadığından konuların içeriği hedeflere göre yazılmamış, hedefler değil içerik ön planda tutulmuştur. İçerik, çok yoğun olup önceki programlara göre daha ayrıntılıdır. Böylece bir çok kuru ve gereksiz bilgi öğrenmek zorunda kalınmıştır.

Programda öğrencilere hayatla ilgisi olmayan pek çok konu öğretiyoruz. Memleket realitesinde bulunmayan bir takım şeyler öğretiyoruz. Çocuğun muhitindeki mevzuları, ders konusu yapmıyoruz. Bu iki noksan dolayısıyla çocuklarımızda bir formasyon noksanı vardır (Cumhuriyet Gazetesi, 1949). Yakın çevreden başlama, ilkesinden hareketle köy ve köy hayatı için köy okullarında okutulacak ders konuları belirlenmiştir. Bu durum o yıllarda ülke nüfusunun önemli bir kısmının, %75.1'inin köylerde yaşaması ve köylünün eğitimi açısından önemlidir (Kongar, 1998: 549).

1962 Sosyal Bilgiler (Ülke ve Toplum İncelemeleri) Programı'nda İçerik İle İlgili Yorumlar

Tablo 3.9'da 1962 İlkokul Program Taslağı'nda disiplinler arası yaklaşımla ele alınan sosyal bilgiler dersinin ülke ve toplum incelemeleri adıyla haftalık ders saatleri ile konu sayıları verilmiştir.

Tablo 4.9
1962 İlkokul Programı'nda Sosyal Bilgiler (Ülke ve Toplum
İncelemeleri) Ders Saati ve Konu Sayısı

Sınıf	Konu Sayısı	Haftalık Ders Saati
IV.Sınıf	11	6
V.Sınıf	14	5

Kaynak: MEB İlkokul Programı Taslağı, 1962

1962 İlkokul Programı Taslağı'nda sosyal bilgiler dersleri (Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi) "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında birleştirilmiştir. Bu yönüyle disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Bu programda ders konuları 4. sınıfta 11, 5. sınıfta 14 ana başlık olarak belirtilmiştir. Konular ve ders saatleri arasındaki karşılaştırmalı tablo 3.9'da görüldüğü gibidir. 1962 Ülke ve Toplum İncelemeleri Programı'nda konuların üniteler şeklinde düzenlenmemesi programın önemli bir eksiğidir. 1962 Ülke ve Toplum İncelemeleri Programı'nda yakın çevre üzerinde önemle durulmuştur. Dördüncü sınıfta konular, çocuğun en yakın çevresi olan ev, aile, okul, mahalle, semt, köy, bucak, ilçe, il ve Türkiye olarak belirlenmiş ve bunların üçüncü sınıf hayat bilgisi konularının devamı olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu sınıfta yurttaşlık bilgisi konularından yönetim örgütlerine değinilmiş, ilk defa trafik kuralları bu konular içerisinde incelenmiştir. Bu sınıfta tarih konularında Türklerin ana yurdundan Osmanlı Devleti'ne kadar olan dönem ve Kurtuluş Savaşı sonrası olan devrimler incelenmiştir. Beşinci sınıfta Coğrafya konularından Türkiye'nin komşuları ve Türkiye'nin ilişkide olduğu devletler ve kıtalar, okyanuslar incelenmiştir. Tarih konularında Osmanlı Devleti, Kurtuluş Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı incelenmiştir. Yurttaşlık bilgisi konularında demokrasimizin gelişmesi, çok partili hayata geçiş, yeni anayasamız, hükümet teşkilatı ve sosyal işler incelenmiştir. Derslerin hedefleri taksonomik olarak saptanmadığından konuların içeriği hedeflere göre yazılmamış, hedefler değil, içerik ön planda tutulmuştur. İçerik, 1948 programına göre daha dar kapsamlı olmasına rağmen yine kuru ve gereksiz bilgi öğrenmek zorunda kalınmıştır. "Toplulaştırma esasında 1948 programının tarih, coğrafya konularından bazıları alınmamak suretiyle, program taslağının bu derslerle ilgili yükü kısmen hafifletilmiştir"

(Tümer,1965: 44-45). “ 1962 İlkokul Programı Taslağı esnek-elastiki karakterdedir” (Güngördü ve Güngördü, 1966: 63).

1968 Sosyal Bilgiler Programı’nda İçerik İle İlgili Yorumlar

Tablo 4.10.

1968 İlköğretim Programı’nda Sosyal Bilgiler Ders Saati ve Ünite Sayısı

Sınıf	Ünite Sayısı	Haftalık Ders Saati
IV.Sınıf	5	3
V.Sınıf	6	3

Kaynak: MEB İlkokul Programı, 1968

1968 İlköğretim Programı’nda, dersin üniteleri 4. sınıfta beş, 5. sınıfta altı ünite şeklinde düzenlenmiştir. 1962 İlkokul Program Taslağı’nda ülke ve toplum incelemeleri programı sosyal bilgiler olarak değiştirilmiştir. Üniteler daha toplu, bütün hale getirilmiştir. Program disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Sosyal bilgiler dersi içeriği genel olarak İlimiz, Türkiye’imiz, İslamiyet’in doğuşu ve ilk İslâm Türk Devletleri, Osmanlı Devleti, Kurtuluş Savaşı, Devrimlerimiz, İkinci Dünya Savaşı, Dünyaya Toplu Bakış, Demokrasimiz konularından oluşmuştur. Ders konularının başında 4. ve 5. sınıflarda işlenecek belirli gün ve haftalar açıklanmıştır.

Yeni hazırlanmış programın özellikleri şu şekildedir: Yeni program köy ve şehirde okuyan öğrencilerin bilgi farklılıklarını giderme amacını gütmektedir. Çocuğa faydasız bilgileri yığmak yerine, onun ihtiyacı olan bilgileri vererek davranış değişikliği sağlamaya çalışılmıştır. İlkokullarda eğitime yakın çevreden başlanması, öngörülmüş, çocukların bulamakta güçlük çekeceği ödevlerin verilemeyeceği belirtilmiştir. Yeni programda Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri Sosyal Bilgiler adı altında, Tabiat Bilgisi, Aile Bilgisi, Tarım-İş dersleri Tabiat Bilgileri adı altında birleştirilmiştir. Yazı dersi Türkçe dersi içine alınmıştır. Çevrenin özellikleri eğitimde rol oynamıştır. Çocuklara dünyanın değişmekte olduğu anlatılarak onların anlayabileceği şekilde uzay, atom araştırmaları ile ilgili son bilgiler verilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1968).

1968 İlköğretim Programı’nda ilk defa konular üniteler şeklinde düzenlenmiştir. Bu programda da hedefler taksonomik olarak yazılmadığından,

içerik ön plandadır. Konuların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Ünite konuları arasında kopukluk söz konusudur. Örneğin; “Türkiye’imiz” ünitesinde “Türkiye’ ye Nereden Geldik?” konusunda eski Türk Devletleri’nden bahsedilmiş fakat Anadolu’ya geliş aşamasından bahsedilmeden Anadolu’daki ilk medeniyetlere geçiş yapılmıştır. Üniteler, yakın çevre (İlimiz ve bölgemiz, Türkiye’imiz), basitten karmaşığa, yakından uzağa, kolaydan zora (ilimiz ve bölgemiz ünitesinde konular, yaşadığımız kasaba veya şehir hangi ilde bulunuyor?, ailemiz ve bölgemiz Türkiye’nin neresinde bulunuyor? , ilimiz ve bölgemizin doğal durumu, ilimiz ve bölgemizde yaşayış, ilimizin yönetimi, ilimiz ve bölgemizin geçmişi hakkında neler biliyoruz? , ilimiz ve bölgemizin turistik yerleri, milli kalkınmada turizmin önemi olarak belirlenmiştir.), somuttan soyuta olarak düzenlenmiştir. 1968 ilköğretim programında “Türkiye’ye nereden geldik?” konusu, 1962 İlkokul Program Taslağı’nda Ülke ve Toplum İncelemeleri Programı’ndan farklı olarak “Türkiye’imiz” ünitesi içinde yer almıştır. 1968 ilköğretim programında, 1962 İlkokul Program Taslağı’nda Ülke ve Toplum İncelemeleri programında yer alan “Ailede, okulda ve yakın çevrede hayat” konusu yoktur. 1968 İlköğretim Programı’nda konular daha ayrıntılı hale getirilmiştir. Örneğin, 1962 İlkokul Programı Taslağı’nda Ülke ve Toplum İncelemeleri Programı’nda yer alan “Türkiye’nin Nüfusu” konusu 1968 İlköğretim Programı’nda, “Yurdumuzda Nüfus” olarak ele alınmıştır. Bu başlık altında şu soruların cevapları aranmıştır:

- 1.Yurdumuzda ne kadar insan yaşıyor? (Yıllar boyunca nüfus durumumuz.)
- 2.Nüfusun ne kadarı köylerde ne kadarı şehirlerde yaşıyor?
- 3.Nüfus dağılışı, yurdumuzun kalabalık ve tenha bölgeleri ve sebepleri?
- 4.Genel nüfus sayımı ne demektir? Ne zaman ve nasıl yapılır? Niçin yapılır? Sayım bize ne gibi faydalar ve kolaylıklar sağlar?

Bu dönemin müfredat programları, amaçları gerçekleştirmekten çok uzak olup bugünün şartları ile bağdaşmayacak gereksiz konularla doldurulmuştur. Örneğin, sosyal bilgiler dersleri isim ve rakam ezberlemeye dayanır. Milli olmayan gerçek için fayda sağlaması mümkün görülmeyen kanunlar konferans halinde verilmelidir. Tabiat bilgisi ve biyoloji kitaplarındaki ezberi şart olan bilgiler, zavallı öğrenciler ziraat mütehasısı olacakmış gibi bitkileri, veteriner olacakmış gibi hayvanları en küçük teferruatlarına kadar öğrenme zorunluluğundalar (Aktaş, 1972).

Ünitelerde kazandırılması gerekli ana ve yardımcı noktaların belirtilmemesi, ulaşılması hedeflenen amaçların rastlantıya bırakılması bakımından programın önemli bir eksikliğidir.

1998 Sosyal Bilgiler Programı'nda İçerik İle İlgili Yorumlar

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ise, ders konuları 4. sınıfta dört, 5. sınıfta dört şekilde düzenlenmiştir. Programda, sosyal bilgiler dersi, tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerini kapsayacak şekilde toplulaştırılmıştır. Bu nedenle Sosyal bilgiler dersi, 1962 ve 1968 programlarında olduğu gibi disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Üniteler hedeflere göre düzenlenmiştir. 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda konular üniteler şeklinde düzenlenmiştir, ilk defa her sınıfla ilgili bölümün başında sınıf üniteleri ve süreleri tablo şeklinde verilmiştir. Programın sonunda “Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Araç ve Gereçler” başlığı altında sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek araç ve gereçler ile ilgili liste verilmiştir. Programın başında “Atatürkçülük Programı” adı altında Atatürkçülükle ilgili konuların hedef ve davranışları yeniden düzenlenerek verilmiştir.

Tablo 4.11.

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 4.Sınıf Üniteleri ve Süreleri

ÜNİTELER	AMAÇ SAYISI	ÖNGÖRÜLEN DERS SAATİ SAYISI	ORAN %
1-Okul, Aile ve Toplum Hayatı	32	27	25
2-Yakın Çevremiz	16	15	14
3-İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım	32	39	36
4-Tarih İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	16	27	25
Toplam	96	108	100

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda, dersin genel amaçlarına ulaşmak için 4. sınıfta 96 hedef belirlenmiştir. Hedeflere ulaşmak için 4 ünite düzenlenmiştir. “İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım” ünitesi 32 hedef ve 39 öngörülen ders saati sayısı ile en ağırlıklı ünite olarak belirlenmiştir. 32 hedef ve 27 öngörülen ders saati sayısı ile “Aile, Okul ve Toplum Hayatı” ünitesi, 16 hedef ve 27 öngörülen ders saati sayısı ile

“Tarih İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu” ünitesi, 16 hedef ve 15 öngörülen ders saati sayısı ile “Yakın Çevremiz” ünitesi takip etmiştir.

Tablo 4.12.

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda 5.Sınıf Üniteleri ve Süreleri

ÜNİTELER	AMAÇ SAYISI	ÖNGÖRÜLEN DERS SAATİ SAYISI	ORAN %
1-Vatan ve Millet	7	12	11
2-Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?	12	39	36
3-Güzel Yurdumuz Türkiye	31	36	33
4-İslâmiyet’in Doğuşu, Yayılışı Ve Türler	12	21	20
Toplam	62	108	100

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda, genel amaçlara ulaşmak için 5.Sınıfta, 62 hedef belirlenmiştir. Hedeflere ulaşmak için 4 ünite düzenlenmiştir. Hedefler 4. sınıf hedeflerinin devamı niteliğinde ve giderek derinleşmektedir. Hedef sayısında azalma olurken ünite sayısı aynı kalmıştır. 12 hedef 39 öngörülen ders saati sayısı ile “Cumhuriyetimize Nasıl Kavuştuk?” ünitesi en ağırlıklı ünite. Bunu 31 hedef 36 öngörülen ders saati sayısı ile “Güzel Yurdumuz Türkiye”, 12 hedef 21 öngörülen ders saati sayısı ile “İslâmiyet’in Doğuşu Yayılışı ve Türkler”, 7 hedef 12 öngörülen ders saati sayısı ile “Vatan ve Millet” ünitesi izlemiştir.

Programda yer alan üniteler her sınıf düzeyinde, kapsamı genişletilerek verilmiştir. Örneğin: 4. sınıfta yer alan “Tarih İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu” ünitesi, 5. sınıfta “İslâmiyet’in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler” ünitesi ile 6. sınıfta “Türkiye Tarihi” ve “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu” 7. sınıfta “İstanbul’un Fethi ve Sonrası”, “17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” ve “19. ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” üniteleri olarak devam etmiştir. Sınıf düzeyi ilerledikçe konuların kapsamı genişletilmiş, bazı konular çıkarılmış, bazı konular eklenmiştir.

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, ilköğretimin 8 yıl olması ile eski ilkokul 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersleri ile ortaokul milli tarih ve milli coğrafya dersleri kaldırılmış, 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersleri olarak birleştirilmiş ve

yeniden düzenlenmiştir. Programdan bazı konular çıkarılmış, programa bazı konular eklenmiştir. 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda konular, üniteler şeklinde düzenlenmiş, ve yakından uzağa, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, yakın çevreye uygun olarak düzenlenmiştir. Programda her ünitenin süresi ve oranları belirtilmiştir. Böylece ana fikre ve ulaşmak istenen hedefler rastlantıya bırakılmamıştır. Programda her ünitenin başında öğrencide oluşması beklenen hedef ve süreleri yazılmıştır. Fakat hedef davranışlar yazılmamıştır. 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda daha önceki programlara göre daha çağdaş program geliştirme ilke ve teknikleri dikkate alınmış olmasına rağmen, programdaki eksiklikler tamamen giderilememiştir. Diğer programlara göre hem toplumun hem de bireyin ihtiyaç ve beklentilerine daha çok cevap verecek şekilde hazırlanmıştır.

2005 Sosyal Bilgiler Programı'nda İçerik İle İlgili Yorumlar

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, yapılandırmacı kuramın bakış açılarını içeren, özellikle çoklu zeka kuramına dayalı, öğretim yaklaşımını benimseyen ve öğrenme sırasında öğrencinin merkezde olduğu sınıf uygulamalarına ağırlık veren bir programdır. Programda, sosyal bilgiler dersi, tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerini kapsayacak şekilde toplulaştırılmıştır. Bu nedenle sosyal bilgiler dersi 1962, 1968 ve 1998 programlarında olduğu gibi disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Eski programda, bilişsel alanın bilgi basamağı ağırlıklı iken, yeni programda uygulama ve analizi öne çıkarmaktadır. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ders konuları 4. sınıfta 8, 5. sınıfta 8 ünite şeklinde düzenlenmiştir. Üniteler öğrenme alanlarına göre düzenlenmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda da konular, üniteler şeklinde düzenlenmiştir. Bu yeniliklere dayalı olarak ilk defa programda, sosyal bilgiler dersinin genel hedefleri, ünite kazanımları, sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımları ile eşleşen ara disiplin alan kazanımları, tablolar halinde verilmiştir. Sınıf etkinlikleri, sosyal bilgilerin vizyonu ve yapısı, sınıfların Atatürkçülük tabloları, ölçme ve değerlendirme bölümleri programda yer almıştır.

Tablo 4.13.
2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 4. Sınıf Öğrenme Alanları,
Üniteleri ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	ORANI (%)	SÜRE/DERS SAATİ
Birey ve Toplum	Kendimi Tanıyorum	6	11	12
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	6	14	15
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	8	14	15
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	7	14	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki Var	6	11	12
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	5	11	12
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	4	14	15
Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşlarım	4	11	12
	Toplam	46	100	108

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda dersin genel amaçlarına ulaşmak için 4. sınıfta 46 kazanım, 108 ders saati sayısı belirlenmiştir. Hedeflere ulaşmak için 8 ünite düzenlenmiştir. “Yaşadığımız Yer” ünitesi 8 kazanım 15 ders saati sayısı ile en ağırlıklı ünedir. 7 kazanım 15 ders saati sayısı ile “Üretimden Tüketime” ünitesi, altı hedef 15 ders saati sayısı ile “Geçmişimi Öğreniyorum”

ünitesi takip etmektedir. Diğer üniteler kazanım ve ders saati sayıları azalarak izlenmiştir.

Tablo 4.14.
2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 5. Sınıf Öğrenme Alanları,
Üniteleri ve Süreleri

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	ORANI (%)	SÜRE/ DERS SAATİ
Birey ve Toplum	Haklarımı Öğreniyorum	4	11	2
Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	6	14	5
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım	8	14	5
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ürettiklerimiz	7	14	5
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Gerçekleşen Düşler	6	11	2
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Toplum İçin Çalışanlar	5	11	2
Güç, Yönetim ve Toplum	Bir Ülke Bir Bayrak	5	14	5
Küresel Bağlantılar	Hepimizin Dünyası	6	11	2
	Toplam	47	100	108

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda genel amaçlara ulaşmak için 5. sınıfta, 47 kazanım ve 108 ders saati sayısı belirlenmiştir. Hedeflere ulaşmak için 8 ünite düzenlenmiştir. Kazanımlar 4. sınıf kazanımlarının devamı niteliğinde ve giderek derinleşmektedir. Kazanım sayısının artmasına rağmen ünite sayısı aynı kalmıştır. 8 kazanım 15 ders saati sayısı ile “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesi en ağırlıklı ünedir. Bunu 7 kazanım 15 ders saati sayısı ile “Ürettiklerimiz”, 6 kazanım

15 ders saati sayısı ile “Adım Adım Türkiye”, 6 kazanım 12 ders saati sayısı ile “Gerçekleşen Düşler” ünitesi ve diğer üniteler izlemiştir.

Programda yer alan üniteler her sınıf düzeyinde kapsamı genişletilerek verilmiştir. Örneğin 4. sınıfta “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesi, 5. sınıfta “Adım Adım Türkiye” olarak yer almıştır. Sınıf düzeyi ilerledikçe konuların kapsamı genişletilmiş, bazı konular çıkarılmış, bazı konular eklenmiştir.

Programda yapılandırmacı kuramın bakış açılarını içeren, özellikle çoklu zeka kuramına dayalı öğretim yaklaşımını benimseyen ve öğrenme sırasında öğrencinin merkezde olduğu sınıf uygulamalarına ağırlık veren konulara ilk defa yer verilmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı üniteler şeklinde düzenlenmiş ve yakından uzağa, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, yakın çevreye yapılandırmacı kurama uygun olarak düzenlenmiştir.

Programda her ünitenin süresi, öğrenme alanları belirtilmiştir. Böylece ana fikre ve ulaşılmak istenen hedefler rastlantıya bırakılmamıştır. Ayrıca her konuyla ilgili etkinliklerle öğrencinin merkezde olduğu, sınıf uygulamalarına yer verilmiştir. Programda diğerlerine göre demokrasi ile ilgili konulara daha fazla yer verilmiştir. Örneğin; sınıf etkinliklerine katılım ve görev paylaşımı, okulda ve evde dayanışma. Ayrıca bu programda da zamanın ihtiyaç ve beklentilerine cevap verebilecek konular içeriğe alınmıştır. Örneğin; haklarımızı öğreniyoruz, ürettiklerimiz, elektronik yüzyıl, iletişim ve insan ilişkileri. 2005 programı, diğer programlara göre hem çağdaş program geliştirme ilke ve tekniklerine uygun, hem toplumun ihtiyaç ve beklentilerine hem de bireyin ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek şekilde hazırlanmıştır.

C. Eğitim Durumları İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

1. Eğitim Durumları İle İlgili Bulgular

Bu bölümde 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim programlarına uygun hazırlanmış sosyal bilgiler dersinde eğitim durumları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

1948 Sosyal Bilgiler Programı'nda Eğitim Durumları İle İlgili Bulgular

Eğitim durumları ile ilgili net bir açıklama olmadığından, programda yer alan eğitim öğretim ilkeleri ve açıklamalar bölümlerinden yararlanılarak eğitim durumları ile ilgili durum saptamasına gidilmiştir. 1948 İlkokul Programı'nda ilkokulun eğitim ve öğretim ilkeleri 17 madde halinde verilmiştir (İlkokul Programı; 1948: 3-21). Eğitim ve öğretim ilkeleri sosyal bilgiler dersinin nasıl işleneceği konusuna ışık tutmaktadır.

İlkokulun eğitim ve öğretim ilkeleri:

1. İlkokul milli bir eğitim kurumudur.
2. İlkokul gerçek bir topluluktur.
3. Okul, çocuğa geniş ölçüde etkinlik, iş yaratma imkanları sağlayan canlı bir çevre olmalıdır.
4. Okulda pratik bilgilere ve becerilere önem verilmelidir.
5. İlkokul öğrencilerine kazandırılacak bilgi ve becerilerin sağlam ve köklü olabilmesi için çocuklara çalışma yerleri hazırlanmalı, buraları çalışma araçları ile donatmalıdır.
6. İlkokulların bu çalışmalarında tutum, milli kaynakları koruma ulusal ekonomiyi kavrayışı ve duyuşu önemli bir yer tutmaktadır.
7. Okul, öğrencilerine metotlu ve verimli çalışma yollarını öğretecek; bu bakımdan onlara iyi alışkanlıklar kazandırılmaya çalışılacaktır.
8. İlkokul çocuklarının özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.
9. Okul ile aile arasında sıkı bir işbirliği sağlanmalıdır.
10. İlkokul, çocuklara duygularını ve fikirlerini türlü yollarla ifade etme imkanı vermelidir.
11. Çocukları bir konuya, bir faaliyete karşı ilgili kılmak için onların iç güdülerinden faydalanılmalıdır.
12. Okul, öğrenciye bilimsel metotlara göre çalışma yollarını öğretecek; onu tenkidi düşünmeye sevk edecek; gündelik hayatında, hareketleri düşünerek ve muhakeme ederek düzenlemeyi onda bir alışkanlık haline getirecektir.
13. Ahlâk eğitiminde muvaffak olabilmek için çocuklara, soyut ahlâk kuralları belletmekten ziyade onların yaşayışlarının ahlâki olmasını sağlamaya çalışmalıdır.

14.Okul, çocuklarda güzel şeylere karşı sevgi ve bağlılık uyandırmalı; onlara kendi yaşlarına göre her şeyde ve her yerde güzeli, iyiyi, doğruyu arayıp bulma ve değerlendirme alışkanlık ve iktidarını kazandırmalıdır.

15.İlkokul, öğrenciye boş zamanlarını iyi bir şekilde kullanma alışkanlığı kazandırmalıdır.

16.İlkokul çalışmalarında, yakın yurt ve yakın zaman prensibi hakim olmalıdır.

17.İlkokulun ilk üç sınıfını teşkil eden birinci devresinde toplu öğretim esasına uyulacaktır.

Yöntem ve teknikler konusu ile açıklamalar bölümünde verilenler ipucu niteliğindedir. Özetle;

1.Öğretmen, tarih dersinde geçmişi çocuklarının göz önüne getirmek için okulun bulunduğu yerdeki sur, cami, kervansaray, kitaplık gibi eski ve yeni eserleri ziyaret ettirecek, müzede veya başka yerdeki eserleri gösterecek, bunların fotoğraflarından yararlanacak ve bunları öğrencilerin seviyelerine göre açıklayacaktır.

2- Öğretmen coğrafya dersinde inceleme konusunu teşkil eden memlekete, gitmiş çocuklar varsa onların o memlekete ait anıları ve duyularını söyletecek ve bu suretle dersler canlandırılacaktır.

3- Coğrafya dersinde, öğretmen ders gezintileri yapacaktır. Bu gezintiler için önceden plan ve program öğretmen ile öğrenciler tarafından ortaklaşa yapılacaktır.

4-Yurttaşlık bilgisi konularını canlandırmak için öğretmen gezintiler ve ziyaretlerden faydalanacaktır. Öğrenciler mahkeme, belediye binası, milletvekili seçimlerinde seçim yerlerine götürülecektir.

5- Yurttaşlık bilgisi derslerinin diğer başka derslerle ilgisi daima göz önünde bulundurulacaktır.

1948 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda, ders konuları düzenlenirken yanına uygun görülen teknik tam olarak yazılmamıştır. İlköğretim programının sonunda "Eğitim ve öğretim sırasında ilkokulun faydalanacağı araç ve gereçler" başlığı altında araç gereçlerin listesi verilmiştir.

Açıklamalar bölümünde, amaçlara ulaşmak için çeşitli araçlara ihtiyaç olduğu bazılarının yerinde incelenecek, bir kısmının okul idaresince, birçoğunun öğretmen ve öğrenci tarafından hazırlanması gerektiği, belirtilmiştir.

1-Öğretmen tarih dersinde geçmişi, çocuklarının göz önüne getirmek için okulun bulunduğu yerdeki sur, cami, kervansaray, kitaplık gibi eski ve yeni eserleri ziyaret ettirecek müzede veya başka yerdeki eserleri gösterecek.

2-Öğretmen okulun bulunduğu yerde asılı bulunmayan eserlerin resimlerinden , kartpostallarından, gazete ve dergilerde çıkmış fotoğraflarından ve sinemadan yararlanacak.

3-Coğrafya dersi öğretim araçları: Atlaslar, yerküre, grafikler, coğrafya defterleri, coğrafyaya yardımcı eserler, resim ve eşya koleksiyonları, coğrafya ders gezintileri vs.

1962 Sosyal Bilgiler Programı'nda Eğitim Durumları İle İlgili Bulgular

Eğitim durumları ile ilgili net bir açıklama olmadığından, programda yer alan eğitim öğretim ilkeleri ve açıklamalar bölümlerinden yararlanılarak eğitim durumları ile ilgili durum saptamasına gidilmiştir. 1962 İlkokul Programı Taslağı'nda, ilkokulun eğitim ve öğretim ilkeleri 20 madde halinde verilmiştir (İlkokul Program Taslağı; 1962:21-25). Eğitim ve öğretim ilkeleri sosyal bilgiler dersinin nasıl işleneceği konusuna ışık tutmaktadır.

İlkokulun eğitim ve öğretim ilkeleri:

1.İlkokul programı, Türk Milli Eğitiminin amaçları ile ilköğretimin amaçlarını kademe kademe gerçekleştirmek için düzenlenmiş bir vasıta. Her ders konusunda kazandırılacak bilgi, tavır, alışkanlık ve beceriler bu amaçlarla olan bağlantıları ve bunlara ulaştırılabildiği nispette bir önem ve değer taşır.

2.Demokrasi, demokratik bir hayat yaşayarak öğrenilir. Demokratik eğitim, yaparak ve yaşayarak öğrenme yoluyla, kendi kendini idare şeklini uygun bir tarzda ahenkleştirerek sağlamaya çalışmalıdır.

3.Her çocuk birbirinden farklıdır.

4.Çocuğun büyüme ve gelişmesi sürekli.

5.Çocuk bir bütün olarak gelişir.

6.Öğrenme karşılıklı bir etkileşimdir.

7.Eğitim ve ğretim çocukların ve gençlerin temel ihtiyaçlarına cevap vermelidir.

8.Her yaşantı her ocuk için ayrı manalar taşır.

9.Eğitim ve öğretimde hayatilik ve mahallilik esastır.

10.Çocuklar başkalarının isteklerini değil, ilgi duydukları şeyleri öğrenirler.

11.Değerlendirme eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçasıdır.

12.Çocuklar görme veya işitmeden ziyade yaparak öğrenirler.

13.Eğitimde törel ve manevi değerlerin kazandırılması hem program hem de yönetimin önemli bir unsurudur.

14.Eğitim ve ğretim, okulla ailenin işbirliği ile daha iyi gerçekleşir.

15.Okul, toplumsal değişme ve kalkınma merkezidir.

16.Konuların seçiminde çocuğun en yakın çevresinden ve yakın zamandan başlaması ve gittikçe bu çevrenin genişletilmesi, çıkacak fırsatlardan da faydalanılması lazımdır.

17.Öğretim ve eğitim, pratik beceriler ve alışkanlıklar kazandırmalıdır.

18.Eğitim, ğretim planlı bir çalışmadır.

19.Rehberlik ilkesi

20.Özel eğitim ilkesi.

Yöntem ve teknikler konusu ile açıklamalar bölümünde verilenler ipucu niteliğindedir. Özetle;

1-Öğretmen tarih dersinde geçmişi çocuklarının göz önüne getirmek için okulun bulunduğu yerdeki sur, cami, kervansaray, kitaplık gibi eski ve yeni eserleri ziyaret ettirecek, müze veya başka yerlerdeki eserleri gösterecek, bunların fotoğraflarından yararlanacak ve bunları öğrencilerin seviyelerine göre açıklayacaktır.

2-Yurttaşlık bilgisi konularını ğretmen, öğrencilere kavratmak için en basit örneklerle canlandırmaya çalışacaktır. Mesela, milletvekili ve muhtar seçimi gibi.

3-Öğretmen, konuları pratik olarak işlemek için okulun bahçesinden, kır gezintilerinden, veya el birliği ile yapılacak ders araçlarından faydalanacaktır (İlkokul Program Taslağı; 1962:32-37).

1962 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda, ders konuları düzenlenirken yanına uygun görülen teknik tam olarak yazılmamıştır.

Öğretim programında, derste kullanılacak araç ve gereçler, açıklamalar bölümünde ve ilköğretim programının sonunda "Eğitim ve Öğretim Sırasında İlk Okulun Faydalanacağı Araç Ve Gereçler" olarak belirtilmiştir.

Açıklamalar ve "Eğitim ve Öğretim Sırasında İlk Okulun Faydalanacağı Araç Ve Gereçler" bölümlerinde, amaçlara ulaşmak için çeşitli araçlara ihtiyaç olduğu bazıların yerinde incelenecek, bir kısmının okul idaresince, bir çoğunun öğretmen ve öğrenci tarafından hazırlanması gerektiği belirtilmiştir.

1-Okulun bulunduğu yerdeki sur, cami, kervansaray, kitaplık gibi eski ve yeni eserler, müzeler veya başka yerdeki eserler,

2-Öğrencilerin konuya ilgisini çekecek gazeteler, dergiler ve bunlardan alınmış grafikler, resimler, istatistikler,

3-Okul uygulama bahçesi, akvaryum, teraryum¹, ensektaryum² ve saksılar.

1968 Sosyal Bilgiler Programı'nda Eğitim Durumları İle İlgili Bulgular

1968 programında eğitim durumlarıyla ilgili bir bölüm olmayıp, eğitim durumlarında öğretmene rehber olabilecek "İlkokulun eğitim ve öğretim ilkeleri" 23 madde olarak verilmiştir (İlkokul programı;1968:8-19).

İlkokulun eğitim ve öğretim ilkesi:

1.İlkokul milli bir eğitim kurumudur.

2.İlkokul gerçek bir topluluktur.

3.Okul, kültürel gelişme ve eğitim merkezidir.

4.İlkokul, öğrencilerin temel ihtiyaçlarına cevap veren bir kurumdur.

5.Her çocuk birbirinden farklıdır.

6.Çocuğun büyüme ve gelişmesi farklıdır.

7.Çocuk bir bütün olarak gelişir.

8.Derslerle amaçlar ve ilkeler arasında bağlantı kurulmalıdır.

9.Eğitimde ahlaki ve manevi değerlerin kazandırılması hem programın hem de yönetimin önemli bir unsurudur.

¹Karada yaşayan hayvanları incelemek için yapılan camdan kap

²Böceklerin yaşayışlarını ve başkalaşmalarını incelemek için yapılan camdan kap

10.İlkokul öğrenciye bilimsel metotlara göre çalışma yolları öğreten bir kurumdur.

11.Öğrenme karşılıklı bir etkileşimdir.

12.Her yaşantı her çocuk için ayrı bir önem taşır.

13.Eğitim ve öğretimde hayatilik esastır.

14.Konuların seçilmesinde, işlenmesinde bulunulan yerden ve zamandan başlanmalıdır.

15.Çocuklar başkalarının istediklerini değil kendi ilgi duydukları şeyleri öğrenmek isterler.

16.Çocuklar görmek ve işitmekten çok yaparak öğrenirler.

17.Eğitim ve öğretimde tutumlu olma alışkanlığı kazandırmak esastır.

18.Eğitim ve öğretim planlı ve programlı bir çalışmadır.

19.Eğitim ve öğretim de rehberlik esastır.

20.Değerlendirme eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçasıdır.

21.Eğitim ve öğretim, okulla ailenin işbirliği ile gerçekleşir.

22.Bedeni ve zihni kusuru olan öğrencilerle özel şekilde meşgul olunmalıdır.

23.İlkokulun bütün sınıflarında toplu öğretim esastır.

1968 Programında ilk kez yöntem ve tekniklerle ilgili bir açıklama yapılmıştır. Metot ve teknikler bölümü, programdaki tüm dersler ile ilgili özel bir açıklama yapılmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programında dersle ilgili özel bir açıklama olmayıp, genel açıklamalardan yararlanılmıştır. Metot ve tekniklerin eğitim amaçlarına ulaşmada çok önemli olduğu vurgulanmıştır.

Ünitelerin işlenişinde ihtiyaca göre anlatma, soru-cevap, gözlem, inceleme, araştırma, labratuvar, iş gösterme, proje, deney, problem çözme vb. metot ve tekniklerin kullanılabilceği, ünitelerin işleniş sırasında ferdî, küme, seviye grupları ve sınıf çalışmalarına başvurulabileceği belirtilmiştir. İlk defa küme ve seviye gruplarıyla ilgili açıklamalara yer verilmiş, küme çalışmasının sınıf içi etkileşimdeki rolü belirtilmiştir. Yöntemlerinin yanında çeşitli metotlardan yararlanılmalıdır. Öncelikli öğrenciyi aktif yapan , onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden metotlara yer verilmesi, öğretmenin öğrencilerin çalışmalarında rehber olması gerektiği belirtilmiştir. Öğrenci merkezli bir programın gerçekleştirilmeye çalışılması

programın getirdiği bir yeniliktir. Bu bölümde ayrıca amaçlara kısa yoldan ve verimli bir şekilde ulaşmak için yıllık, ünite ve günlük planın gerekliliği ve nasıl işleneceğine ait maddeler yer almıştır.

Sosyal bilgiler programının başında yer alan açıklamalar kısmında da ilkokul dört ve beşinci sınıflarda “tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi” derslerinin konularının birbirleriyle olan yakınlığı ve çocuğa uygunluğu bakımından birleştirilerek sosyal bilgiler adı altında bir bütün haline getirildiği belirtilmiştir. Aynı zamanda dersin nasıl işleneceğine dair maddeler yer almıştır. Yakından uzağa ilkesinin sosyal bilgiler dersinde önemli olduğu, ünitelerin bu ilkeye uyularak işlenmesi gerektiği, öğrencilere yakın şehir, kasaba ve köyler arasında gezi imkanları hazırlanması gerektiği, bu suretle öğrencilerin içten bir yakınlık duygusu ile yurttaşlarını tanımalarını ve onlarla yardım ve işbirliği ruhu ile kaynaşmalarının sağlanması gerektiği, belirtilmiştir.

Derslerde kullanılacak araç ve gereçlerle ilgili, programın sonunda “Eğitim ve Öğretimde Yararlanılacak Araç ve Gereçler” başlığı adı altında bir bölüm belirtilmiştir.

- 1.Araç seçiminde göz önünde tutulacak esaslar,
- 2.Öğretmen ve öğrenci tarafından yapılabilecek araçlar,
- 3.Ders araçlarının kullanılması,
- 4.Eğitim ve öğretim araçlarının sınıflandırılması,
- 5.Öğrencilerin kullanacakları ders araç ve gereçleri,

6.İlkokulu iş hayatına uygun hale getirmek için gerekli çalışma araç ve gereçleri alt başlıkları belirtilmiştir. Ayrıca öğretmen ve öğrenciler tarafından yapılacak araçlara ait liste derslere göre verilmiştir.

1998 Sosyal Bilgiler Programı’nda Eğitim Durumları İle İlgili Bulgular

Programın başında “Programın Uygulamasıyla İlgili Açıklamalar” başlığı altında 43 maddelik bölüm yer almaktadır. Bu maddeler uygulamada öğretmene yol gösterici niteliktedir.

1.Konuların işlenişinde, yalnız anlatım ve soru-cevap teknikleriyle yetinilmeyip konuların özelliğine göre münazara, örnek olay incelemesi, problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan, onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden tekniklere de başvurur.

2.Öğrencilerin Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı, lâik, demokratik ve çağdaş değerleri benimseyen ve koruyan bireyler olarak yetişmeleri sağlanır (TD,1998, Sayı:2487).

Programın başında yer alan metot ve teknikler bölümünde de derslerde uygulanabilecek yöntem ve tekniklerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Metot ve tekniklerin eğitim amaçlarına ulaşmada çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Ünitelerin işlenişinde ihtiyaca göre anlatma, soru-cevap, gözlem, inceleme, araştırma, anlatma, labratuvar, iş, proje, deney, problem çözme vb. metot ve tekniklerin kullanılabilceği, ünitelerin işleniş sırasında ferdi, küme ve seviye grupları ve sınıf çalışmalarına başvurulabileceği belirtilmiştir. Küme ve seviye gruplarıyla ilgili açıklamalara yer verilmiş, küme çalışmasının sınıf içi etkileşimdeki rolü belirtilmiştir. Bu bölümde ayrıca, amaçlara kısa yoldan ve verimli ulaşmak için yıllık, ünite ve günlük planın gerekliliği ve nasıl işleneceğine ait maddeler yer almıştır.

Eğitim durumlarıyla ilgili olarak, sosyal bilgiler eğitim programında “Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Araç ve Gereçler, Atatürkcülükle ilgili konuların yer alacağı/işleneceği üniteler” başlıklarına yer verilmiştir. Örneğin; (TD,1998,Sayı:2487).

Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Araç ve Gereçler

A.Harita ve levhalar		Kodu
1.Asya-Avrupa, Hun ve Kavimler Göçü		5197
2.Büyük Selçuklu Devleti		45150
B.Video kasetler		Süre(dakika)
a.Dizi adı: Havayı Anlamak		
(1)İklim ve Yaşadığımız Dünya.....		14
(2)Bulutlar ve yağış.....		15
C.Film Şeridi	Film Karesi	Kodu
Dizi adı: Sosyal Bilgiler-Türkiyemiz		
(1)Çevremizde Turizm	26	452
(2)Çevremizdeki Tarihi Eserler	23	453

Tablo 4.15.
Atatürkçülükle İlgili Konuların Yer Alacağı/İşleneceği Üniteler

Sınıf	Önceki uygulama	Sınıf	Yeni uygulama
	Bundan önceki Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan “Atatürkçülükle” ilgili konular		Yeni Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alması gereken “Atatürkçülükle ilgili konular” ın işleneceği üniteler
4	Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri		
4	“Sanatseverliği”	6	“Türkiye’imiz”
4	“Türk milletinin temel özelliklerini vurgulayan Türk büyüğü oluşu”	6	“Vatan ve millet”

Bu programda ayrıca 19.06.1995 tarih ve 2433 sayılı tebliğler dergisi ile 15.07.1996 tarih ve 2457 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yer alan “Atatürkçülükle İlgili Konular”, bütünüyle ve bütün yönleriyle (açıklamalar ve hedef davranışlar) 4, 5, 6 ve 7. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programı içinde aynen geçerli olduğu belirtilmiştir. Bu konuların işleneceği üniteler, öğretim programı sonundaki tabloda verilmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000:s.142).

2005 Sosyal Bilgiler Programı’nda Eğitim Durumları İle İlgili Bulgular

Programın başında “Programın Uygulamasıyla İlgili Esaslar” başlığı altında 14 maddelik bölüm yer almaktadır. Bu maddeler uygulamada öğretmene yol gösterici niteliktedir. Örneğin;

1. Öğretmen fotoğraflar, haritalar, filmler, CD-ROM’lar, tarih ve sosyal bilgiler benzeşim (simülasyon) programları, çoklu ortam (multimedya) ve hipermedya gibi araçlar; telekomünikasyon hizmetlerini (internet gibi) imkânları ölçüsünde sosyal bilgiler dersinin bir parçası yapmalıdır. Gezi düzenleyemediği mekânlara, sınıf içinde internet yardımıyla, sanal alan gezileri yaptırmalıdır.

2. Öğretmen, inceleme gezilerine önem vermelidir. Bu geziler pazar yerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazılara, atölyelere, müzelere ve

tarihî mekânlara (tarihî yapılar, müze-kentler, savaş alanları) yönelik olabilir. Öğretmen, sınıfta ya da müzede drama etkinlikleri ile geçmiş yaşantıların canlandırılması ve öğrencilerin tarihî kişilikler ile empati kurmasını sağlamalıdır.

3. Üniteler işlenirken doğrudan verilecek beceriler üzerine alıştırmalar yapılmalıdır. Dokuz temel becerinin yanı sıra, öğrencilerin zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ve sosyal katılım gibi sosyal bilgiler becerilerini kazanmaları üzerinde özellikle durulmalıdır. Bu beceriler alt aşamaları ile birlikte öğretmen kılavuzunda verilmiştir.

4. Öğretmen, okulun bulunduğu çevreye göre programdaki etkinlik örneklerini seçmeli ya da kendisi etkinlik hazırlamalıdır. Olguları ve olayları aktarmak ya da öğrencilere ders kitaplarını ezberletmek yerine, aktif öğrenme etkinliklerini uygulamalıdır. Yeni etkinlikler tasarlanırken, dersin 17 genel amacı, ünite kazanımları, farklı öğrenme stilleri ve zekâ türlerine sahip öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır.

Programda yer alan öğretme ve öğrenme süreçleri ve öğretmenin rolü bölümünde de derslerde uygulanabilecek yöntem ve tekniklerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Metot ve tekniklerin eğitim amaçlarına ulaşmada çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Sosyal bilgiler programının uygulanması sürecinde gerekli beceri, bilgi ve kavramları kazandırmada işe koşulabilecek ve etkinliklerimize temel oluşturabilecek bazı uygulamalar şunlar olabilir (Açıkgöz, 2003:86-125).

Örnek olay incelemesi, sonuç çıkarma, slogan bulma, şiir-öykü yazma/şarkı yapma, önem sırasına koyma, kendini değerlendirme, dramatizasyon vb. metot ve tekniklerin kullanılabilmesi, ünitelerin işleniş sırasında ferdi, küme ve seviye grupları ve sınıf çalışmalarına başvurulabileceği belirtilmiştir. Ayrıca bu bölümde öğrenme alanları kazandırılacak değerler, beceriler, programın yapısı ve vizyonu hakkında da bilgi verilmiştir.

Eğitim durumları ile ilgili olarak sosyal bilgiler eğitim programında her sınıfta ve her üniteye ait öğrenme-öğretme etkinliklerine, yöntemlere kaynak ve araç-gereçlere yer verilmiştir.

2. Eğitim Durumları İle İlgili Yorumlar

Bu başlık altında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 yıllarında oluşturulan ilköğretim programlarına göre sosyal bilgiler dersi ile ilgili eğitim durumları hakkında yorumlara yer verilmiştir.

1948 Sosyal Bilgiler Programı'nda Eğitim Durumları İle İlgili Yorumlar

Eğitim durumlarıyla ilgili olarak, 1948 İlköğretim Programı'nda, sosyal bilgiler dersine ait bir açıklama yapılmaması, eğitim ve öğretim ilkelerinden ve açıklamalar bölümünden bu konuda ipucu niteliğinde bilgiler bulunması programın önemli bir eksiğidir.

Programda, eğitim durumlarıyla ilgili olarak, "İlkokulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri" bölümünden yapılan çıkarımlarda, öğrenciye metotlu çalışmanın kazandırılması, uygun çalışma ortamlarının ve araç ve gereçlerin hazırlanması, öğrencinin güdülenmesi, kendilerini ifade etmelerinin sağlanması eğitim durumları hakkında bilgi verir niteliktedir. Uygun strateji, yöntem ve teknikler ile ilgili olarak da gerekli açıklamalar yapılmamış, araç-gereçlerle ilgili olarak derse ait genel liste verilmiştir. Derslerde gezi-gözlem, yakından uzağa, sorun çözme gibi tekniklerin uygulanması uygun görülmüştür. Bu açıklamalar eğitim durumları için yetersiz olup çağdaş eğitim biliminin gereklerine uymamaktadır.

1962 Sosyal Bilgiler Programı'nda Eğitim Durumları İle İlgili Yorumlar

1962 İlkokul Programı Taslağı'nda eğitim durumları çağdaş eğitim biliminin özelliklerine göre düzenlenmemiştir. Eğitim durumları, her üniteye göre düzenlenmemiş olup, programın başındaki "İlkokulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri" ve dersle ilgili açıklamalar bölümlerinde yazılanlar rehber niteliğindedir. Yakından uzağa ilkesine uyulması, ezber yaptırılmaması, inceleme gezileri ve gözlem yapılması belirtilmiştir. Burada yapılan açıklamalar yetersizdir. Programın başında belirlenen hedeflere ulaşmada eğitim durumlarının amaçlar ve içeriğe uygun düzenlenmesinin önemi çok büyüktür.

1968 Sosyal Bilgiler Programı'nda Eğitim Durumları İle İlgili Yorumlar

1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı eğitim durumları çağdaş eğitim biliminin özelliklerine göre düzenlenmemiştir. Eğitim durumları her üniteye göre düzenlenmemiş olup, programın başındaki “İlkokulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri”, “Metot ve Teknikler” ve dersle ilgili açıklamalar bölümlerinde yazılanlar rehber niteliğindedir. Burada yapılan açıklamalar yetersizdir. Yakından uzağa ilkesine uyulması gerektiği, ezber yaptırılmaması, inceleme gezileri ve gözlem yapılması, yalnız soru-cevap veya takrir değil çeşitli metotlara yer verileceği belirtilmiştir. “Diğer programlardaki ilkelere benzer ilkeler sıralanmış olmakla beraber Atatürk ve Atatürkçülük, Atatürk İlke ve İnkılâpları gibi konuların da paralelinde işlenmesi gerektiği istenmektedir” (Yaman, 1999). Yeni programın amacı, öğrenciyi doldurulmuş bir plak halinden kurtarmak, ona bazı beceriler ve tavırlar kazandırmak, böylece toplum içinde kendi kendine faydalı olabilecek, şekilde yetiştirmektir. Yeni program klasik ve modern eğitim metotlarının hepsini kabul etmiş, öğretmeni işleyeceği konu ve üniteye istediği metodu kullanmakta, serbest bırakmıştır. Klasik takrir metodunda laboratuvar ve proje metoduna kadar çeşitli usul ve metotları, kullanmakta öğretmene serbestlik tanımıştır (Alp, 1969).

1998 Sosyal Bilgiler Programı'nda Eğitim Durumları İle İlgili Yorumlar

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ilk defa her üniteye ait özel hedefler düzenlenmiş, programın uygulanmasıyla ilgili açıklamalar bölümü geliştirilmiştir. Fakat uzun yıllar geçmesine rağmen eğitim durumları çağdaş eğitim biliminin özelliklerine göre düzenlenmemiştir. Her üniteye içeriğe uygun, hedeflere ulaşmada etkili olacak eğitim durumları hazırlanmamıştır. Çok genel öğretim, yöntem ve tekniklerine yer verilmiştir.

2005 Sosyal Bilgiler Programı'nda Eğitim Durumları İle İlgili Yorumlar

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ilk defa her üniteye ait eğitim durumları düzenlenmiştir. Her ünitenin başında içeriğe uygun, hedeflere ulaşmada etkili olacak eğitim durumları hazırlanmıştır. Programda eğitim durumları çağdaş

eğitim biliminin özelliklerine uygun hazırlanmıştır. Eski program okulun dört duvarı ile sınırlı iken, yeni programda az da olsa okul dışı etkinlik, gözlem ve gezileri de öğretim bir parçası olarak yer verildiği görölmektedir.

D. Sınama Durumları İle İlgili Bulgular ve Yorumlar.

1. Sınama Durumları İle İlgili Bulgular

Bu bölümde 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim programlarına uygun hazırlanmış sosyal bilgiler dersinde sınama durumlarıyla ilgili, bulgulara yer verilmiştir.

1948 Sosyal Bilgiler Programı'nda Sınama Durumları İle İlgili Bulgular

1948 Temel Eğitim Programı'nda sınama durumlarıyla ilgili, özel bir bölüm yer almamakla birlikte ilkeler kısmında da herhangi bir açıklama yoktur. Programda dersin öğretimi ile ilgili açıklamalar bölümünde değerlendirme çalışmalarının nasıl olması gerektiği konusunda çok az ipucu yer almaktadır.

1962 Sosyal Bilgiler Programı'nda Durumları İle İlgili Bulgular

1962 Temel Eğitim Programı'nda sınama durumlarıyla ilgili, özel bir bölüm yer almamaktadır. İlkeler ve açıklamalar bölümlerinde yer alan bazı maddeler bu konuda ipucu niteliğindedir. Ayrıca programda yapılacak değişiklerin gerekçeleri arasında değerlendirme konusuna ilişkin açıklama yapılmıştır. Buna göre İlkokul da başarısızlık oranının yüksek oluşunun yürürlükteki ölçme ve değerlendirme sisteminin güvenilir olmayışından kaynaklandığı ve programda sözlü, yazılı, test gibi değerlendirme araçlarının hangi şartlarda kullanılacağı ve güvenilirliği nasıl artırılacağı konusunda öğretmenlere bilgi verilmesi zorunluluğu belirtilmiştir.

İlkeler bölümünün üçüncü maddesinde, her çocuğun birbirinden farklı olduğu, aynı yaştaki çocukların ilgi ve ihtiyaçları, yetenekleri ve gelişme hızlarının fark gösterebileceği, dolayısıyla öğrenme ve başarı düzeylerinin de farklı olabileceği açıklanmıştır. İlkeler bölümünün 11. maddesinde ise değerlendirmenin eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmiş, eğitim ve öğretim süresince

sağlanan ilerlemenin öğretmen ve öğrenciler tarafından sürekli değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Açıklamalar bölümünde haftalık çalışma programlarında değerlendirme saatlerinin olduğu görülmüştür. Bu saatlerde o günkü çalışmaların bütün sınıfa mal edilecek şekilde değerlendirilmesi öngörülmüştür.

1968 Sosyal Bilgiler Programı'nda Sınama Durumları İle İlgili Bulgular

1968 Temel Eğitim Programı'nda değerlendirme ile ilgili bir bölüm yer almamaktadır. İlkeler ve açıklamalar bölümlerinde yer alan bazı maddeler bu konuda ipucu niteliğindedir. İlkeler bölümünün altıncı maddesinde her çocuğun birbirinden farklı olduğu, aynı yaştaki çocukların ilgi ve ihtiyaçları, yetenekleri ve gelişme hızlarının fark gösterebileceği, dolayısıyla öğrenme ve başarı düzeylerinin de farklı olabileceği açıklanmıştır. İlkeler bölümünün 20. maddesinde ise değerlendirmenin eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmiş, eğitim ve öğretim süresince sağlanan ilerlemenin öğretmen ve öğrenciler tarafından sürekli değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Günlük değerlendirme, ünite işlenişinde yapılacak ara değerlendirme, ünite sonu değerlendirme, dönem ve yıl sonu değerlendirmelerinin sırasınca yapılması açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde başarı ölçümünün sadece not ile yapılmamasının sözlü, yazılı ve testlerden yararlanılmasının gereği belirtilmiştir. Programın planlama ve uygulama kısmında ve ünite işleniş kısmında ara ve genel değerlendirmeden bahsedilmiştir.

1998 Sosyal Bilgiler Programı'nda Sınama Durumları İle İlgili Bulgular

1998 Temel Eğitim Programı'nda değerlendirme ile ilgili bir bölüm yer almamaktadır. İlkeler ve açıklamalar bölümlerinde yer alan bazı maddeler bu konuda ipucu niteliğindedir. İlkeler bölümünün beşinci maddesinde her çocuğun birbirinden farklı olduğu, aynı yaştaki çocukların ilgi ve ihtiyaçları, yetenekleri ve gelişme hızlarının fark gösterebileceği, dolayısıyla öğrenme ve başarı düzeylerinin de farklı olabileceği açıklanmıştır. İlkeler bölümünün 20. maddesinde ise değerlendirmenin eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmiş, eğitim ve öğretim süresince sağlanan ilerlemenin öğretmen ve öğrenciler tarafından sürekli değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Günlük değerlendirme, ünite işlenişinde

yapılacak ara değerlendirme, ünite sonu değerlendirme, dönem ve yıl sonu değerlendirmelerinin sırasınca yapılması açıklanmıştır. Programın planlama ve uygulama kısmında ve ünite işleniş kısmında ara ve genel değerlendirmeden bahsedilmiştir. Yine programın uygulamasıyla ilgili açıklamalarda, öğrencilerin davranışlarındaki gelişmelerin ve edindikleri alışkanlıkların gözlenmesi, kazandıkları bilgilerin, çeşitli teknikler ve ölçme araçlarıyla ölçülüp değerlendirilmesi belirtilmiştir.

2005 Sosyal Bilgiler Programı'nda Sınama Durumları İle İlgili Bulgular

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ise ilk defa değerlendirmeye önem verildiği görülmektedir. Programda sosyal bilgiler eğitiminde ölçme ve değerlendirme bölümü yer almıştır. Programda amaçlara ulaşmada ne derece başarılı olduğu rastlantılara bırakılmamış her üniteye ilişkin ölçme değerlendirme çalışmaları yapılmıştır. Bu program, bireysel farklılıkları dikkate alan öğrenci merkezli öğretme ve öğrenme stratejileri benimsenmiş olduğu için, ölçme ve değerlendirmede de öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını sergilemeleri için çoklu değerlendirmeyi gerektirir. Öğrencinin çevresinin olumlu ve olumsuz yönlerini kendi bakış açısıyla açıklamasında *posterler, projeler*; değişik yerlerin benzer ve farklı özelliklerini karşılaştırmada *tablo yapma, şema çizme*; bilgiyi edinme, kullanma, yorumlama gibi üst düzey becerilerini geliştirmede *açık uçlu sorular*, daha etkili olabilir. Bu nedenle, değerlendirme öğrenme sürecinin inceliklerine uygun araçlarla yapılmalıdır. Her ders alanı için hazırlanmış olan kılavuz kitaplarında da o derse yönelik değerlendirme örneklerine yer verilmiştir. Öğretmenler bunları ya da bunlardan esinlenerek ünitelerdeki kazanımlara uygun değerlendirme araçlarını geliştirerek kullanabilirler. Ünite sonunda ise değerlendirme kısmı yer almıştır. Örneğin; (TD, 2005, sayı: 2475)

2. Sınama Durumları İle İlgili Yorumlar

Bu bölümde 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim programlarına uygun hazırlanmış sosyal bilgiler dersinde sınama durumlarıyla ilgili, yorumlara yer verilmiştir.

1948 Sosyal Bilgiler Programı'nda Sınama Durumları İle İlgili Yorumlar

1948 Temel Eğitim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda sınama durumlarıyla ilgili bir bölümün olmadığı, ölçme, değerlendirme, program geliştirmenin önemli bir unsuru olmasına rağmen göz ardı edilmiştir. Öğrencilerin nasıl değerlendirileceği sınıf geçme ve sınav yönetmelikleriyle giderilmeye çalışılmıştır.

1962 Sosyal Bilgiler Programı'nda Sınama Durumları İle İlgili Yorumlar

1962 İlkokul Taslak Programı'nda, 1948 programının üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen çağdaş eğitim biliminin özelliklerine uygun sınama durumlarının düzenlenmediği görülmektedir. Programın ilkeler bölümünde yapılan açıklamalarda değerlendirmenin gelişme ve ilerleme durumunu tanımaya yardım eden nitelik olarak belirtilmiş fakat sınama durumlarıyla ilgili pek çok nokta açıklanmamıştır. Bu programda da sınama durumlarıyla ilgili sadece bazı açıklamalar yer almıştır.

1968 Sosyal Bilgiler Programı'nda Sınama Durumları İle İlgili Yorumlar

1968 programında 1962 İlkokul Taslak Programı üzerinden altı yıl geçmesine rağmen çağdaş eğitim biliminin özelliklerine uygun sınama durumlarının düzenlenmediği görülmektedir. Programın ilkeler bölümünde yapılan açıklamalarda değerlendirmenin sürekli olması gerektiği belirtilmiş fakat sınama durumlarıyla ilgili bir çok önemli nokta açıklanmamıştır. Bu programda da hedeflere nasıl ulaşıldığını gösteren ya da öğretimin nasıl değerlendirileceğine ilişkin bir bölüm olmamakla birlikte, sadece bazı açıklamalar yer almıştır. Programlarda ölçme ve değerlendirmenin çağdaş program geliştirme ilkelerinden uzak olduğu görülmektedir.

1998 Sosyal Bilgiler Programı'nda Sınama Durumları İle İlgili Yorumlar

1998 Temel Eğitim Programı'nda değerlendirmeye önem verilmediği görülmektedir. Bu programda da hedeflere nasıl ulaşıldığını gösteren ya da öğretimin

nasıl değerlendirileceğine ilişkin bir bölüm olmamakla birlikte, sadece bazı açıklamalar yer almıştır. Programda uzun yıllar geçmesine rağmen, sınama durumlarıyla ilgili açıklamalar 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'yla hemen hemen aynıdır.

2005 Sosyal Bilgiler Programı'nda Sınama Durumları İle İlgili Yorumlar

2005 Sosyal Bilgiler Programı'nda ölçme ve değerlendirmeye önem verildiği görülmektedir. İlk defa programda "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme" başlığı adı altında öğretmenin değerlendirmesi ile ilgili açıklama yapılmış olması, örnek ölçme araçlarının verilmesi, ünite sonlarında ölçme ve değerlendirme bölümlerinin olması, öz değerlendirme formlarının olması, program geliştirmenin ölçme ve değerlendirme ayağına önem verildiğini göstermektedir. Eski program, ürün değerlendirme yaparken yeni program, süreç değerlendirmeyi ön plana çıkarmaktadır. Programda ölçme ve değerlendirme çağdaş program geliştirme ilke ve tekniklerine uygun düzenlenmiştir.

E. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İçerik İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde 1948, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim programlarına uygun hazırlanmış sosyal bilgiler ders kitaplarında içerik ile ilgili bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Sosyal bilgiler dersi 4. ve 5. sınıf konuları, 1948, 1968, 1998 ve 2005 sosyal bilgiler programlarına uygun hazırlanmış ders kitapları incelenerek 10 başlık altında toplanmıştır.* 1948, 1968 ve 1998 ve 2005 sosyal bilgiler programlarında belirlenen 4. ve 5. sınıf konuları şunlardır;

1. Türk Dünyasına Toplu Bakış
2. Osmanlı İmparatorluğu
3. Cumhuriyetimiz
4. İlimiz ve Bölgemiz
5. İslamiyet'in Doğuşu Yayılışı ve Türkler
6. Tarih İlk Yurdumuz Tarihte Anadolu
7. Aile, Okul ve Toplum Hayatı
8. II. Dünya Savaşı, Demokratik Hayat ve Anayasamız
9. Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız
10. Atatürk ve Atatürkçülük

1948, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim programlarına uygun hazırlanmış olan 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları, yukarıda verilen konular çerçevesinde incelenmiştir. Konulara ayrılan sayfa sayıları ve sınıflara göre okutulma durumlarında değişiklikler olmuştur.

---

* 1, 2, 3, 5, 6 tarih, 4 ve 9 coğrafya, 8 ve 10 numaralı konular yurttaşlık bilgisi dersleridir. Bu konular yukarıdaki ilköğretim sosyal bilgiler programları ders kitaplarında ortak olup yıllara ve sınıf seviyelerine göre sayfa sayıları değişen başlıklar olarak belirlenmiştir.

1.Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle İlgili Bulgular

Bu başlık altında 1948, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim sosyal bilgiler programlarına uygun hazırlanmış olan 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında ders konuları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.16.

4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Konuların Oranları

Sosyal Bilgiler	Türk Dünyasına Toplu Bakış	Osmanlı İmparatorluğu	Cumhuriyetimiz	İlimiz ve Bölgemiz	İslamiyet'in Doğuşu Yayılışı ve Türkler	Tarih İlk Yurdumuz Tarihte Anadolu	Aile, Okul ve Toplum Hayatı	II. Dünya Savaşı, Demokratik Hayat ve Anayasamız	Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız	Atatürk ve Atatürkçülük	Diğerleri
1948*	0	0	0	10.9	10.2	18.1	22.8	5.4	32.6	0	0
1968	0	0	0	47.5	11.5	15	9	0	15.5	1.5	0
1998	0	0	0	35.3	0	23.3	24.3	0	0	0	16.9
2005	0	0	14.5	24	0	0	31.7	12	11.5	0	6.3

*1948 İlkokul Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi ders kitapları oranları diğer dönemlerdeki kitapların oranları ile karşılaştırma yapabilmek için bir bütün halinde ele alınmıştır.

Tablo 4.17.

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Konuların Oranları

Sosyal Bilgiler	Türk Dünyası'na Toplu Bakış	Osmanlı İmparatorluğu	Cumhuriyetimiz	İlimiz ve Bölgemiz	İslamiyet'in Doğuşu Yayılışı ve Türkler	Tarih İlk Yurdumuz Tarihte Anadolu	Aile, Okul ve Toplum Hayatı	II. Dünya Savaşı, Demokratik Hayat ve Anayasamız	Dünyamız, Yurdumuz ve Komsularımız	Atatürk ve Atatürkçülük	Diğerleri
1948*	0	31.3	7.1	0	0	0	0	27.7	33.9	0	0
1968	0	40.5	20.4	0	0	0	0	11.5	16.1	8.3	3.2
1998	0	0	25.9	0	15.1	0	0	5.7	31.6	12.2	9.5
2005	0	0	0	14.4	0	3.4	21.2	25.7	22.9	12.3	0

2.Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle İlgili Yorumlar

Bu başlık altında 1948, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim sosyal bilgiler programlarına uygun hazırlanmış olan 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında ders konuları ile ilgili yorumlara yer verilmiştir.

4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle İlgili Yorumlar

1948 programında sosyal bilgiler dersleri tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersleri olarak tek disiplinli anlayışla ele alınması nedeniyle ders kitapları da tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi kitapları olarak yer almıştır. Bu yüzden içerik çok yoğun olup önceki programlara göre daha ayrıntılıdır.

“Atatürk ve Atatürkçülük” ile ilgili konuların oranı Tablo 3.23, 3.24 ve Şekil 1.4, 1.8, 1.9, 1.10'da görüldüğü gibi 1948 yılından sonra artış göstermiştir. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra yoğunluk en fazladır.

*1948 İlkokul Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi ders kitapları oranları diğer dönemlerdeki kitapların oranları ile karşılaştırma yapabilmek için bir bütün halinde ele alınmıştır.

Esasen 1980’li yıllardan itibaren tüm öğretim programlarında “Atatürk ve Atatürkçülük” konularına verilen önem ve ağırlık artmıştır (Keskin, 2002).

1968 Sosyal Bilgiler Programı’na 1990 ve 1993 yıllarında yapılan değişikliklerde “Atatürk ve Atatürkçülük” konuları eklenmiştir. 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler programlarında “Atatürk ve Atatürkçülük” konuları ile ilgili yeni düzenlemelere gidilmiştir.

Sosyal bilgiler konularının daha çok yakın çevreden başlaması ve ilköğretim 3. sınıf hayat bilgisi konularının devamı olması nedeniyle “İlimiz ve Bölgemiz”, “Aile, Okul ve Toplum Hayatı” gibi konuların genel olarak bütün 4. sınıf sosyal bilgiler programlarının ders kitaplarında en ağırlıklı olmasını sağlamıştır.

“Osmanlı İmparatorluğu” ve “Türk Dünyası’na Toplu Bakış” konuları 4. sınıf sosyal bilgiler programlarında yer almamış, ilerleyen yıllarda 5. sınıf sosyal bilgiler programlarında verilmiştir. “Türk Dünyasına Toplu Bakış” konusu 1990’lı yıllardan sonra verilmeye başlanmış 1968 sosyal bilgiler 5. sınıf programında yapılan değişikliklerde verilmiştir. Bunun nedeni 1991 yılından itibaren Orta Asya Türk Cumhuriyetleri’nin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamalarıdır.

1998 ve 2005 yıllarında ilköğretimin 8 yıla çıkması nedeniyle bu konu sosyal bilgiler programında ilköğretim II. kademe sınıflarında verilmiştir. “II. Dünya Savaşı, Demokratik Hayat Ve Anayasamız” konusu sadece 1948 ve 2005 yılındaki 4. sınıf sosyal bilgiler programlarında yer almakla birlikte bu konuya 5. sınıf sosyal bilgiler programlarında tarih ve yurttaşlık bilgisi konularının devamı olması nedeniyle daha çok ağırlık verilmiştir.

“Cumhuriyetimiz” konusu sadece 2005 yılındaki 4. sınıf sosyal bilgiler programında yer almakla birlikte bu konuya 5. sınıf sosyal bilgiler programlarında tarih konularının devamı olması nedeniyle daha çok ağırlık verilmiştir.

“İslâmiyet’in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler” konusu 1948 ve 1968 4. sınıf sosyal bilgiler programlarında yer almakla birlikte 1998 ve 2005 yıllarında ilköğretimin 8 yıla çıkması nedeniyle bu konu, sosyal bilgiler programında ilköğretim II. kademe sınıflarında verilmiştir.

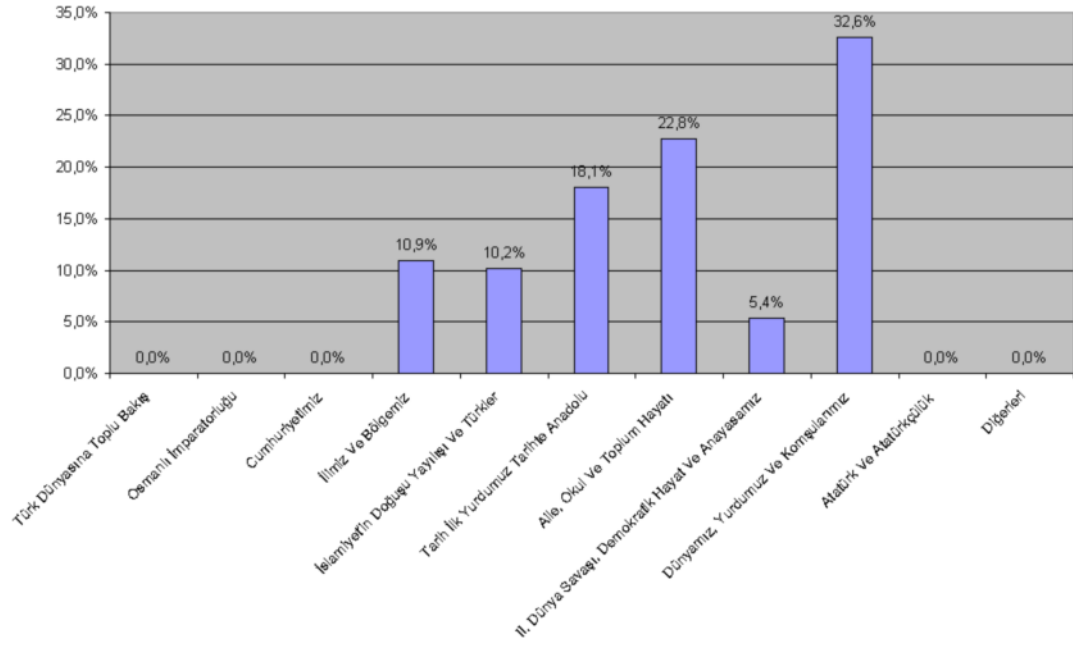
“Tarih İlk Yurdumuz Tarihte Anadolu” konusu sosyal bilgiler konularının daha çok yakın çevreden başlaması ve ilkokul 3. sınıf hayat bilgisi konularının devamı olması nedeniyle 4. sınıf sosyal bilgiler programlarında yer almakla birlikte 2005 sosyal bilgiler programında düzenlemeye gidilerek bu konuya 5. sınıf sosyal bilgiler programında da yer verilmiştir.

“Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız” konusu ağırlıklı olarak 5. sınıf sosyal bilgiler programlarında yer almakla birlikte, 1998 Sosyal Bilgiler Programı hariç diğer yılların 4. sınıf sosyal bilgiler programlarında da az da olsa yer almış, 1948 programında en ağırlıklı konu olmuştur. 1998 Sosyal Bilgiler Programı’nda bu konuya ilköğretim II. kademe sosyal bilgiler sınıflarında yer verilmiştir.

Ders kitaplarıyla ilgili olarak belirtilmesi gereken diğer bir konuda ders kitaplarının hazırlanmasının dönemin siyasi ve sosyal çalkantılarından etkilenmesi nedeniyle müzminleşen bir sorun haline gelmesidir.

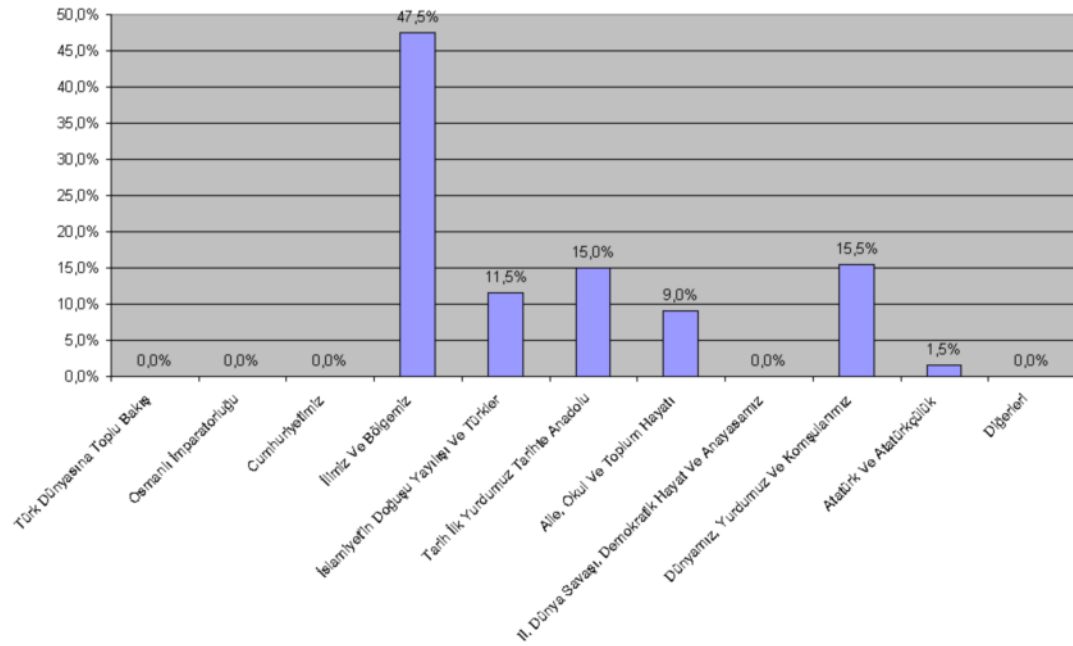
Şekil 4.1.

1948 Yılı İlkokul Programı'na Dayalı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler (Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi) Ders Kitaplarında Konuların Sayfa Oranları

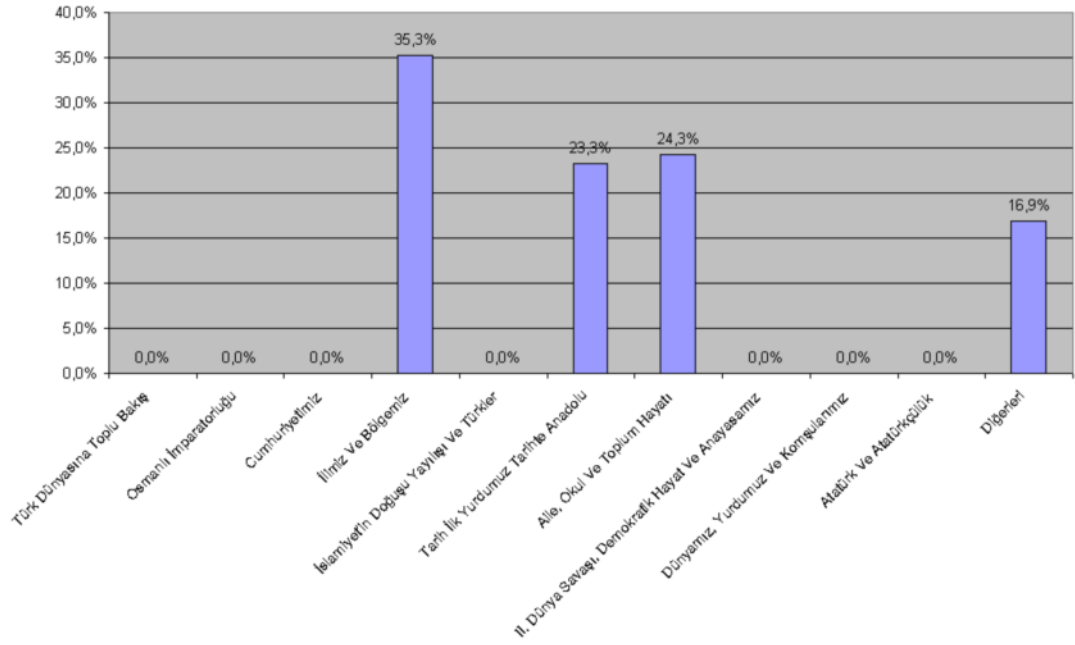
Şekil 4.2.

1968 Yılı İlkokul Programı'na Dayalı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Konuların Sayfa Oranları

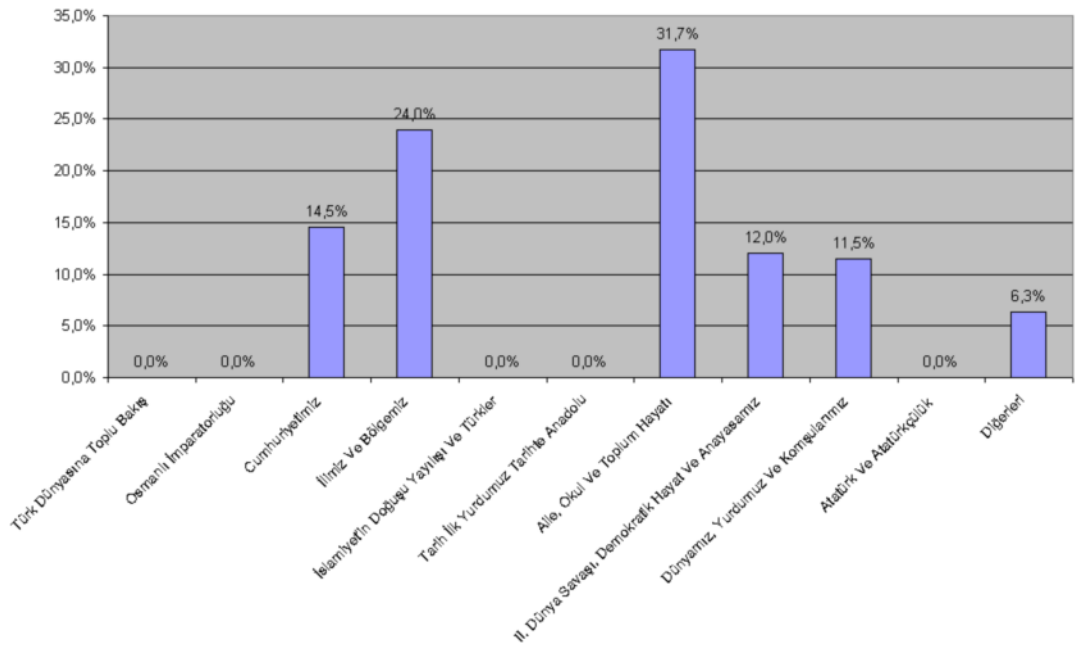
Şekil 4.3.

**1998 Yılı İlkokul Programı'na Dayalı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında
Konuların Sayfa Oranları**

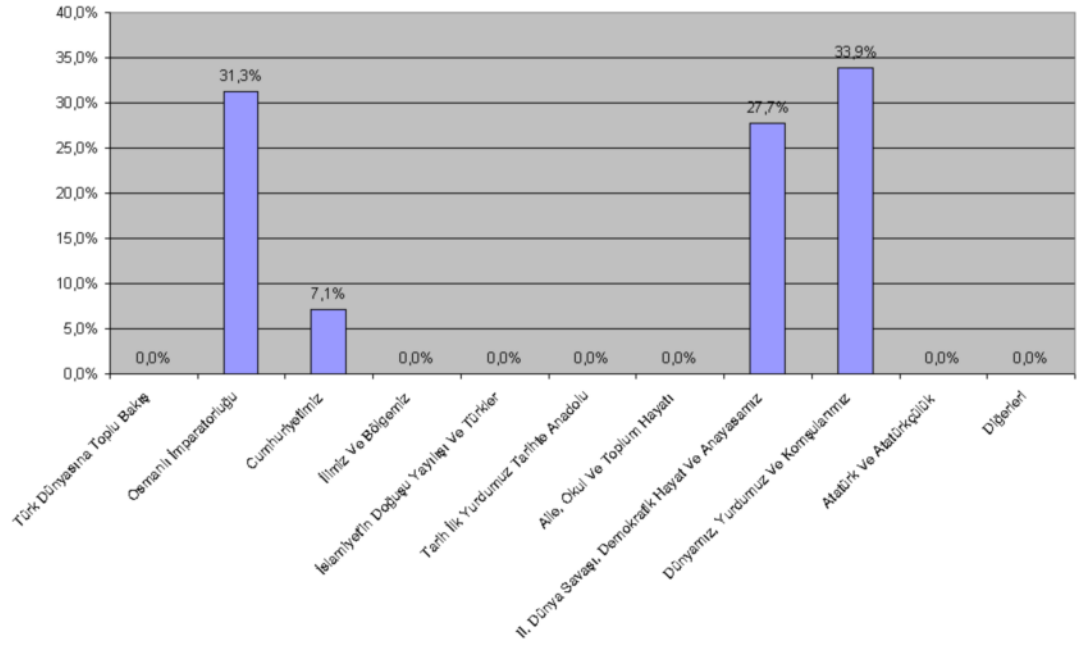

Şekil 4.4.

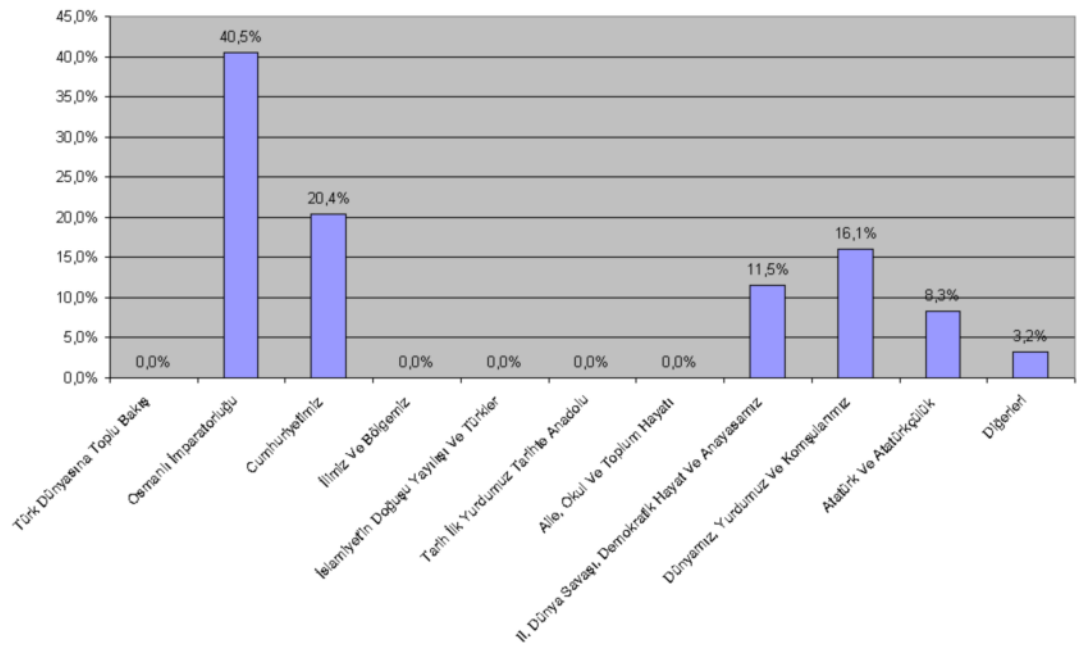
**2005 Yılı İlkokul Programı'na Dayalı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında
Konuların Sayfa Oranları**

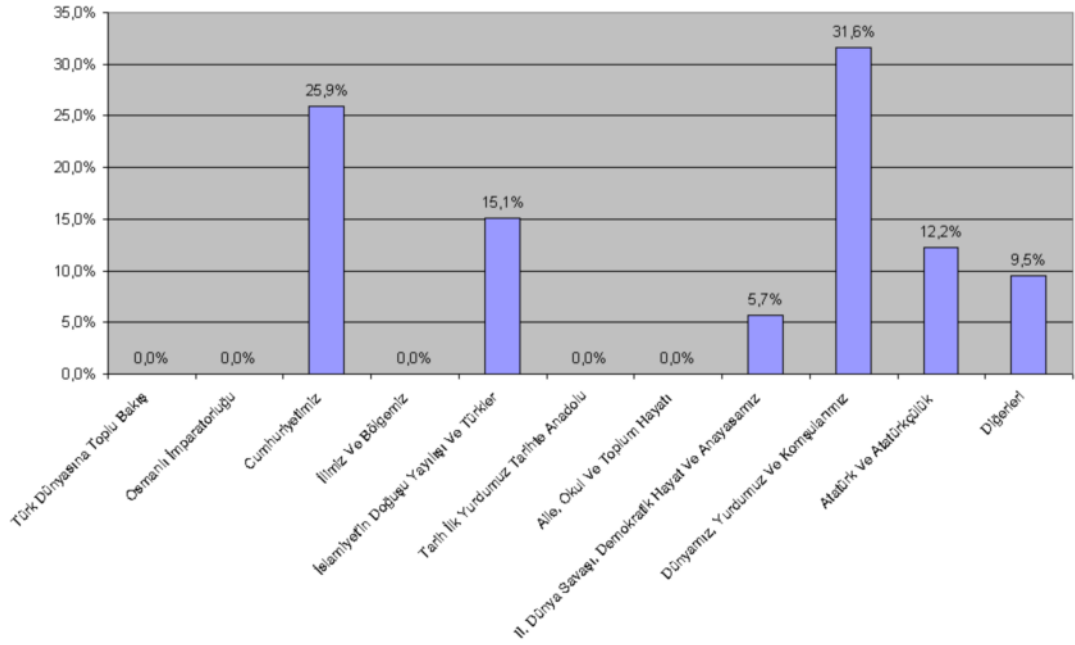
Şekil 4.5.
1948 Yılı İlkokul Programı'na Dayalı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler (Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi) Ders Kitaplarında Konuların Sayfa Oranları

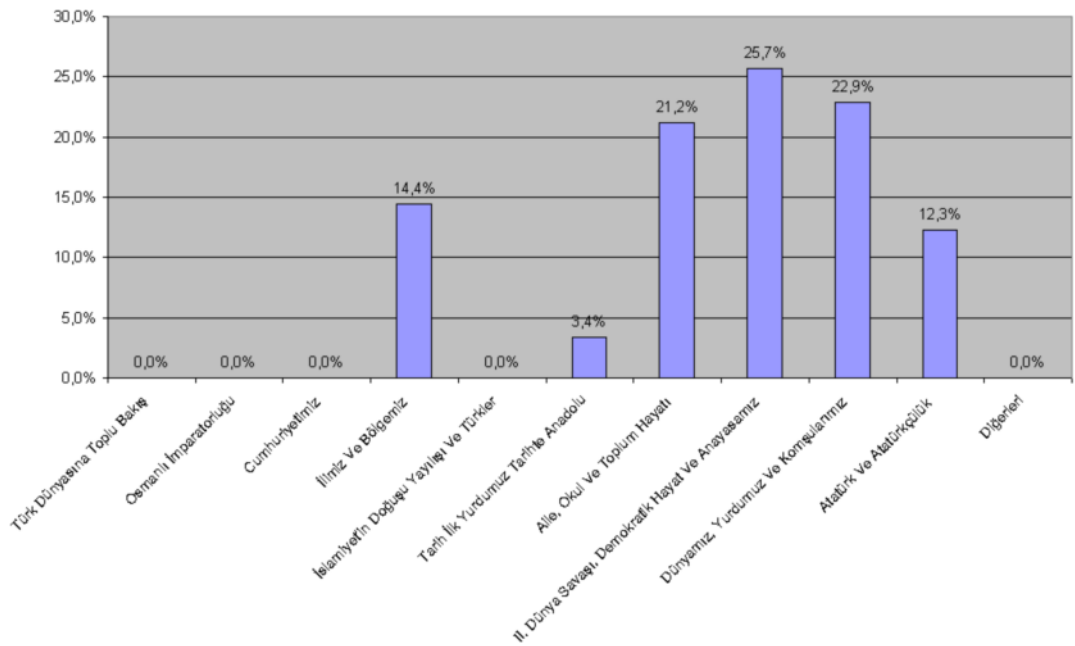
Şekil 4.6.
1968 Yılı İlkokul Programı'na Dayalı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Konuların Sayfa Oranları

Şekil 4.7.
1998 Yılı İlkokul Programı'na Dayalı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında
Konuların Sayfa Oranları

Şekil 4.8.
2005 Yılı İlkokul Programı'na Dayalı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında
Konuların Sayfa Oranları

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları ve sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin olarak araştırma problemi ile ilgili, bulgu ve yorumlara dayalı sonuç ve bu sonuçlarla ilgili bulgular çerçevesinde öneriler yer almaktadır.

Sonuçlar

Sonuç bölümünde, hedef ve hedef davranışlar, içerik, eğitim durumları, sınav durumları ile sosyal bilgiler ders kitaplarındaki değişimler ve gelişmeler ile ilgili değerlendirmelere yer verilmiş ve her biri ayrı bir başlık halinde işlenmiştir.

1. Hedef ve hedef davranışlarla ilgili sonuçlar:

a. 1948 İlkokul Programı’nda dersin genel hedefleri yazılmış fakat ünite hedef ve hedef davranışları ve dersin özel hedefleri yazılmamıştır. Sosyal bilgiler dersinin genel hedefleri taksonomik olarak yazılmamıştır. Dersin amaçları yazılırken, çocuğun en yakın çevresi, doğal ve toplumsal yaşamı bir bütün halinde verilmeye çalışılmıştır.

b. 1962 İlkokul Programı Taslağı’nda dersin genel hedefleri “Hayat Bilgisi, Toplum ve Ülke İncelemeleri Dersleri” başlığı altında tek ana madde ve 8 alt başlık altında verilmiştir. Hedefler: Yurttaşlık görev ve sorumlulukları, Türk Ulusunun dünya ulusları arasındaki yeri, Türk büyüklerinin hayatları ve hizmetleri, toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri, çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini, ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme doğrultusunda genel olarak belirlenmiştir. Dersin genel hedefleri taksonomik olarak yazılmamıştır. Dersin özel hedefleri ve ünitelerin hedef ve hedef davranışları yazılmamıştır.

c. 1968 İlkokul Programı'nda, dersin genel hedefleri çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma; yurttaşlık görev ve sorumlulukları, toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri, ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme olmak üzere beş ana madde halinde belirtilmiştir. Dersin genel hedefleri taksonomik olarak yazılmamıştır. Dersin özel hedefleri ve ünitelerin hedef ve hedef davranışları yazılmamıştır.

d. 1998 İlköğretim Programı'nda, dersin genel ve ünitelere göre özel hedefleri yazılmıştır. Fakat hedef davranışlar yazılmamıştır. Programda yer alan amaçlara ulaşamamasının bir nedeni de, bu amaca ulaşmak için gerekli davranışların ve bu davranışları kazandıracak eğitim durumlarının programda açık biçimde ifade edilmemesi ve dersin içeriğinin konu başlıkları ile sınırlı kalması olabilir (Erden,1995:88). Hedefler taksonomik olarak yazılmıştır. İlk defa toplumun ihtiyaç ve beklentileri yanında bireyin ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmıştır.

e. 2005 İlköğretim Programı yapılandırmacı kuramın bakış açılarını içeren, özellikle çoklu zeka kuramına dayalı öğretim yaklaşımını benimseyen ve öğrenme sırasında öğrencinin merkezde olduğu sınıf uygulamalarına ağırlık veren bir programdır. Bu yönü ile toplumun ve bireyin ihtiyaç ve beklentileri çağdaş bir şekilde ele alınmıştır. Dersin genel hedefleri ve ünitelerin kazanımları yazılmıştır.

2. İçerik ile ilgili sonuçlar:

a. 1948 İlkokul Programı'nda konular üniteler şeklinde düzenlenmemiştir. İçerik çok yoğundur. Bu yüzden bir çok kuru ve gereksiz bilgi öğrenmek zorunda kalınmıştır. Sosyal bilgiler dersi ayrı ayrı tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri şeklindedir. Konular birbirini destekler nitelikte olup gittikçe derinleşmektedir.

b. 1962 İlkokul Programı Taslağı'nda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında birleştirilerek, konular üniteler şeklinde düzenlenmiş ve böylece içerik yoğunluğu giderilmeye çalışılmıştır. Fakat ünitelerin birbirini destekler nitelikte olmaması ve giderek derinleşmemesi programın önemli bir eksikliğidir.

c. 1968 İlkokul Programı'nda toplum ve ülke incelemeleri dersi, sosyal bilgiler olarak değiştirilmiştir. Program üniteler şeklinde düzenlenmiştir. Üniteler birbirini destekler hale getirilerek giderek derinleştirilmeye çalışılmış fakat eksiklikler tam olarak giderilememiştir.

d. 1998 İlköğretim Programı'nda, ilköğretimin 8 yıl olması ile eski ilkokul 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersleri ile ortaokul milli tarih ve milli coğrafya dersleri kaldırılmış, 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersleri olarak birleştirilmiş, konular üniteler şeklinde düzenlenmiş ve içerik yoğunluğu hafifletilmiştir. Üniteler birbirlerini destekler nitelikte olup giderek derinleşmektedir.

e. 2005 İlköğretim Programı, yapılandırmacı kuramın bakış açılarını içeren, özellikle çoklu zeka kuramına dayalı öğretim yaklaşımını benimseyen ve öğrenme sırasında öğrencinin merkezde olduğu sınıf uygulamalarına ağırlık veren bir programdır. Bu yönü ile konular üniteler şeklinde düzenlenmiş ve içerik yoğunluğu hafifletilmiştir. İlk defa içerik, ders etkinlikleriyle zenginleştirilmiştir.

3. Eğitim durumları ile ilgili sonuçlar:

a. 1948 İlkokul Programı'nda, eğitim durumları çağdaş eğitim bilim ilkelerine uymamaktadır.

b. 1962 İlkokul Programı taslağında, eğitim durumları ile de yenilikler yapılmasına rağmen bu yenilikler çağdaş eğitim bilim ilkelerine göre düzenlenmemiştir.

c. 1968 İlkokul Programı'nda eğitim durumları çağdaş eğitim bilim ilkelerine uymamaktadır. İlk defa küme ve seviye gruplarından bahsedilmiştir. Program öğrenci merkezli uygulamalar içermektedir.

d. 1998 İlköğretim Programı'nda, eğitim durumları çağdaş bilimin ilkelerine uymasına rağmen eksiklikler giderilememiştir. Her ünite ile ilgili eğitim ortamı yazılmamıştır.

e. 2005 İlköğretim Programı, eğitim durumları çağdaş bilimin ilkelerine uymaktadır. Her ünite ile ilgili eğitim ortamı yazılmıştır.

4. Sınama durumları ile ilgili sonuçlar:

a. 1948 İlkokul Programında, program geliştirmenin değerlendirme tarafı ihmal edilmiştir.

b. 1962 İlkokul Programı Taslağı'nda, sınama durumları çağdaş eğitim biliminin özelliklerine uygun yazılmamıştır.

c. 1968 İlkokul Programı'nda, sınama durumları çağdaş eğitim biliminin özelliklerine uygun yazılmamıştır.

d. 1998 İlköğretim Programı'nda, sınav durumları çağdaş eğitim biliminin özelliklerine uygun yazılmamıştır.

e. 2005 İlköğretim Programı'nda, ilk defa, değerlendirme çağdaş eğitim biliminin özelliklerine uygun olarak ele alınmıştır. Her ünite ile ilgili değerlendirme çalışmaları yapılmıştır. Programda ilk defa, sosyal bilgiler eğitiminde ölçme ve değerlendirme bölümü yer almıştır.

5. Ders kitaplarıyla ilgili sonuçlar:

a. 1948, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim sosyal bilgiler programlarına uygun hazırlanmış ders kitaplarında konular; doğal olgularda, ülkemiz ve dünya; toplumsal olgularda, demokratik hayat, ev-aile, yakın çevre ve tarihi geçmişimiz etrafında toplanmış, bununla birlikte programların hepsinde en fazla yoğunluğu oluşturmuşlardır.

b. “Türk Dünyasına Toplu Bakış” konusu 1990’lı yıllardan sonra verilmeye başlanmış, 1968 sosyal bilgiler 5. sınıf programında yapılan değişikliklerde verilmiştir. Bunun nedeni 1991 yılından itibaren Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamalarıdır. 1998 ve 2005 yıllarında ilköğretimin 8 yıla çıkması nedeniyle bu konu, sosyal bilgiler programında ilköğretim II. Kademe sınıflarında verilmiştir.

c. “Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız” ile “İlimiz ve Bölgemiz” gibi coğrafya konuları 1998 programında, en fazla yer alan konulardır.

d. Atatürk ile ilgili konular, 1948 ve 1968 sosyal bilgiler öğretim programlarına uygun hazırlanmış ders kitaplarına oranla 1990 yılından sonra hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programlarına uygun ders kitaplarında artış göstermiştir.

e. “Tarih İlk Yurdumuz Tarihte Anadolu” konusu sosyal bilgiler konularının daha çok yakın çevreden başlaması ve ilkokul 3. sınıf hayat bilgisi konularının devamı olması nedeniyle 4. sınıf sosyal bilgiler programlarında yer almakla birlikte 2005 sosyal bilgiler programında düzenlemeye gidilerek bu konuya 5. sınıf sosyal bilgiler programında da yer verilmiştir.

f. 1948, 1968 ve 1998 ilköğretim sosyal bilgiler programlarına uygun hazırlanmış ders kitaplarında içerik, hedeflere uygun düzenlenmemiş birçok gereksiz bilgi öğrenciye verilmiştir. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı'na uygun

hazırlanmış ders kitaplarında içerik, hedeflere uygun düzenlenmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler Programı ile ders kitaplarında da köklü değişikliklere gidilmiş, yeni program uygulama ve analizi öne çıkarması nedeniyle ders kitaplarındaki bilgi yükü azaltılmış ve ders kitaplarına ek olarak etkinlik kitapları hazırlanmıştır.

g. Öğretim programları ve buna bağlı olarak ders kitapları, hazırlandığı dönemin siyasi ve sosyal çalkantılarından, ideolojik yaklaşımlarından etkilenmesi nedeniyle müzminleşen bir sorun olmuştur.

Öneriler

1. Sosyal bilgiler programlarının içeriği, yaşanan şartlara uygun olarak devamlı zenginleştirilmeli, çağın gerektirdiği konulara, bireyin ve toplumun beklentilerine yer vermelidir. Üniteler güncel olmalı ve pratik yaşantılarla uygulanır hale getirilmelidir.

2.Eğitim durumları en çağdaş eğitim ilkelerine uygun olarak düzenlenmeli ve öğrenci merkezli uygulamalar ile çeşitliliği artırılmalıdır.

3.Sosyal bilgiler ders kitapları, çağdaş öğretim yöntemlerinin gerektirdiği temel materyallerden birisi olarak hazırlanmaya devam edilmeli ve ders kitaplarında çeşitlilik, ilgi çekicilik sağlanmalıdır. Öğretmenlere ışık tutması bakımından konularla ilgili araç ve gereçlerin ayrıntılı listesi verilmelidir. Öğretmenler için yol gösterici nitelikte olan ölçme ve değerlendirme ile ilgili hususlar programlarda yer almalıdır.

4.Öğretmenlerin yeni programa uyum ile ilgili hizmet içi eğitimden geçirilme süre ve sıklığı artırılarak öğretmenlerin programa karşı olumlu tutum geliştirmesi sağlanmalıdır.

5.Yeni programla ilgili bilimsel araştırma ve tezlerin yürütülmesi için MEB tarafından teşvik edici politikalar oluşturulmalıdır. Bu bağlamda MEB-Eğitim Fakültesi işbirliği olanakları da geliştirilmelidir.

6.Okulların fiziksel alt yapılarının ve sınıf mevcutlarının, yeni programa uygun hale getirilmesi gerekir.

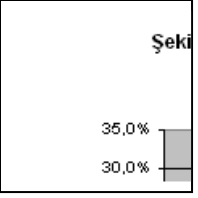
7.Erken cumhuriyet dönemi sosyal bilgiler programlarındaki değişimler ve gelişmeler ayrı bir araştırma olarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. (2003). *Aktif Öğrenme* İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Akar, C. (2001). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Kocatepe Üniversitesi.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö.1000-M.S.2008)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aktaş, H. (1972). Eğitim Ve Öğretimde Aksaklıklar. *Tercüman Gazetesi*. (07.09.1972).
- Alp, A. R. (1969). Öğretmenler, Program Ve Sınıf Çalışmaları. *Tercüman Gazetesi*. (09.08.1969).
- Cumhuriyet Gazetesi. (1949). Eğitim Şurası Dün Çalışmalarına Başladı. *Cumhuriyet Gazetesi*. (23.08.1949).
- Cumhuriyet Gazetesi. (1968). İlkokullar Bugün Öğretime Başlayacak. *Cumhuriyet Gazetesi*. (16.09.1968).
- Çelenk, S.,Tertemiz, N. ve Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demir, S. (1998). Cumhuriyet Döneminde Program Geliştirme Açısından Hayat Bilgisi Öğretim Programlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Demirel, Ö. (1998). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Kardeş Yayınevi.
- Doğanay, A. (2003). *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, C. Öztürk, ve D. Dilek, (Ed.) Ankara: Pegem Yayıncılık
- Erçetingöz, Ö. (2005). Öğrencileri Sıkmadan Eğiteceğiz. *Yeni Asır Gazetesi*. (10.09.2005)
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi
- Erden, M. (1995). *İlköğretimde Sosyal Bilgiler Öğretiminin sorunları ve Çözüm Yolları Paneli*. Ankara: T.E.D. Yayınları.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan A.Ş
- Esmertaş, S. (2000). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Garcia, J.; Michaelis, J.U. (2001). *Social Studies for Children*, USD: Aperson Education Company.
- Güngördü, K. ve Güngördü N. (1966). *Yeni İlkokul Programı Uygulama Kılavuzu Ve Program Geliştirme Tarihçesi*. İstanbul: Acar Matbaası.
- Kaya, Y.K. (1999), *Eğitim Kuram ve Türkiye'deki Uygulama*. Ankara: Bilim Yayıncılık.
- Keskin, Y. (2002). Türkiye'de II. Meşrutiyet'ten Günümüze Kadar Uygulanmış Olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Analizi Ve Karşılaştırılması.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kongar, E. (1998). *21. Yüzyılda Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- MEB. (1948). *İlkokul Programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1962). *İlkokul Programı Taslağı*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- MEB. (1968). *İlkokul Programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1998). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Program* TD. Sayı:2487.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. TD., Sayı:2572.
- Nalçacı, A. (2001). Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programındaki Değişmelerin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- NCSS (1981). *Global Education*, Washington DC.: National Council For The Social Studies.
- Özbey, S. (2001). Türkiye'de Hayat Bilgisi Öğretim Programlarının Tarihsel Gelişimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi
- Özçelik, A. (1992). *Eğitim Programı ve Öğretim*. Ankara: ÖSYM Yayınları
- Özkan, H. (1997). Eğitim Reformu Ve Ders Programları. *Cumhuriyet Gazetesi*. (12.09.1997).
- Öztürk, C. Ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler Ve Yazılı Materyaller*. Ankara : Pegem Yayıncılık
- Pirinçdane, M. (1997). İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi

- TD. (1998). *İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*, sayı:2484
- TD. (2005). *İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*, sayı:2572
- Titiz, O. (2005). *Yeni Öğretim Sistemi*, İstanbul: Zambak Yayınları
- Tümer, K. (1965). “Toplum ve Ülke İncelemeleri Konularının Seçiminde Göz önünde Bulundurulmuş Esaslar”, *Program Geliştirmede Rehberlik*, Ankara: MEB Yayınları
- Seven, S. (2001). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.
- Sönmez, V. (1994). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1996). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Şafak, E. (2005). Milli Eğitimi Alkışlıyoruz. *Sabah Gazetesi*. (11.09.2005).
- Varış, F. (1997). *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri*. 7.Baskı. Ankara: Alkım Yayınları.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Yaman, R. (1999). Türkiye Cumhuriyetinde İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Evrimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2005). *Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yetim, R. (1967). Okullarda Verimsizliğin Nedenleri. *Cumhuriyet Gazetesi*. (27.09.1967).
- <http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/18> temmuz 2008

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında İzmir’de doğdu. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi İzmir’de okudu. 1998 yılında İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümüne kayıt yaptırdı. Fakülteyi 2002 yılında bitirdikten sonra 2002-2003 öğretim yılında İzmir Merkez Buca ilçesi Ali Rıza Efendi İlköğretim Okulunda Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak göreve başladı. 2005 yılında İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde yüksek lisans yapmaya hak kazandı. 2008-2009 öğretim yılında Şırnak’ın Cizre ilçesi İsmail Ebul İz İlköğretim Okulu’na Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak atandı. Halen bu okuldaki görevini sürdürmektedir.